MODERN GÜNEYDOĞU AVRUPA TARİHİ ÖĞRETİMİ

Alternatif Eğitim Materyalleri

ÇALIŞMA KİTABI 3

Balkan Savaşları

CDRSEE

Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe

MODERN GÜNEYDOĞU AVRUPA TARİHİ ÖĞRETİMİ

Alternatif Eğitim Materyalleri

Balkan Savaşları

Özgün başlık: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, The Balkan Wars, Thessaloniki 2005.
Dil Editörü: Dr. Selçuk Erez
Düzeltmen: Niyal Akmanalp
Tasarım (Türkçe Uygulama): APA Tasarım Yayıncılık ve Baskı Hizmetleri A.Ş., İstanbul Türkiye
Baskı: Petros Ballidis and Co., Atina, Yunanistan
Baskı adedi: 1000
Ortak Tarih Projesi Yönetim Kurulu'na karşı sorumlu CDRSEE Raportörü: Costa Carras
İcra Direktörü: Nenad Šebek
Program Direktörü: Corinna Noack-Aetopulos
Proje Koordinatörleri: George Georgoudis ve Biljana Meškovska
Ortak Tarih Projesi'nin Türkçe basımın yayına hazırlanmasındaki düşünsel ve mesleki katkılarından dolayı Dr. Selçuk Erez'e en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Türkçe basımın sponsorları:

Özgün İngilizce basımın sponsorları: ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD Uluslararası Gelişme Kurumu (USIAD), Almanya Dışişleri Bakanlığı, Güney Avrupa İstikrar Paktı (SPC).

Krispou 9, Ano Poli, 54634 Selanik, Yunanistan
tel.: +30 2310 960820-1, fax: +30 2310 960822
email: info@cdsee.org, web: www.cdsee.org

ISBN SET: 978-960-88963-2-1
ISBN: 978-960-88963-5-2

MODERN GÜNEYDOĞU AVRUPA TARİHİ ÖĞRETİMİ

Alternatif Eğitim Materyalleri

ÇALIŞMA KİTABI 3

Balkan Savaşları

Editörler: VALERY KOLEV ve CHRISTINA KOULOURI

Dizi Editörü: CHRISTINA KOULOURI

Türkçe Editörü: HAYRETTİN KAYA, MUTLU ÖZTÜRK

Türkçe'ye Çeviren: GÜVEN BAKIREZER

CDRSEE

Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe

www.cdsee.org

Selanik 2008

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1912-1913 Balkan Savaşları 20. yüzyıl Güneydoğu Avrupa tarihinde büyük önem taşıyan bir hadisedir. Uzun dönemli sonuçları on yıllardır bölgenin politik, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesini etkilemektedir, bazı sonuçları da hala bilimsel ve hatta kamusal tartışmaların konusu olmaktadır. Bu savaşlara katılan devletlerin tarihyazımları sadece ülkeden ülkeye değil, ülkelerin kendi içinde de farklılaşan, çelişik yorumlar sunmaktadır. Bulgaristan ve Türkiye gibi ülkelerde savaşın “sebepleri”nin saptanması siyasi hedefler içerirken, yenilgi travması da bir “sorumlular” arayışını tetikledi. Savaşın “galipler”i Sırbistan ve Yunanistan’da Balkan Savaşları, farklı nedenlerle, ilk örnekte Birinci Dünya Savaşı’nı ve ikinci örnekte Küçük Asya Savaşı’nı içeren daha uzun bir zaman dilimiyle bütünleştirildi.

Balkan Savaşları'nın kökleri şu meşhur Doğu Sorunu tarihinin en ciddi krizlerinden biri olan 1875-1878 Doğu Krizini bitiren 1877-1878 Rus-Osmanlı savaşının sonuçlarına uzanmaktadır. Doğu Sorunu üç ana unsurdan oluşuyordu: Osmanlı topraklarında nüfuz elde etmek için Büyük Güçler arasındaki diplomatik mücadeleler, Sultanın imparatorluğunun giderek gerileyişi ve Balkan halklarının kendi ulus devletlerini kurmak için yürüttükleri ulusal kurtuluş hareketleri. 1875-1878 krizi Büyük Güçler tarafından Berlin Kongresi’nde çözüldü. Yunanistan yeni topraklar kazandı, yine tümü yeni topraklar elde eden Karadağ, Romanya ve Sırbistan’ın bağımsızlığı ilan edildi, Bulgar Prensliği ve Doğu Rumeli özerk eyaleti yaratıldı. Babıali’nin Arnavutluk, Makedonya, Epir gibi diğer Avrupa topraklarında reformlar yapılacak , özerklik uygulanacaktı. Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek ve Yeni Pazar’ı işgal ederken, Kıbrıs, Britanya idaresine bırakıldı.

Öte yandan Berlin anlaşması Balkan ülkeleri arasında bir miktar çelişki ve gerilim de yarattı; zira anlaşma yeni sınırlar yaratırken modern milliyet ilkesini takip etmemişti. Bir çok yerde bu ilkeyi takip etmek mümkün değildi, çünkü farklı milliyetler yüzyıllardır yan yana aynı yerde yaşıyordu. Balkan milletlerinden hiçbiri milli birliğine tek devlet içinde ulaşamadı, dolayısıyla bu birlik, dış politikalarındaki temel hedef haline geldi. Bu gidiş bir dizi krizle sonuçlandı: 1885'te Doğu Rumeli’nin Bulgaristan ile birleşmesi ve ardından çıkan Sırp-Bulgar savaşı, 1897 Türk-Yunan savaşı, 1903’te Makedonya’da ayaklanma, 1908’de Bosna ve Hersek’in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakı ve Bulgar bağımsızlığının ilanı, 1910-1912 Arnavutluk ayaklanması ve başka bazı küçük gerilimler.

Buna karşın, Balkan ülkeleri tarihindeki ana eğilim barışçıl kalkınma ve modernleşmeydi. Modern liberal anayasal kurumlar ve siyasi sistemlerin kurulması, demiryolu ve karayolu inşasına özel bir vurgu ile yaygın iletişim ağlarının yaratılması, sanayi ve aktif iç ve dış ticaret bağlantılarının inşası için çaba gösterildi. Balkan ülkeleri her alanda Avrupa dünyasıyla bütünleşmeyi öngördü. Milli kültürün gelişmesi modernleşme ve rekabet için temel alanlardan biriydi. Burada devlet milli kimliğin esas kurucusu olarak hareket ediyordu. Bütün Balkan milletleri kendi ulus-devletlerini yaratırken ulus-devletlerin milletlerini sağlamlaştırmalarının da vakti çoktan gelmişti. Kullanılan araçlar kamusal eğitim, milli bayramlar ve kutlamalar, askerlik hizmeti ve milli kiliselerdi. Milliyetçiliğin ruhu her olaya ve sürece hakimdi.

Aynı zamanda, bütün Balkan devletleri, komşuları ve en çok da Osmanlı İmparatorluğu aleyhine daha fazla toprak kazancı perspektifiyle varlıklarını sağlamlaştırmaya çalıştılar. Bunun motivasyonu etnografik, jeopolitik ve ekonomik gerçeklerden tarihsel ve kültürel haklara kadar değişiyordu. Bu devlet milliyetçiliği politikasının en etkin araçları Osmanlı’nın Avrupa eyaletlerindeki “millet” okulları ve cemaat yapıları ile Ekümenik Patriklikle Bulgar Eksarlığı arasındaki çatışmaydı. Her türlü sivil ve irredantist (Kendi memleketinin kaybettiği toprakları geri isteyen ç.n) girişimlerce de desteklendiler.

20. yüzyılın ilk on yılında Avrupa'daki durum bu gelişmeyi hızlandırdı. Uzlaşmaz iki askeri blok olarak İtilaf Devletleri ve Merkezi Güçler'in tesisi Balkanlar'daki iç ilişkileri derinden etkiledi. Silahlanma yarışı ve militarizm Güneydoğu Avrupa toplumlarının da karakteristik bir özelliği haline geldi. Güneydoğu Avrupa hükümetlerinin savaş bütçeleri devlet harcamalarının üçte birine ulaşmıştı. Orduların büyüklüğü iki katına çıktı, Avrupa'dan yeni silahlar satın alındı. Savaş için her şey hazırdı. İtilaf devletlerinin ve en çok da Rusya'nın sürekli baskısı altında, Balkan devletlerinin ortak sorunlarını işbirliği suretiyle çözecek bir Balkan birliğinin yaratılması fikri oldukça popüler hale geldi. Libya ve On İki Adalar'ın İtalyanlarca ele geçirilmesi ile sonuçlanan 1911-1912 Osmanlı-İtalya savaşı ve Osmanlının Avrupa topraklarında süregiden istikrarsızlık, Balkan siyasetçilerini daha da kışkırttı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması 1908 Jön Türk devriminden sonra hızlanmıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türk milliyetçiliği Hristiyanların husumetini arttırırken geleneksel olarak rejime sadık yegane halk olan Arnavutları da yabancılaştırdı. 1911'deki Arnavut isyanı Balkanlardaki güç dengelerinde radikal değişiklikler olacağının işaretiydi. Büyük Güçler, özellikle İtalya ve Avusturya-Macaristan, Arnavutluk'un kaderi ile ilgili iken, komşu Balkan devletlerinin de aynı bölgede toprak özlemleri vardı. Osmanlı-İtalya savaşındaki Osmanlı yenilgisi sonrasında Arnavutluk'un pekala muhtemel görünen komşuları arasında bölüşülmesi kabusunun gerçekleşmesinden önce Arnavut liderler özerk konumlarını tesis etmek üzere büyük çaplı bir ayaklanmaya karar verdiler. Temmuz 1912 ortasında Arnavut asiler Türk birlikleri karşısında muzafferdi ve 30 temmuzda Osmanlı parlamentosunun 48 saat içerisinde dağıtılmasını talep ediyorlardı.

Şubat 1912'de Sırbistan ile Bulgaristan arasında bir ittifak anlaşması imzalandı, mayıs 1912'de de Yunanistan ile Bulgaristan arasında benzer bir anlaşma yapıldı. Ağustos 1912'de Bulgaristan ile Karadağ arasında sözlü bir anlaşmaya varıldı. Romanya'yı Balkan Birliği'ne katma çabaları ise boşuna çıktı. Birlik İtilaf Devletleri'nin yakın kontrolü altında kuruldu ve planlar birliği yaklaşan Dünya Savaşı'nda kullanmak yönündeydi, fakat Balkan Müttefikleri'nin çıkarları her şeyi değiştirdi. Arnavutluk ve Makedonya'da reform ve özerklik için Osmanlı hükümeti üzerine baskı uygulama girişiminde bulundular. Babıali bu teşebbüsleri reddettiğinde Büyük Güçler'in erteleme çabalarına rağmen ekim 1912'de savaş başladı.

Savaşın ilk safhasının bittiği kasım başına kadar, Balkan Müttefikleri zaferi kazanmıştı. Bulgar ordusu İstanbul ve Selanik'e yaklaşmış, Yunan ordusu Selanik'e girmiş ve Epir ile Makedonya'nın bir kısmını kontrol ediyordu, Sırp ve Karadağ orduları ise Kosova'yı, Yeni Pazar'ı, Kuzey Arnavutluğu ve Makedonya'nın bir kısmını ele geçirmişlerdi. Yunan donanması Ege Denizi'nde Osmanlı iletişimini felç ederken, Bulgar donanması aynı şeyi Karadeniz'de yapmıştı. Kasım sonlarında bir ateşkes imzalandı, fakat Yunanistan buna katılmadı, savaşa devam etti, Doğu Ege'deki Limni, Midilli, Sakız ve Sisam adalarını aldı ve Güney Arnavutluk'ta ilerledi.

Barış görüşmeleri aralık 1912 başında Büyük Güçler'in büyükelçilerinin kendi konferanslarını düzenlediği ve barış koşulları üzerinde çalıştığı Londra'da başladı. Balkan Müttefikleri Midye [Kıyıköy] – Tekirdağ çizgisinin batısına kadar Osmanlının bütün Avrupa topraklarını ve Girit dahil Ege adalarını almaya çalıştılar. Babıali Makedonya ve Arnavutluk'a özerklik vermeyi teklif etti, fakat toprak kaybına yanaşmadı. Büyük Güçler tarafından önerilen anlaşma müttefikler tarafından önerilen anlaşma ile benzerdi. Durum İstanbul'da bir darbeye sebep oldu, yeni hükümet görüşmeleri kesti ve ocak 1913 ortalarında yeniden düşmanca hareketler içine girdi.

Savaşın ikinci safhası hemen hemen üç ay sürdü. Doğu Trakya'daki Osmanlı karşı hücumları Bulgar ordusu tarafından geri püskürtüldü; Karadağ ordusu İşkodra Kalesi'ni, Yunan ordusu Yanya Kalesi'ni ve Bulgar ordusu Edirne'yi aldı.

Londra'da barış görüşmeleri tekrar başladı ve 17 Mayıs 1913'te barış imzalandı. Müttefikler Midye-Enez hattının batısına kadar Avrupa'daki Osmanlı topraklarının tümünü ve ayrıca Girit'i aldılar. Ka-

zanılan toprakları kendi aralarında paylaşmak zorundaydılar; işte bu hayati problem Balkan birliğinin parçalanmasına yol açtı. Bu sırada Romanya Güney Dobruca'da hak iddia etti. Bulgaristan ilk anda talebi reddetti, fakat sonra Nisan 1913'te Saint Petersburg Konferansı'nda Silistre kasabasının Romanya'ya bırakılmasını kabul etti. Savaş ganimetlerinin gerçek paylaşımı hâla bir sorun olarak ortada duruyordu.

Tüm Balkan devlet adamları olası tüm argüman türleriyle silahlanmış olarak hep daha fazla toprak talep ettiler. Kimsenin paylaşamadığı parça Makedonya'ydı. Burada sınırların belirlenmesinin hemen hemen çözülemez bir problem olduğu kanıtlanmıştı. Sırbistan ve Yunanistan arasında paylaşım daha kolay iken Bulgaristan'ın istekleri yatay olarak uzanıyor, Yunan ve Sırp işgal bölgelerini kesiyordu. Balkan devletlerinde muhalefet partileri aşırı derecede radikaldi ve bu kez eski müttefiklere karşı yeni bir savaş istiyorlardı. İrredantist örgütler kendi bakanlarını eğer tavize yanaşacak olurlarsa ölümle tehdit ediyorlardı. Buna rağmen hükümetler ordular arasına sınır koyacak anlaşmalara ulaşmaya çalışıyorlardı ve bir çok bakımdan da başarılı oldular. Büyüyen gerilim Müttefikler arasındaki küçük çatışmalarla kendini gösteriyordu.

19 Mayıs 1913'te Yunanistan ile Sırbistan bir ittifak ve genel toprak anlaşması imzaladı. Rusya'nın toprak anlaşmazlıklarını çözmek için Saint Petersburg'da bir başka Balkan başbakanları konferansı düzenleme girişimi geç ve etkisiz kaldı. 16 Haziran 1913'te Kral Ferdinand General Savov'a Makedonya'daki Sırp ve Yunan hatlarına saldırma emri verdi. İkinci Balkan Savaşı (müttefikler arası) başladı. Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ Bulgaristan'a savaş ilan etti ve Romanya tarafından desteklendiler. Osmanlı İmparatorluğu da ordularını Bulgaristan'a sürdü. Bir ayı geçen şiddetli muharebelerden sonra, Büyük Güçler yeniden müdahale etti ve askeri hareketleri durdurdu. Bükreş ve İstanbul Anlaşmaları Güneydoğu Avrupa'daki yeni toprak düzenlemelerini belirledi. Romanya Güney Dobruca'yı aldı. Sırbistan Kosova, Yeni Pazar ve Vardar Makedonya'sını elde etti. Yunanistan Epir'i ve Ege Makedonya'sını aldı. Karadağ bir miktar komşu toprağı kendine kattı. Bulgaristan Pirin Makedonya'sını ve Batı Trakya'yı aldı. Osmanlı İmparatorluğu Doğu Trakya'yı yeniden ele geçirdi. Arnavutluk bağımsız bir ülke ilan edildi.

Balkan Savaşları yarımadada yeni bir durum yarattı. Tatminsizlik Osmanlı İmparatorluğu, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta daha büyük idiyse de hiçbir ülke yeni sınırlardan tümüyle memnun değildi. Yunanistan, Ege Adaları'nı talep ediyordu, Sırbistan bir denize çıkış kapısı ile Bosna-Hersek'i arzu ediyordu; Karadağ İşkodra'yı istiyordu, Romanya ise Transilvanya ve Beserabya ile ilgiliydi. Balkanlar'da başlayan ve o günün bir çok insanı ve bugünün bir çok tarihçisi tarafından bu kez Büyük Güçler'in de katıldığı bir sonraki Balkan Savaşı olarak düşünülen Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Balkan devletlerinin politikalarını bu emeller biçimlendiriyordu.

Aynı zamanda, Balkan Savaşları Balkan halkları arasında nefret, kuşku ve korku yarattı. Milli anlatılar kişisel hatıraları ve ortak hisleri yok etti , komşu milletlerde düşman imajını biçimlendirdi. Savaşların savaşan ülkelerin her birinde yarattığı yıllarca süren psikolojik travma Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu yeni bir travmayla birleşti. Bu travma özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan'da aşırı derecede güçlüydü. On yıllar boyunca mülteci aileleri bunu taşıdı ve her Balkan milletinin kolektif hafızası bundan etkilendi. İşte bu temelde, savaşlar milli dayanışma ve ortak bir kader nosyonunu artırarak milli hisleri ve milli kimliği kuvvetlendirdi.

Bu çalışma kitabı Balkan Savaşları'nın okullarda ve üniversitelerde ağırlıkla siyasi bir olay olarak, başlıca figürlerinin krallar, bakanlar ve generaller olduğu geleneksel sunuluş biçimi ile arasına mesafe koymayı amaçlar. Kuşkusuz bu figürler önemli roller oynamışlardır, fakat askeri hareketler normal hayatta sivil olan alt düzeyden insanlar tarafından yerine getirildi ve savaşlar bütün toplumun gündelik hayatını etkiledi. Savaşın sadece muharebe alanları, galipler ve mağluplardan oluştuğu yaygın fikrinin gerideki sıradan insanların en sevdiklerini kaybetme korkusu altında savaşın zorluklarını çektiği ger-

çeklikle çok az ilgisi vardır. O zor zamanlarda vahşet ve zulüm kadar insanlık ve dayanışma da vardı. Hatta siperlerde ve ateşkes esnasında, ortak ıstırap altında insani ilişkiler savaş hatlarının ötesine geçerek gelişti.

Amacımız savaşların farklı çehrelerini yan yana göstermek ve Güneydoğu Avrupa boyunca farklı gruplardan halklar tarafından nasıl kavrandığını göstermektir. Bu karşılaştırmalı yaklaşım sadece devlet ve milletlerin farklı konumlarını düşünerek tarihsel süreçlerin çok yönlülüğünü anlamamızı değil, aynı zamanda tanım gereği "homojen" olduğu düşünülen tekil bir toplumdaki farklı eğilimleri takip etmemizi de mümkün kılacak. O günün ve bugünün farklı bakış açılarını karşılaştırarak, "hakikat"in göreliliğinin geçmişi anlamaya engel olarak görüldüğü "monolitik" bir tarih yanılsamasından sakınacağız.

Bu Çalışma Kitabı diğer üç Çalışma Kitabı ile paralel ve karşılaştırmalı olarak okunacaktır. İlk olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının başlangıcını tarif eden Çalışma Kitabı 1'in tamamlayıcısıdır. İkinci olarak, Güneydoğu Asya'da ulus inşa sürecini takip eden Çalışma Kitabı 2 ile örtüşür. Balkan Savaşları Balkan ulus-devletlerinin sağlamlaşmasında ve uzlaşmaz milliyetçiliklerin nihai sona varışında önemli bir olaydı. Nihayet, II. Dünya Savaşı'nı kapsayan Çalışma Kitabı 4, 20. yüzyılda savaş olgusunu ve deneyimini daha iyi anlayabilmek için bir referans noktası olarak kullanılabilir.

Kronoloji

Yıl	Ay	Olay
1911	Yaz	Arnavut milli hareketinin faalleşmesi
	Haziran ortası	Makedonya İştip'te, Dahili Makedon Devrimci Örgütü (DMDÖ)'nün saldırısı. Osmanlı misillemesi Bulgaristan ve Sırbistan arasındaki ilk görüşmeler için uyarıcı olur
	16 Eylül	İtalya Libya'yı elde etmek için Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan eder
1912	16 Mayıs	Gizli Yunan-Bulgar savunma ittifakı anlaşması
	21-27 Mayıs	İtalya On İki Adalar'ı alır
	19 Haziran	Makedonya Kozani'de Dahili Makedon Devrimci Örgütü (DMDÖ) saldırısı. Osmanlı misillemesi Balkan Hristiyan devletlerini infiale sürükler
	30 Haziran	Arnavut asiler 48 saat içinde Osmanlı Parlamentosu'nun dağıtılmasını talep ederler ve özerklik için özel taleplerde bulunurlar (İşkodra, Kosova, Yanya ve Manastır vilayetlerinin tek eyalet içinde birleştirilmesi; Arnavut askerlerin sadece bu eyalette hizmet etmesi; Arnavutçanın idare ve eğitim dili olması; tüm Arnavutların silah taşıma hakkına sahip olması)
	15 Ağustos (yaklaşık)	Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasında sözlü anlaşma: Bulgaristan, Karadağ'a askeri borç verecek ve savaş zamanında Karadağ ordusunun masraflarını çekecektir. Karadağ Babıali'ye sebep aramaksızın saldırmayı kabul eder
	15 Eylül	Sırp hükümeti tarafından Ohri ve Prilep'i Sırbistan'a katmaları için elçiliklerine 5669 numaralı gizli talimatname gönderilir
	17 Eylül	Balkan Birliği'nin (Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ, Sırbistan) Babıali'ye ültimatomu: Berlin Anlaşması gereğince Makedonya'ya derhal özerklik. Türkiye'de ve Balkan ülkelerinde acil durum ve genel seferberlik ilan edilir (18 Eylül)
	18 Eylül	Makedonya ve Trakya'da keşif ve sabotaj eylemleri için Sofya'da DMDÖ eylemcilerinden 70 küçük grup oluşturulması
	22 Eylül	Bulgaristan ve Yunanistan arasında gizli askeri anlaşma

Yıl	Ay	Olay
1912	23 Eylül	General Petar Darvingov'un mültecilerinden Makedon-Edirne Gönüllü Yardım Müfrezeleri (GYM)'nin oluşturulması – yaklaşık 14.600 katılımcı
	26 Eylül	Karadağ ordusu Babıali'ye saldırır
	2 Ekim	İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında Uşi'de Barış Anlaşması imzalanır
	3 Ekim	Babıali ültimatomu reddeder ve Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistan ile diplomatik ilişkileri keser fakat Yunanistan ile ilişkileri geliştirmeye çalışır
	4 Ekim	Osmanlı İmparatorluğu Müttefiklere savaş ilan eder. Ertesi gün Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ, ve Sırbistan (7 Ekim) Babıali'ye savaş ilan eder. Askeri faaliyetin başlangıcı. Romanya tarafsızlığını ilan eder
	7-15 Ekim	Bulgar birlikleri Doğu Rodop'u alır ve Osmanlı karşı hücumunu durdurur (15-25 Ekim)
	8-13 Ekim	1. ve 3. Bulgar orduları eski Polos-Petra'daki ilk Osmanlı savunma hattını yarar, Kırlareli'yi alır; 2. Bulgar ordusu Edirne'yi kuşatır. 13 Ekim'de Sırp ordusu Makedonya'da Üsküp, Kumanovo, Veles ve İştip'i alır
	9-10 Ekim	Yunan ordusu Sarantaporo'daki muharebeyi kazanır
	15 Ekim	Sırp idaresinin Makedonya ve Kosova'daki yeni topraklarda yürürlüğe girmesi
	16 Ekim	Askeri tarihte ilk uçak bombalaması – Bulgar hava kuvvetleri tarafından Edirne kalesinin bombalanması
	17-20 Ekim	1. ve 3. Bulgar orduları Lüleburgaz-Pınarhisar'daki ikinci Osmanlı savunma hattını yarar
	19-20 Ekim	Yunan ordusu Yanya muharebesini kazanır
	27 Ekim	Romanya'da Titu Maiorescu'nun başkanlık ettiği yeni bir hükümet kurulur
	28 Ekim	Yunan ordusu sabah ve Bulgar Rila tümenleri öğleden sonra Selanik'e girer (27 Ekim'de teslim olmuştu). Selanik anlaşmazlığının başlangıcı

Yıl	Ay	Olay
	29 Ekim	Babıali Sofya'da ateşkes ister, fakat Bulgar hükümeti Kral I. Ferdinand'ın zoruyla teklifi dikkate almaz ve Müttefikler'den saklar
	1 Kasım	Rodop'ta Pomaklar'ın Hristiyanlaştırılmaya başlanması. Resmi Bulgar kilise heyeti Aralık'ta gönderilir
	4-5 Kasım	1. ve 3. Bulgar orduları Çatalca'daki üçüncü Osmanlı savunma hattına başarısız bir hücumda bulunur
	4-9 Kasım	Dahili Makedon Devrimci Örgütü (DMDÖ) Merkez Komitesi'nin Makedonya'daki Sırp ve Yunan faaliyetlerine karşı deklarasyonları
	9 Kasım	Bulgar idaresinin yeni topraklarda yürürlüğe girmesi
	14 Kasım	Makedon-Edirne GYM Batı Trakya'daki Osmanlı kuvvetlerini bozguna uğratır
	18 Kasım	Makedon-Rumen cemiyeti hükümete eylem için baskı yapar
	20 Kasım	Müttefikler ve Babıali arasında ateşkes. Yunanistan ateşkesi reddeder ve Kuzey Epir'de askeri faaliyetine devam eder.
1912	20-21 Kasım	Selanik yakınlarında Bulgar ve Yunan birlikleri arasında ilk gerginlik, ay sonunda yatıştırılır
	28 Kasım	Avlonya'da toplanan milli bir kongre Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan eder
	3 Aralık	Elly Adası'nda Osmanlı-Yunan deniz muharebesi
	3-24 Aralık	Londra barış konferansı. Müttefikler Midye-Tekirdağ hattının batısına kadar Osmanlı'nın tüm Avrupa eyaletlerini ve Girit'i isterler. Babıali Makedonya'ya özerklik vermeyi teklif eder ve toprak vermeyi reddeder. Noel'de [25 Aralık, ç.n.] Babıali görüşmelerden çekilir, Büyük Güçler baskı uygular (4 Ocak 1913'ten itibaren nota) ve müttefiklerin teklifleri kabul edilir. Londra büyükelçiler konferansı Arnavutluk'un bağımsız bir devlet olacağını duyurur (20 Aralık)
	8-17 Aralık	Osmanlı İmparatorluğu ile ayrı bir barış için Bulgar gizli heyeti İstanbul'da

Yıl	Ay	Olay
1913	5 Ocak	Limni'de Osmanlı-Yunan deniz muharebesi
	16 Ocak	Dobruca'daki konumların gözden geçirilmesi için Londra'da Bulgar-Rumen protokolü. Rus baskısı altında, Sofya sınırları gözden geçirmeye hazırdır
	21 Ocak	Babıali ateşkesi reddeder ve "ya Sofya ya ölüm!" sloganıyla hasmane hareketler başlatır
	26-28 Ocak	Gelibolu ve Çatalca'daki Osmanlı karşı hücumları ve Şarköy'deki çıkarma Bulgar birlikleri tarafından geri püskürtülür
	30 Ocak - 2 Şubat	Sofya'da Dobruca üzerine sonuçsuz Bulgar-Rumen görüşmeleri
	5 Şubat	Romanya ve Avusturya-Macaristan arasındaki gizli anlaşma yenilenir
	21 Şubat	Yunan ordusu Yanya'yı ele geçirir. Nigrita'da Yunan-Bulgar çatışmaları
	5 Mart	Selanik'te Yunan kralı I. George'a suikast
	11-13 Mart	Bulgar ordusu Edirne'yi ele geçirir
	18 Mart - 26 Nisan	Dobruca anlaşmazlığı üstüne Büyük Güçler'in Saint Petersburg konferansı. Bulgaristan Silistre'yi Romanya'ya bırakır ve Makedonya'da Ulahlar'ın ayrıcalıklarını garanti eder, fakat gerilim sürer
	10 Nisan	Karadağ ordusu İşkodra kalesini alır
	13 Nisan	Babıali ve Balkan birliği arasında ateşkes
	22 Nisan	Askeri bir anlaşmayı (1 Mayıs 1913) takiben Sırp-Yunan protokolü imzalanır
	19-21 Mayıs	Selanik'te Yunan-Bulgar sınır komisyonu görüşmeleri anlaşmaya varır. Ay sonunda sınırların tayini bazı istisnalarla tamamlanır
1913	17 Mayıs	Londra Barış Anlaşması
	19 Mayıs	Selanik'te Sırp-Yunan Anlaşması
	30 Mayıs	Sırbistan, Bulgaristan ile demiryolu bağlantılarını koparır

Yıl	Ay	Olay
	1 Haziran	Bulgar başbakanı Iv. Ev. Geshov istifa eder ve yerine Stojan Danev geçer. Belgrad'ta başbakan N. Pashich istifa eder. Her iki eylem de hakemlik çözümü ile ilgili olarak Rusya'yı baskı altına alır
	5-13 Haziran	Zletovo civarında Sırp-Bulgar askeri çatışmaları
	15 Haziran	Bulgar genel komutasının rızasıyla Sırp ordusu arkasında Dahili Makedon Devrimci Örgütü'nün DMDÖ'nün Tikveş ayaklanması
	16 Haziran	Kral I. Ferdinand'ın sözlü emriyle, ayaklananlara yardım için Bulgar birliklerinin Sırp ordusuna hücumu. Diğer Bulgar birlikleri Leftera limanını alır ve oradaki Yunan kruvazörlerini bombalar. İkinci Balkan Savaşı'nın başlangıcı
	18 Haziran	Bulgar hükümeti tüm askeri eylemleri iptal eder, yüksek komuta generalini değiştirir ve Rusya yanlısı general Radko Dimitrev'i atar
	19-21 Haziran	Yunan-Bulgar Kukush/Kilkis muharebesi
	21 Haziran - 11 Temmuz	Doğu Makedonya'da Yunan saldırısı Simitli'ye ulaşır (13 Haziran), orada Bulgar ordusu tarafından durdurulur. 15 Haziran'a dek Yunan ordusu Batı Trakya'yı alır
	22-28 Haziran	Bulgar ordusu Sırbistan'da Pirot'u alır
	28 Haziran	Romanya Bulgaristan'a savaş ilan eder ve 5 Haziran'a dek direnişle karşılaşmaksızın kuzey Bulgaristan'ı işgal eder. 15 Haziran'da Avusturya-Macaristan Rumen ilerleyişini durdurur
	30 Haziran	Babıali Doğu Trakya'da ilerleyişini başlatır ve Edirne'yi alır (10 Haziran)
	3 Temmuz	Rumen ordusu Bulgaristan'da Varna'yı işgal eder. 6 Temmuz'da, bir Rumen süvari müfrezesi Sofya'ya varır
	4 Temmuz	Vassil Radolavov başkanlığında Avusturya yanlısı yeni bir Bulgar hükümeti kurulur
	13 Temmuz	Geri çekilmekte olan Bulgar birliklerine karşı Batı Trakya'da Müslüman ayaklanması – "Gümülcine Cumhuriyeti"
	15-17 Temmuz	Kresna yakınlarında Yunan ordusuna Bulgar karşı hücumu

Yıl	Ay	Olay
	29 Temmuz	Büyükelçiler Konferansı Arnavutluk'un "bağımsız, egemen bir prenslik" olacağına karar verir. Büyük Güçler 35 yaşındaki Alman yüzbaşı prens Wied'li William'ı Arnavutluk'un hükümranı olarak seçer. 3 Eylül 1914'te prens William ülkeden kaçar
1913	17 Temmuz-16 Ağustos	Bükreş barış konferansı; 18 Temmuz'da ateşkes
	25 Temmuz-15 Ağustos	Rumen ordusunun Bulgaristan'dan çekilmesi
	16 Eylül	Babıali ile Bulgaristan arasında İstanbul barış anlaşması. Babıali Doğu Trakya'yı Bulgaristan lehine sınır düzeltmeleri yapılarak geri alır ve Bulgaristan da Batı Trakya'yı alır
	1 Kasım	Babıali ve Yunanistan arasında Atina'da imzalanan barış anlaşması
	19 Aralık	Floransa protokolü. Londra büyükelçiler konferansı tarafından atanan sınır komisyonu Arnavutluk'un güney sınırını çizer ve Yunanistan tarafından işgal edilen Görice ve Argyrokastro'yu Arnavutluk'a verir
1914	13 Şubat	Yunanistan Gökçeada, Bozcaada ve Meis dışında bütün doğu Ege adalarını elde eder ve birliklerini Arnavutluk'a verilen topraklardan geri çeker
	28 Şubat	Güney Arnavutluk Yunanları (onlar bölgeye kuzey Epir diyorlardı) Yunanistan eski dışişleri bakanı G. Ch. Zographos'un liderliği altında bağımsızlıklarını ilan ederler
	28 Temmuz	Saraybosna'da veliaht Franz-Ferdinand'a suikast. Viyana Belgrad'a ültimatom verir – Temmuz krizinin başlangıcı
	1 Ağustos	Avusturya-Macaristan Sırbistan'a savaş ilan eder¬ – Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi. Tüm diğer Balkan ülkeleri tarafsızlıklarını ilan eder

BÖLÜM I: EKONOMİLER VE TOPLUMLAR

20. yüzyılın başındaki savaşlar (Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı) esas olarak Avrupa'da yükselen milliyetçilikler ışığında yorumlanmışlarsa da, yalnız politikalara ve ideolojilere dayanarak anlaşılamazlar. Güneydoğu Avrupa haritasını yeniden çizen bir savaşa dair perspektifimizi sorunsallaştırmak için ekonomik ve toplumsal değişimleri hem küresel hem yerel düzeyde derinlemesine kavramak zorundayız.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında tüm Balkan ülkeleri, sosyal yapıları, ekonomik özellikleri ve politik sistemleri bakımından farklılıklarına rağmen, hızlı bir sosyo-ekonomik gelişmenin örnekleriydi. Nüfus artışı ve kentlerin büyümesi, etkileyici kamusal inşaatlar, sınai kalkınmanın başlatılması, faal ticari ilişkiler ve eğitimin yaygınlaşması modernleşme sürecindeki en önemli eğilimlerdi. Bu eğilimler Balkan Savaşları'ndan önceki on yıllarda ordu ve donanmaların inşası ve gerçek bir silahlanma yarışı ile yan yana yürüdü.

Buna karşın ekonomik büyümenin diğer yanı bütün Balkan ülkelerinin borçlarının artışıydı; ki bu, iflastan kaçınmanın aracı veya onun bir sonucu olarak (1893'te Yunanistan örneğinde olduğu gibi) milli ekonomiler üzerindeki yabancı kontrolüne sebep oldu. Hem Osmanlı imparatorluğu hem Balkan devletleri, "emperyalizm ve kapitalizm çağında" - L.S Stavrianos'un deyişiyle - sanayileşmiş Batının "imparatorluk yarışı" ve yabancı pazar arayışı ile kendini gösteren yoğun ekonomik nüfuzuna maruzdu.

Hükümet borçları Batı'nın Güneydoğu Avrupa'daki ekonomik ve siyasi çıkarlarına cevap veren ve onları tatmin eden demiryolu inşaatıyla yakından ilişkiliydi. Britanya çıkarları Balkan sahil limanlarından iç kesimlere demiryolları inşaatlarını tercih ediyordu, ki bu Britanya ticari faaliyetinin yarımadaya girişini kolaylaştıracaktı. Buna karşın, Avusturya, Bosna ve Sırbistan üzerinden Selanik'e bir kuzey-güney hattı inşasıyla ilgiliydi. Balkanlar'da demiryolu inşası hakim Batı ekonomik gelişme modelini örneklemek ve fakat aynı zamanda Büyük Güçler'in çelişkili ekonomik ve politik çıkarlarını yansıtmak üzere Kırım Savaşı'ndan sonra başlamıştı.

Ayrıca, piyasa ekonomisinin yükselişi ve ardından geleneksel ekonomiden para-temelli ekonomiye geçiş nüfus artışıyla birlikte toprak açlığı çeken ve göçe zorlanan Balkan köylüleri için kötü sonuçlar doğurmuştu. Sınai gelişme oldukça yavaştı ve tüm Balkan ülkeleri ağırlıkla tarım ülkeleri olarak kalmıştı.

Buna karşın kentleşme, yeni teknolojilerin ve ulaşımın gelişi, ve ilköğretimin yaygınlaşması insanların hayatlarını sadece kentlerde değil kırda da hatırı sayılır şekilde etkiledi. Fikirlerde, gündelik hayatta ve yaşam biçimlerindeki değişiklikler modern bürokratik devletin tesisi ile birlikte geleneksel toplumu zayıflatıyordu.

Bu bölüm Batı, Merkez ve Güney Avrupa'daki paralel değişikliklerle karşılaştırmalı olarak savaş öncesi Balkan toplumlarının genel bir görünüşünü sunuyor. İlk alt bölüm demografik ve sosyal değişim ve devamlılıklar üzerine odaklanıyor: tipik bir çok dilli Osmanlı liman şehri olan Selanik gibi geleneksel olarak çok etnisiteli kentlerde yaşayan insanlara, daha iyi bir hayat rüyasının peşinde Amerika'ya göçen insanlara, toprağını eken veya koyununu yetiştiren köylülere odaklanıyor. İkinci alt bölümde, devlet bütçeleri, ticari ilişkiler, tarım, endüstri ve demiryolu inşası gibi farklı yönleriyle ekonomik evrimler belgeleniyor. Nihayet üçüncü alt bölümde insanların hayatını büyük ölçüde etkileyen kültürel ve teknolojik değişiklikleri izliyoruz: okullaşma ve okur-yazarlık, sinema ve telgraf, bisiklet ve yeni eğlenceler Balkan Savaşları öncesindeki on yılı daha iyi anlamamıza yardım etmek üzere incelenen konulardan sadece birkaçı.

Ia. İnsanlar

TABLO 1

Balkan nüfusunun büyümesi, 1878-1912

	Romanya	Bulgaristan	Sırbistan	Yunanistan
Sayım tarihi	(bin olarak)			
1878-79	4.486			1.679
1880		2.823		
1884			1.902	
1887		3.154		
1889-90	5.038		2.162	2.187[1]
1892		3.311		
1894	5.406			
1895-96			2.312	2.434
1899-1900	5.957	3.744	2.494	
1905		4.036	2.689	
1907				2.632
1910		4.338	2.912	
1912	7.235			

Kaynak: Jackson-Lampe, s.166.

? Ülke başına yüzdelik büyüme oranlarını hesaplayınız. Bulgularınızı karşılaştırınız ve ülkeler arasındaki farklılıkları açıklamaya çalışınız. Hangi faktörler Balkan ülkelerindeki nüfusun büyümesini etkilemiştir?

g1. Manastır/Bitola

Milli Tarih Müzesi, Atina, K2, 1581

? Bu şehirde yaşayan insanların hangi dinden olduğunu düşünürsünüz?

[1] 1881'de Yunanistan, Teselya ve Arta vilayetlerini ilhak etti, ki bu nüfusun büyüme hızındaki artışı açıklar. Genel olarak demografik değişiklikleri daha iyi değerlendirmek için değişimleri o dönemdeki devletlerin sınırları içinde düşünmeliyiz.

TABLO 2

Balkan Ulus-Devletleri'nde kentlerin[a] ve başkentlerin nüfusu, 1860-1910

	Romanya		Bulgaristan		Sırbistan		Yunanistan	
	Toplam Nüfus (bin olarak)	Kentsel %	Toplam Nüfus	Kentsel %	Toplam Nüfus	Kentsel %	Toplam Nüfus	Kentsel %
1860-61	3.918	12						
1874					1.354	11		
1877-79	4.486		3.024	18	1.700		1.654	18
1884	4.862		3.232	19	1.902	12		
1889-90	5.318	17	3.441		2.162	13	2.187	
1895-96	5.710		3.716	19	2.312	14	2.434	
1899-1900	5.957	19			1.493	14		
1907	6.684		4.306	19			2.632	24
1910	6.996	18			2.912	14		
	Kentsel Nüfus	**Bükreş**	**Kentsel Nüfus**	**Sofya**	**Kentsel Nüfus**	**Belgrad**	**Kentsel Nüfus**	**Atina**
1860-61	313	122						41
1874					174	27		
1877-79		177	543	20			293	63
1884					236	35		
1889-90		220	610	45	286	54	465	108
1895-96					319	59	526	
1899-1900	1.120	276	700	67	351	70		111
1907							628	167
1910	1.195	341	829	103	483	90		

(a) En az 2.000 kişilik

Kaynak: Jackson-Lampe, s. 240.

? Bir bütün olarak Balkan nüfusunun büyümesiyle karşılaştırmalı olarak kentsel nüfus artışlarını yorumlayınız. Niçin başkentlerin nüfusları diğer nüfuslardan daha hızlı artma eğiliminde olmuştur? Bu verileri bugünkü verilerle karşılaştırınız: Bugün nüfusların yüzde kaçı kentseldir?

g2. Kastoria'da kadınlar, 20. yüzyıl başları

? Fotoğraftaki üç kadın nasıl giyinmiş? Geleneksel giysilerle batılılaşmış giysilerin birarada bulunmasından ne sonuç çıkarabilirsiniz?

Papazoglou[2], 51.

[2] Fotoğrafçı Leonidas Papazoglou (1872-1918) Kastoria'da yaşadı ve çalıştı. Genç bir adam olarak, anne-babası ve küçük kardeşi Pantelis ile birlikte, İstanbul'a taşındı; orada iki kardeş fotoğraf sanatını öğrendiler. Fotoğrafçı olarak kariyerlerine 1898 veya 1899'da Kastoria'da başladılar ve tüm bölgenin fotoğrafçılık işlerini tekelleri altına almayı başardılar.

TABLO 3

1911 yılı için Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa eyaletlerinin nüfus tahminleri

Eyaletler	Müslüman	Rum	Bulgar	Ermeni	Katolik	Yahudi	Diğer	Toplam
Edirne	795.706	395.872	171.055	33.650	12.783	9.034	44.552	1.426.632
Selanik	604.780	397.795	271.359	87		62.290	11.604	1.347.915
Yanya	244.638	311.032				3.990	1.175	560.835
Manastır	455.720	349.541	246.344	9		10.651	2.614	1.064.789
İşkodra	218.089	10.755			120.611			349.455
Kosova	959.175	92.541	531.453		14.887	3.287	1.606	1.602.949
Toplam	**3.242.108**	**1.557.536**	**1.220.211**	**33.746**	**148.281**	**89.162**	**61.531**	**6.352.575**

Kaynak: Cem Behar, s. 54.

Osmanlı devlet adamları tarafından tasarlanan etnik-dilsel kategoriler klasik "millet" sisteminin parçalanmasından sonra doğan mezhep bölünmelerine yakından uyuyordu. Müslümanların tümü aralarındaki etnik ve dilsel farklılıklara rağmen homojen bir grup sayılıyordu. Ortodoks Hristiyanlar, ya Ekümenik Patrikliği destekledikleri için Yunan ya da Eksarlığa bağlı oldukları için Bulgar olarak görülüyordu. Bu, örneğin, tabloda niçin Arnavut veya Sırp'ın olmadığını açıklar (milliyetleri yerine dinlerine veya kiliselerine göre sayılmışlardı). Kadınlar gibi bazı grupların eksik sayıldığını da ilave etmeliyiz. Balkanlardaki son Osmanlı sayımı 1905/6 da yapıldı. Osmanlı sayımlarının güvenilirliği sorunu yaygın biçimde tartışılmaktadır. Genel olarak bu dönemden istatistiksel verileri kullanırken, hatta bu veriler (tablo 13 örneğinde olduğu gibi) siyasi maksatlarla kasıtlı biçimde çarpıtılmış olmasalar dahi, çok dikkatli olmalıyız.

g3. Çarşı sokaklarında günlük yaşam, Selanik

Megas, *Souvenier*, s. 50, resim 49.

Sokakta yürüyen adamların giysilerine dikkatle bakınız. Nasıl giyinmişler? Hangi milliyetten olduklarını düşünüyorsunuz? Balkan Savaşları'ndan hemen önce Osmanlı Selaniki'nde hangi milliyetlerin bir arada yaşadığını biliyor musunuz?
Bu çarşı görüntüsü ziyaret ettiğiniz benzer yerleri hatırlatıyor mu?

g4. İstanbul'da koyun pazarı

Yunan Tarih ve Etnoloji Cemiyeti, Atina

TABLO 4

İstanbul nüfusunun etnik dağılımı, 1897

Etnik Gruplar	Sayı
Türkler	597.000
Arnavutlar	10.000
Kürtler	5.000
Rumlar	236.000
Ermeniler	162.000
Yahudiler	47.000
Sırplar	1.000
Hristiyan Araplar	1.000
Toplam	**1.059.000**

Kaynak: Karpat, s. 104.

g5. Epir'de çobanlar, 1912

Boissonas, *L'image de la Grèce…* (Cenevre: 1913), Hadjiiossif içinde, cilt A1, s. 57.

TABLO 5

Balkan ulus-devletleri denizaşırı göç, 1876-1915

AVRUPA dışındaki alanlara[a]	ROMANYA Brüt	BULGARİSTAN Brüt	SIRBİSTAN Brüt	YUNANİSTAN Brüt
1876-85	1,224			530
1886-90	5,224			1 881
1891-95	2,211			4 790
1896-1900	10,541	160		11,189
1901-05	37,225	6,661	42	51,479
1906-10	20,707	37,643	228	122,275
1911-15	15,295	35,836	1,117	127,811

	ROMANYA		BULGARİSTAN		SIRBİSTAN[b]	YUNANİSTAN	
Sadece A.B.D'ye	Brüt	Net[c]	Brüt	Net[c]	Brüt	Brüt	Net[c]
1876-85	1,224				530		
1886-90	5,135				1,881		
1891-95	2,209				4,790		
1896-1900	10,541		160		11,189		
1901-05	35,181		6,662	42	49,962		
1906-10	17,823	14,239	32,643	21,889	228	117,557	84,355
1911-15	11,187	9,057	21,487	1,575	1,052	118,916	46,577

(a) Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Arjantin, Brezilya ve A.B.D'yi kapsamaktadır;
(b) Sırbistan ve Karadağ tek ülke gibi hesaplanmıştır;
(c) 1908-1910 verileri temelinde tahmin edilmiştir.

Kaynak: Jackson-Lampe, s. 196.

Ne tür göçler biliyorsunuz? Örneğin ekonomik, kültürel, etnik, dinsel nedenlerle, veya istemeden/zorunlu göçler (örneğin savaştan kaçan mülteciler olarak veya değişen sınırlar nedeniyle) veya başkaları? Denizaşırı göçü nasıl karakterize edersiniz?

I-1. Yunan göçmen Steve Hadzis[3] A.B.D'ye göçünü anlatıyor

ABD'ye önce iki kardeşim geldi ve Şikago'da çalışmaya başladı. Altı erkek kardeştik. Şikago'ya gelen iki kardeşim Yunanistan'da ailemizin borçlarını ödemek için beklediğimiz para havalesini yapmadılar. Sonra babamız hasta düştü ve Şikago'daki çocuklarına Yunanistan'a gelip onu son kez görmeleri için mektup yazdı. Kardeşlerimden sadece biri, Perikles, en bonkör olanı borç buldu ve Yunanistan'a geldi. Geldiğinde babam hastalığından kurtulmuştu. Bir hafta sonra babam aile için bir çuval un satın almak istedi. Amerika'dan gelen kardeşime sordu: "Perikles, biraz un satın almak için bana borç verecek paran var mı?" ABD'den gelmiş olmasına rağmen kardeşimin hiç parası yoktu. Sonra babamız köyde dolaşıp amcalarımızdan birinden un satın almak için borç almak zorunda kaldı. Fakat küçük köyde, Hadzis'in Amerika'dan gelen oğlunun hiç parasının olmadığı lafı yayıldı. Perikles köylülerin bu fısıltılarını duyduğunda bozuldu ve babama dedi ki: "Benimle Amerika'ya gel de para kazanıp bu ahmaklara ne mal olduklarını gösterelim". Geri kalanımız göç etmeye işte böyle karar verdi. […]
Yunanistan'dan ayrılmadan önce Amerika bana kaleydoskopik renkli bir resim ve parası bol bir yer gibi gelirdi. Burada olacağımı hiçbir zaman düşünmemiştim. Tek bildiğimiz her şeyden bolca olduğuydu.

Vlachos, s. 122.

1890 civarında Yunanistan'dan göç, göçmenlerin çoğunun Amerika'ya gittiği kitlesel bir olay haline gelmişti. Bu hicret başka bazı Avrupa ülkelerindeki düzeye ulaşmamakla birlikte, tahminlere göre, 19. yüzyılın son on yıllarından 1924'e kadar yaklaşık 500.000 Yunan ABD'ye göç etmiştir . Yunanları göçe sürükleyen faktörler aynı dönemde diğer Avrupa topluluklarını ABD'ye yönlendirenlerle benzerdir: Sanayileşmenin tüm hızıyla sürdüğü Amerika'da iş bulma ve ekonomik konumunu iyileştirme olasılığı ile anavatandaki toplumsal-ekonomik koşullar. Piyasa güçlerinin geleneksel küçük mülk sistemi içine nüfuzu yüzünden Peloponnez tarımı özellikle kuru üzüm üreten bölgelerde kısa bir refah döneminin ardından birçok çiftçinin yüksek faiz oranları ve daha yüksek emek ve üretim maliyetleri sebebiyle vergilerini ödeyemedikleri çok şiddetli bir kriz içine girmişti. Bu durum, Yunanistan'ın bir sanayi sektörü yaratamadığı gerçeği, göç isteği - çoğunlukla Amerika'daki refaha dair söylentilerden kaynaklanıyordu - ve göç imkanı - iyileşen ulaşım koşullarından kaynaklanıyordu- ile birlikte, pek çok Yunanın uzaktaki yabancı bir ülke için köylerini terk etmesine yol açan başlıca nedenler arasındaydı. Göç edenlerin çoğu fabrikalarda, imalathanelerde, madenlerde ve demiryollarında işe amelelikle başlayan erkeklerdi. Buna karşın ilk göçmenlerin önemli bir kısmı kendi işlerini kurarak şişen kentsel nüfusun ihtiyaçlarını karşıladı.

[3] Steve Hadzis 20. yüzyılın başında Mora yarımadasından ABD'ye gitmiş Yunanlı bir göçmendi. Hadzis, ABD'de birkaç yıl geçirdikten sonra, İndiana eyaletinin Anderson kasabasına, giderek artan çalışan nüfusa hizmet verecek bir dükkan açmanın çekiciliğine kapılarak yerleşmiş az sayıdaki Yunandan biriydi.

E. Kazan'ın "Amerika, Amerika" filminden bölümler izlemeye çalışınız. "Amerikan Rüyası"nı, bunun çeşitli Balkan devletlerinde kırsal alanlara nasıl yayıldığını, göçü teşvik edişindeki ve göçmenlerin korkularını yenmelerindeki rolünü tartışınız. 20. yüzyılın başında ülkenizden ABD'ye göçenlerin hayatları hakkında bilgi bulmaya çalışınız. Oradaki yaşamlarının ilk yıllarında sahip oldukları beklentilerle yaşadıkları deneyimleri karşılaştırınız. Belge III-19, III-20'yi okuyunuz ve göçe zorlanmış insanların deneyimini yukarıdaki belgede tarif edilen göç deneyimiyle karşılaştırınız.

Bölüm Ia üzerine genel sorular

Kendi kentinizin 20. yüzyıl başlarındaki durumunu ile ilgili biraz araştırma yapınız. Bir Osmanlı kenti miydi, bir ulus-devletin kenti mi? O dönemin kent hayatını anlatan bir roman biliyor musunuz? Selanik veya İstanbul gibi çok etnisiteli kentleri ulus-devletlerin başkentleri veya başka kentsel merkezleri ile karşılaştırınız. Mimaride, gündelik hayatta, eğlencede veya başka herhangi bir şeyde farklılıklar var mı? Diğer bölümlerden farklı belgelerle yukarıdaki tabloları bir araya getirerek, Güneydoğu Avrupa'nın Balkan Savaşları öncesindeki ve Balkan Savaşları sırasındaki nüfus hareketlerini sınıflandırmaya çalışınız.

Ib. Ekonomi

TABLO 6

Balkan devlet bütçeleri, 1898-1912[4]

	Romanya			Bulgaristan			Sırbistan			Yunanistan		
	Gelir	Har.	G-H	Gelir	Har.	G-H	Gelir	Har.	G-H	Gelir	Har.	G-H
1900	210	237	-27	81	96	-15	75	84	-9	120	109	+11
1905	308	263	+45	128	125	+3	95	87	+8	130	116	+14
1910	583	525	+58	81	198	-17	126	128	-2	175	141	+34
1911	644	533	+111	199	181	+18	140	125	+15	240	181	+59

Kaynak: Jackson-Lampe, s. 234.

Dört ülkenin rakamlarını karşılaştırınız. Yorumlarınız nelerdir?

TABLO 7

1911'de kişi başına devlet harcamalarının yapısı[5]

Harcamalar	Toplam	Kamu Borcu	Ordu	Altyapı	Kamusal Eğitim	Tarım ve Endüstri
Romanya	75	13	12	13	7	1
Sırbistan	43	12	10	5	3	1
Bulgaristan	42	9	9	10	5	2
Yunanistan	67	28	11		2	
Avusturya-Macaristan	62	10			2	
Almanya	55	5	16			
Fransa	114	32	25		8	
Büyük Britanya	126		19		11	1

Kaynak: Jackson-Lampe, s. 234.

[4] Milyon olarak ley, leva, dinar, drahmi.
[5] Frank karşılıklarıyla.

Lütfen farklı ülkeler arasındaki harcama farklılıklarını karşılaştırınız ve yorumlayınız. Balkan devletlerinin harcama eğilimleri ile Büyük Güçler'inki uyuşuyor mu? Neden askeri harcamalar bu kadar yüksek?

I-2. Osmanlı Makedonyası'nda çiftçilik, 1900'ler

Hukuki açıdan çiftçiler şu gruplardan oluşur:
1-Toprak sahipleri,
2-Ortakçılar,
3-İşçiler ve hizmetçiler.

Ortakçıların efendileri olan birinci grup Müslüman beylerden oluşur; ikinci gruba ise Hristiyan köylüler girmektedir. Hristiyan toprak sahipleri de vardır, fakat 200 dönümü (bir dönüm yaklaşık 1.200 metre kareye karşılık gelir) aşmayan küçük mülklere sahiptirler; bu sınırın üstündeki toprak sahipliği esas olarak beylerin elindedir. Küçük mülkler dağlık bölgelerde, büyük mülkler ovalarda çoktur. Serez, Drama ve Selanik'in kazalarındaki geniş mülklere sahip Yunanlar tarafından temsil edilen büyük Hristiyan toprak sahipleri istisnadır.

[…] Ortakçılık, Hristiyan kırsal nüfusun korkunç sefaletinin başlıca sebeplerindendir, zira beyin sürekli keyfiliğine ve suistimaline açıktır ve buna karşı müracaat edilecek bir merci de yoktur. Teoride ortakçılık şöyle işler: toprağa sahip olan bey çiftlikteki aile sayısıyla uyumlu olarak (bir aile üye sayısına bağlı olarak 60-100 dönüm toprak işler) toprağı parseller halinde dağıtır. Yine, bey tohumu avans olarak verir ve ücretsiz barınacak yer sağlar. Ürün, onda birlik öşür çıktıktan sonra toprak sahibi ve ortakçı arasında eşit olarak bölüşülür. Böyle bir paylaşım toprak sahibine sermayesinin yüzde 18'i ile 25'i arasında değişen bir kâr sağlar. Fakat, bazen de toprak sahibi bu paydan tatmin olmaz ve –emeğini keyfine göre sömüreceği Hristiyan ortakçının kaderinin mutlak efendisi olarak– ortakçının hakkının büyük kısmını tehdit ve şiddetle gasp etmeyi başarır.

[…] Hristiyan toprak sahipleri esas olarak Bulgarlardır. Daha önce söylediğimiz gibi, mülkleri nadiren 200 dönümü aşar. Toprağı kendileri ekerler. Eğer vergiler daha insaflı tespit edilseydi, daha hilesiz toplansaydı ve yine eğer güvenlik yokluğu Hristiyanların hayat ve mülklerine sürekli bir tehdit oluşturmasaydı, belirli bir refaha sahip olabilirlerdi.

Draganof, *La Macédoine et les Réformes* (Paris: 1906), ss. 43-53, İssawi içinde, ss. 225-7.

Osmanlı Makedonyası'nda Hristiyan köylülerin durumu nasıldı?

g6. Selanik'te Saias kardeşlerin iplik eğirme imalathanesi

Megas, *Souvenir*, s. 86, resim 92.

Saias kardeşlerin iplik eğirme imalathanesi 1873'te kuruldu. 350'si yaşları 14 ile 18 arasında değişen genç Yahudi kızlarından oluşan yaklaşık 470 işçi istihdam ediyordu. 1902'de şehri sarsan bir depremde fabrika hasar gördü. 1917 yangınında ise tamamen yıkıldı.

Niçin fabrikada bu kadar çok genç kız çalışıyordu? Çalışma koşullarının neye benzediğini biliyor musunuz? Okula gitmek yerine bir iplik eğirme imalathanesinde çalışsaydınız ne hissederdiniz?

TABLO 8a
Balkan ihracatı, 1901-1911

	Ortalama İhracat	Avusturya-Macaristan'a (%)	Almanya'ya (%)	Fransa'ya (%)	Birleşik Krallık'a (%)	Belçika'ya (%)	Osmanlı İmparatorluğu'na (%)
Romanya	(milyon ley)						
1901-05	361	13	7	3	9	29	
1906-10	501	10	6	7	10	30	
1911	692	9	5	7	8	28	
Bulgaristan	(milyon leva)						
1901-05	120	10	9	6		16	19
1906-10	119	8	12	6	12	18	27
1911	185	6	12	6	13	28	16
Sırbistan	(milyon dinar)						
1901-05	66	86	5	1			6
1906-10	84	28	25	1			10
1911	117	41	25	1			8
Yunanistan	(milyon drahmi)						
1901-05	87	14	8	10	27		6
1906-10	120	10	10	8	26		11
1911	141	10	11	10	24		4

Kaynak: Jackson-Lampe, s. 174.

TABLO 8b
Balkan İthalatı, 1901-1911

	Ortalama İthalat	Avusturya-Macaristan'dan (%)	Almanya'dan (%)	Fransa'dan (%)	Birleşik Krallık'tan (%)	Osmanlı İmparatorluğu'ndan (%)
Romanya	(milyon ley)					
1901-05	299	27	28	6	17	
1906-10	409	25	34	5	15	
1911	570	24	32	6	15	
Bulgaristan	(milyon leva)					
1901-05	95	27	15	6	17	14
1906-10	140	27	17	6	16	14
1911	199	24	20	13	15	8
Sırbistan	(milyon dinar)					
1901-05	53	58	13		9	
1906-10	70	33	33		12	
1911	115	41	27		8	
Yunanistan	(milyon drahmi)					
1901-05	140	14	9	8	21	10
1906-10	149	12	9	7	22	9
1911	174	17	9	8	4	5

Kaynak: Jacson-Lampe, s. 181.

Balkan ülkelerinin dış ticaretindeki eğilimler nelerdir? Lütfen farklılıkları yorumlayınız.[6] Bulgaristan ile karşılaştırıldığında, neden Romanya ve Sırbistan'ın Osmanlı İmparatorluğu ile ticari ilişkileri bu kadar sınırlıydı? Dış ticaret ekonomik büyümeyi nasıl etkilemiştir?

g7. Arnavutluk'ta 20. yüzyıl başında ulaşım araçları

Gjurme te Historise Kombetare ne Fototeken e Shkodres, s. 60.

[6] Yunanistan'ın zaten bir taşımacılık fazlası olabileceği ihtimalini de düşününüz.

TABLO 9
Hizmetteki Balkan demiryolu hatları[7], 1870-1912

	ROMANYA	BULGARİSTAN	SIRBİSTAN	YUNANİSTAN
1870	248	221	0	12
1880	921	224	0	12
1885	1.356	224	253	222
1890	2.424	803	540	697
1895	2.534	861	540	916
1900	3.100	1.566	571	1.033
1905	3.179	1.567	707	1.351
1910	3.437	1.897	892	1.573
1912	3.532	2.109	976	1.584

Kaynak: Jackson-Lampe, s. 211.

? Demiryolları ekonomik büyümenin bir aracı olarak mı, yoksa bir kanıtı olarak mı düşünülüyordu, niçin? Ekonomik kaygılarla ilişkisiz nedenlerden dolayı inşa edilmiş olabilirler mi?

1-3. Genelkurmay başkanı general Fichev[8] tarafından Bulgar demiryolları sisteminin analizi

1911 ve 1912'de Operasyon Projeleri

Son araştırmalar göstermiştir ki, demiryollarımız savaş halinde askeri ihtiyaçlara cevap veremeyecektir. Dolayısıyla, ordunun seferberliği ve savaş alanında toplanması esnasında gerekli olan ulaşıma ilişkin operasyon projelerimizin uygulanması güçtür.

Bulgar Krallığı'nın kuruluşunun üzerinden çok az bir süre geçtiğinden demiryolu sistemi gelişimini tamamlayamadı, dolayısıyla milli savunma için güvenilir bir araç haline gelemedi.

Kuzey ve Güney Bulgaristan boyunca giden iki ana demiryolu hattı ve trans-Balkan hattı – Gorna Oryahovitsa, Turnovo (Tırnova), Stara Zagora (Eski Zağra), seferberlik zamanında ordu ulaşımı için en önemli hatlar haline geldi.

Teknik olarak konuşursak yalnızca ticari ihtiyaçlarla inşa edilmiş olan demiryolu hatlarımız birçok olumsuzluğa sahiptir: dik yokuşlar, küçük yarıçaplar, çok az ve dar istasyonlar, askeri trenler için yükleme platformlarının yokluğu, istasyonların çoğunda yetersiz su mevcudu, az sayıdaki manevra alanları.

Fichev, *Избрани произведения* [Seçme Eserler].

? Bu kaynakta anlatılanlara göre, Bulgar demiryolu sisteminin durumu hangi askeri sorunları doğurmuştur?
Demiryolları ile başarılı bir savaş olasılığı arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?
Demiryolu sistemindeki yetersizlik nasıl giderilebilirdi?

[7] Kilometre olarak.
[8] General Ivan Fichev (1860-1931) 1910'da Bulgar ordusunun genelkurmay başkanıydı; Türkiye'ye karşı yeni bir savaş planı geliştirdi. İkinci Balkan savaşının başlamasına karşı çıktı. Temmuz 1913'te Bükreş'teki barış anlaşması görüşmelerine katılan Bulgar heyetinin üyesiydi.

TABLO 10
1910'da telgraflar

Ülkeler	Telgraf ofisleri	Telgraf ağı	
		Km olarak hat uzunluğu	Km olarak kablo uzunluğu
Sırbistan	208	4.350	8.289
Bulgaristan	350	5.935	12.760
Romanya	3.127	7.321	20.641
Rusya	8.423	199.502	705.752
İsveç	2.489	9.317	32.220
Danimarka	559	3.644	12.842
Hollanda	1.393	7.526	36.884
Belçika	1.634	7.880	41.858
Büyük Britanya ve İrlanda	13.959	98.625	931.532
Fransa	20.303	182.794	690.636
İspanya	1.902	42.935	92.109
İtalya	7.664	49.443	203.711
İsviçre	2.361	3.614	26.021
Almanya	45.116	274.593	2.050.332
Avusturya	6.970	46.952	235.493
Macaristan	4.592	23.068	144.124
Bosna ve Hersek	173	3.231	7.374

Kaynak: Sundhaussen, s. 523.

? Geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyılda Avrupa'da iletişimi ve hayatı değiştiren başka teknolojik araçlar biliyor musunuz? Ülkenizde ilk telefon ne zaman kullanıldı? Sizce, İnsanların bu yeniliklere tepkileri neydi?

g8. Selanik'te Allatini villası, 1913

Megas, *Souvenir*, s. 107, resim 120.

Allatini villası 1895'te Charles Allatini tarafından İtalyan mimar Vitaliano Poselli'nin tasarımlarına göre özel bir ikametgah olarak inşa edildi. 1909'da malikane Osmanlı üçüncü ordusu tarafından satın alındı. 1912'de ise Yunan ordusunun eline geçti. II. Abdülhamit Nisan 1909'da karşıdevrim (31 Mart Ayaklanması, ç.n.) başarısız olup da tahttan indirilince Allatini villasında yaşamaya mecbur bırakılmıştı. Ekim 1912'de Yunan birlikleri Selanik'e yaklaşırken İstanbul'a geri gönderildi. Allatini'nin Yahudi ailesi Selanik'in en zengin ailelerindendi ve şehrin en büyük sınai girişimlerinden ikisi onlarındı (1880'de Allatini tuğla fabrikası ve 1882'de kurulan Allatini un fabrikası).

Resimde kimleri görüyorsunuz? Nasıl giyinmişler? Bisiklet o sıralar Güneydoğu Avrupa'da yaygın olarak kullanılıyor muydu? Ne amaçla kullanılıyordu? Eğlenmek için mi, ulaşım için mi? Bisiklete binen kadınlara ne tür tepkiler gösterildiğini biliyor musunuz?

Bölüm Ib üzerine genel sorular

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında ülkenizde meydana gelen teknolojik değişiklikleri - elektrik, otomobil, gaz, telefon vb - içeren bir kronoloji oluşturunuz.

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında ülkenizde bulunan taşıma araçları hakkında bilgi edininiz.

Ic. Kültür

g9. Bir kız ortaöğretim okulunda tarih dersi, Atina 1911

Öğrenciler nasıl giyinmişler? Ülkenizde kızlar ve erkekler için ayrı okullar olup olmadığını biliyor musunuz? Sizin sınıfınız resimdekine benziyor mu? Duvarlarda ne asılı?

Statistiki tis Dimosias ekpaideuseos… (Atina: 1912), Koulouri, İstoria, içinde, s. 12..

I-4. Bir Yahudi delikanlı[9] Selanik'teki okul yıllarını anlatıyor, 1904

Le Petit Lycée Français kapılarını 1904 yılının başlarında açtı. Kentin doğu ucundaki Kampania'da küçük bir meskenin alt katında hizmet veriyordu.

İlk iki sınıfı oluşturan yirmi çocuk Selanik'in heterojen nüfusundan oldukça dengeli bir kesiti temsil ediyordu. Benim de dahil edildiğim alt grup üç Fransız, bir Yunan, dört İspanyol Yahudisi, bir Sırp, bir Dönme[10], bir Ermeni, bir Türk, ve Çetine'den bize katılmak için gelen bir Karadağlıdan oluşuyordu.

Hepimiz Fransızca'yı akıcı konuşuyorduk, fakat farklı cemaat okullarından ve özel hocalardan ders alarak gelmiştik ve hiçbirimizin kendi milliyetimiz dışındaki çocuklarla tesadüfün ötesinde bir karşılaşması olmamıştı. Ve burada, ilk kez yeni sıralarda yan yana oturarak, üç ayaklı tahtaya bakarak kırmızı-yüzlü, mavi-gözlü ve sarı bıyıklı müdür Mösyö Thierry'yi çalışma sürecimizin çerçevesini çizerken dinliyorduk. […]

Ülkenin geleneklerine olan sahici ilgisi aramızdaki en utangaçların ve en çekingenlerin bile dillerini çözmüştü. Kısa zamanda Türk çocuğu Mehmet, Ramazan'ı takip eden Kurban Bayramı törenlerini açıklamaya gönüllü olmuştu; Karadağ kralı Nicholas'ın akrabası Yovanovich, halkı ve dağları hakkında serbestçe konuşuyordu; ve konsolosun oğlu Ivan, bize kendi ülkelerindeki Paskalya yortusu kutlamalarını anlattığında, Papopoulos ile birlikte Yunanların Sırplar ile birçok ortak geleneği olduğunu keşfettik. Birlikte serbestçe konuştukça ve oynadıkça, sıcak arkadaşlıklar kurup birbirimizin evlerini ziyaret eder ve sırlarını paylaşır hale geldikçe birbirimizin dışarıdan bakıldığında tuhaf ve anlamsız görünebilecek adetlerini daha yakından anlamaya başladık.

Sciaky, ss. 152-153, 154.

1908'de Selanik'te 48 Yahudi okulu, 32 Türk okulu, 20 Yunan Ortodoks okulu, 7 Fransız okulu ve farklı İtalyan, Bulgar, Sırp ve Rumen kurumları vardı. Fransızca konuşulan başlıca okullar şunlardı: Alliance Israélite Universelle, Mission Laïque, Lycée, St Vincent de Paul'ün Erkek ve Kız Kardeşleri. Şehrin Yahudi çocuklarının çoğunluğu eğitimlerini kendi dinsel otoritelerinin kontrolü dışındaki kurumlardan alıyorlardı.

20. yüzyıl başlarında Selanik'in etnik yapısı nasıldı? Öğrenciler okul tecrübelerinden etkilenmişler miydi? Nasıl?
Sizin sınıfınızın etnik yapısı nasıl? Farklı milliyetlerden arkadaşlarınız var mı?

[9] Bu parçanın yazarı Leon Sciaky 1893'te Selanik'te doğdu. Ailesi 1492'de İspanya'dan, 1493'te İtalya'dan, 1497'de Portekiz'den sürülen Yahudilerin soyundandı. Selanik Yahudileri Ladino olarak bilinen bir on beşinci yüzyıl İspanyol lehçesi konuşuyorlardı. 1915'te Leon New York'a göç etti. Kısa zaman sonra ailesi de onu takip etti (Babası Salomon, annesi Paloma, kızkardeşleri Elda ve Laure ve erkek kardeşi Maurice). Türkiye'de siyasi çalkantı sona erdiğinde dönmeye niyetliydiler, fakat dönmediler. Leon Brooklyn'de Pratt Enstitüsü'nde Makine Mühendisliği okudu. 1922'de Litvanya'dan Frances Hillmann ile evlendi. 1958'de Mexico City'de öldü. Selanik'teki çocukluk anılarını ilk kez 1946'da yayımladı.

[10] İslam'a dönen Sabetay Zevi'nin takipçileri.

TABLO 11
20. yüzyıl başında ümmilik (okur-yazar olmayanların yüzdesi)

Ülke*	Toplam	Erkekler	Kadınlar	Çocuklar[a]
Fransa (1901)	17,4	14,8	19,8	16,9
Avusturya (1900)	23,8	22,1	25,5	31,3[b]
Macaristan (1900)	40,7	34,4	49,6	36,2
Yunanistan (1907)	60,8	41,8	79,8	55,0
Bulgaristan (1900)	72,1	57,9	86,9	68,4
Rusya'nın Avrupa kısmı (1897)	73,0	62,5	83,1	77,5
Romanya (1899)	78,0		70,6	
Sırbistan (1900)	79,7	67,3	92,9	78,3
Bosna ve Hersek	87,8	82,9	93,4	87,3[c]

* Ampirik araştırmanın yapıldığı yıl

Kaynak: Mayer, s. 102.

[a] Okula gitme yaşında – genellikle 5-14 yaş

[b] 6-10 yaş

[c] 7-20 yaş

? Sizce, okur-yazarlık bakımından erkeklerle kadınlar arasında niçin böyle bir fark var?

TABLO 12
Avrupa'da ilkokullar ve öğrenciler (19.yüzyıl sonları – 20. yüzyıl başları)

Ülke**	Okullar	1000 kişiye düşen öğrenci	5-15 yaş aralığındaki 1000 kişiye düşen öğrenci
Sırbistan (1904)	1.267	46	175
Yunanistan (1902)	3.263	81	376
Bulgaristan (1898)	4.686	96	436
Romanya (1903)	4.207	75	351
Rusya (1903)	84.500	44	187
Belçika (1905)	7.144	121	608
Fransa (1903)	85.437	155	899
Portekiz (1890)	5.339	47	238
İspanya (1901)	33.763	105	525
İtalya (1901)	61.777	84	393
Avusturya (1903)	21.292	146	670
Macaristan (1905)	18.976	133	598
Bosna ve Hersek (1899)	293	18	76

** Ampirik araştırmanın yapıldığı yıl

Kaynak: Sundhaussen, s. 555.

? Tablo 11 ile 12'yi karşılaştırınız: okullaşma ile okur-yazarlık arasında bir ilişki görebiliyor musunuz? Batı, Güney ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinden verileri karşılaştırınız. Okullaşma düzeylerini ülkeleri – bir önceki cümlede - sınıflandırdığımız gibi sınıflandırabilir miyiz?

g10. Yahudi kadınlar dans ediyor, Selanik

Megas, *Souvenir,* s. 27, resim 11.

Selanik'te, düğünlerde, sünnetlerde ve diğer sosyal buluşmalarda sanatlarını icra eden birçok profesyonel şarkıcı grubu vardı. Yahudi müzisyenler "çalgıcı" olarak bilinirdi. Balkan Savaşları'nın arifesinde 150.000 nüfuslu Selanik'te yaşayan yaklaşık 60.000 Yahudi vardı.

g11. Kadın dokumacılar, Avdela 1907 – İlk Balkan filmi

Kaynak: Chr. K. Christodoulou, s. 39.

Ulah kökenli Yiannis (1878-1954) ve Miltiadis (1883-1964) Manakia kardeşler Avdela'da (Grevena bölgesi) doğdular ve 1905'e kadar Manastır'da yaşadılar. Çöken Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok olay, insan, tören ve geleneği filme çektiler. Balkanlar'daki sinema sanatının babaları olarak düşünülürler. 1921/22'de Manastır'da ilk sürekli sinema salonunu açtılar. Filmleri "Kadın Dokumacılar" (1907) Balkanlar'da çekilen ilk film olarak düşünülür.

Görsel malzeme 2, 10 ve 11'i karşılaştırınız. Bu üç resme değinen iki soru oluşturmaya çalışınız.

Bölüm Ic üzerine genel sorular

1900'lerde ülkenizdeki eğitim sistemi hakkında bilgi edininiz: ilk ve ortaöğretim okulları, müfredatlar, okula devamlılık, ders kitapları vb.

20. yüzyıl başlarına ait bir ders kitabı bulunuz ve kendi ders kitabınız ile karşılaştırınız. Benzerlikler ve farklılıkları tanımlayınız.

BÖLÜM II: POLİTİKALAR

Savaşlar çoğunlukla belli bir devletin veya ortak çıkarlara sahip bir grup devletin politikalarının sonucu çıkmıştır. Balkan Savaşları bu kuralın bir istisnası değildir. Temmuz 1878'de Berlin anlaşmasından sonra Güneydoğu Avrupa'daki milletlerin ana problemi milli birlik veya o zaman bilindiği şekliyle "milli sorun"du. Tarihsel ve demografik nedenlerle bir millete ait olduğu düşünülen bütün toprakları kapsaması gereken tek milletli homojen bir devlette yaşama fikri, kolektif tahayyüle hakimdi. Anlaşmalar tarafından belirlenen sınırlardan duyulan memnuniyetsizliğin ve bunların geçiciymiş gibi düşünülmesinin nedeni budur. Yarımadanın geniş bir kısmı sultanın hakimiyeti altında kalmıştı ve buralar komşu ülkeler tarafından toprak kazanılacak bir alan olarak düşünülüyordu. Çatışmacı politikalar, bir diplomatik veya askeri çatışma durumunda yarımadadaki etkilerini artırmaya gayret eden Büyük Güçler'in bölgedeki politikaları tarafından tetikleniyordu.

Bir Avrupa savaşı korkusu ve statükoyu koruma kararlılığı nedeniyle, 19. yüzyıl başlarından beri şu meşhur "Doğu Sorunu" diplomatik gündemin tepesinde yer almıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını Avrupa güçler dengesi ile uzlaştırma çabası potansiyel bir çözüm için sayısız planlar doğurdu. Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı veya Büyük Güçler arasında paylaşılması alternatiflerine, topraklarını genişletmek suretiyle milli bütünleşme öngören yeni Balkan devletleri tarafından karşı çıkıldı. Berlin Kongresi'nden sonra Büyük Güçler "nüfuz alanları"nı paylaşmak suretiyle Balkan devletlerinin geleceğini kendi politikalarına eklemlemek zorunda kaldılar.

Tüm Balkan toplumlarında Balkan hükümetlerinin savaşa yol açan politikalarına sadece bireyler ve küçük siyasi gruplar tarafından karşı çıkıldı. Sosyal-demokratlar savaş politikasına karşı çıkan yegane iyi örgütlenmiş siyasi gruptu. Güneydoğu Avrupa ülkelerinin siyasi ve toplumsal sorunlarının tümüne genel bir çözüm olarak bir Balkan federasyonu fikri oluşturdular. Ancak bu grupların etkisi önemsizdi, hakim politikalara gerçek bir alternatif yaratamadı.

19. yüzyıldan beri Osmanlıcılık modernleşmiş bir Osmanlı İmparatorluğu'nda bütün farklı milletlerin barış içinde birarada yaşamasını vaadetmeye çalışmıştı. Ancak, 1877'de ilk Osmanlı parlamentosunu dağıtan Abdülhamit'in otokratik rejimi hem Hristiyan hem de Müslüman tebaası arasında muhalefeti ve gizli tertipleri kışkırttı. Otuz yıllık bir otokrasinin ardından Jön Türk devrimi hem seçimler hem de Türk milliyetçiliği getirdi; dolayısıyla gayrimüslim tebaayı Osmanlı idaresi ile uzlaştırmak yerine imparatorluğun parçalanmasına hizmet etti. Balkan irredantizmi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türk milliyetçiliği ile karşılaştı. Balkan Savaşları'ndaki Osmanlı yenilgisinin daha kalıcı sonucu aslında Osmanlıcığın saldırgan bir milliyetçilik lehine terk edilmesiydi.

Hareketlendirici ideolojiler sadece rakip milliyetçiliklerde değil, aynı zamanda 19. yüzyıl biterken Avrupa'nın tümünde ortaya çıkan ideolojik değişikliklerde de görüleceklerdir. Gençlik kültü, "yeni insan" arayışı, yeni militan erkeklik ideali, sosyal Darvinizm ve nihayet savaşın olumlu imajı Avrupa toplumlarını öngörülen ve beklenen bir savaş için hazırlayan ideolojik eğilimler arasındaydı.

Bu bölümdeki kaynaklar, Balkan devletlerinin iç politikalarının ve Doğu sorunu bağlamında dış politikalarının birçok cephesini detaylı olarak belgelemeye çalışmamaktadır. 19. yüzyıl biterken ve 20. yüzyılın başlangıcında bölgede gelişen farklı ideolojik eğilimleri de kaydetmeyi hedeflemezler. Ancak Balkan halklarını kendi aralarında bir savaşa sürükleyen siyasi ve ideolojik faktörlerin karmaşıklığını anlamamıza yardım ederler.

IIa. Hareketlendirici İdeolojiler

Harita 1: Balkan ülkelerinin milli özlemleri

Carnegie, s.38.

g12. Romanya'nın tabanı – Rumen karikatürü, 1913

Furnica, IX, no. 20, 17 Ocak 1913, s. 1.

Çeviri:
-Carol usta; niçin boş yere öyle yama yapmaya çalışıyorsun, eğer tabanı da tamir etmeyeceksen?
-Hangi tabanı?
-Ülkenin tabanı, ne durumda olduğunu görmüyor musun?!

TABLO 13
Makedonya'ya ilişkin çelişik istatistikler

	BULGAR İSTATİSTİKLERİ (Kantchev, 1900)	YUNAN İSTATİSTİKLERİ (Delyani, 1904) (Kosova vilayeti atlanmıştır)	SIRP İSTATİSTİKLERİ (Gopcevic, 1889)
Türkler	499.204	634.017	231.400
Bulgarlar	1.181.336	332.162	57.600
Yunanlar	228.702	652.795	201.140
Arnavutlar	128.711	-	165.620
Eflaklılar	80.767	25.101	69.665
Yahudiler	67.840	53.147	64.645
Çingeneler	54.557	8.911	28.730
Sırplar	700	-	2.048.320
Diğerleri	16.407	18.685	3.500
TOPLAM	**2.258.224**	**1.724.818**	**2.870.620**

Carnegie[11], s. 28, 30.

"Makedonya" denilen bir Osmanlı idari alanı yoktu. Dolayısıyla çelişik istatistikler "Makedonya"yı oluşturan coğrafi bölgelerin farklı tarifleri üzerinde temellenmiştir. Genel olarak, Makedonya'nın Selanik, Yanya ve Manastır vilayetlerinden oluştuğu düşünülürdü.

Neden Bulgar istatistiklerine göre Bulgarların, Yunan istatistiklerine göre Yunanların ve Sırp istatistiklerine göre Sırpların nüfusun çoğunluğunu oluşturduğunu açıklamaya çalışınız. Harita 1'i kullanarak Balkan ülkelerinin çıkarlarının kesiştiği toprakları tarif ediniz.
Edirne ve İşkodra eyaletlerini bir kenara bırakarak, yukarıdaki istatistikler ile tablo 3'ü karşılaştırınız.

II-1. Bir Sırp askerinin beklentileri

Sırp askeri, Yunan askeri gibi, Makedonya'da kendi dilini konuşan ve ona Jivio veya zito diye hitap eden yurttaşlar bulacağına inandırılmıştı. Kendisininkinden farklı bir dili konuşan, hourrah diye çığıran insanlar buldu. Ya yanlış anladı ya da hiç anlamadı. Sırp Makedonyası veya Yunan Makedonyası'nın varlığı hakkında çocukluğundan beri öğrendiği soyut bilgiler doğal olarak yara aldı; fakat Makedonya'nın şu an Yunan veya Sırp değilse bile öyle olması gerektiğine ilişkin yurtseverce inancı etkilenmeden kaldı. Kuşkusuz Güçlü Duşan* veya Bizans imparatorları zamanında Makedonya şimdi olmasını istediği gibiydi. Halka Bulgar oldukları fikrini aşılayanlar sadece Bulgar kışkırtıcılar ve propagandacılarıydı. Kıştırtıcılar ülkeden sürülmeliydi ve ülke yeniden, daima olduğu gibi, Sırp veya Yunan olacaktı. Her ikisi de bu temelde hareket etti.

Halka Yunan ve Sırp dillerini unutturan bu kışkırtıcılar kimlerdi? İlkin papazlardı; sonra öğretmenler; nihayet eski rejim altında "örgüt" kuran devrimci unsurlar; çete başları ve üyeleri, onlara para ve yiyecek sağlayan köylüler, -tek kelimeyle eğitimli ve bilgili olduğu sürece tüm erkek nüfus.

Carnegie, ss. 50-51.

Askerler nasıl eğitilmişler?
Niçin bu tarzda eğitildiklerini anlamaya çalışınız.
Bu metin ile yukarıdaki tablolarda sunulan istatistikler arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?
Bu Çalışma Kitabı'nda –veya başka bir yerde– yukarıdaki metnin yorumuna karşı çıkacak herhangi bir kanıt bulabilir misiniz?

[11] Carnegie Komitesi: Carnegie Milletlerarası Barış Vakfı tarafından Balkan Savaşları sırasında gerçekleşen zulümleri araştırmak için gönderildi. Vakıf Amerikalı sanayici ve yardımsever Andrew Carnegie tarafından kuruldu. Balkan Araştırma Komisyonu'nun üyeleri: Dr. Joseph Redlich, Viyana Üniversitesi Kamu Hukuku profesörü (Avusturya); Baron d'Estournelles de Costant, senatör (Fransa); Justin Godart, avukat ve Temsilciler Meclisi üyesi (Fransa); Dr. Walther Schücking, Marburg Üniversitesi Hukuk profösörü (Almanya); Bay (Esq.) Francis W. Hirst, The Economist editörü (Büyük Britanya); Dr. H. N. Braisford, gazeteci (Büyük Britanya); profesör Paul Milioukov, Duma üyesi (Rusya); Dr. Samuel T. Dutton, Columbia Üniversitesi Öğretmen Okulu'nda profesör (ABD).

* 14. yüzyılın ilk yarısında Makedonya dahil, Balkanların büyük bölümünü kapsayan bir imparatorluk kuran Sırp karalı Stephan Duşan. (e.n.)

II-2. Rumen bir askerden kurban ideolojisi

Bir erkeğin, hayatının baharında, ölebileceğini gayet iyi bilerek, savaş meydanına tereddütsüzce gitmesi için, sükunetle bir tüfeğin ağzına doğru yürürken, en güçlü güdüsünden, kendini koruma güdüsünden vazgeçmesi için, bazı manevi şartları yerine getirmek, kendini kurban etmek suretiyle halkını baskıdan kurtaracağına veya kendisi ya da iradesi kaybetmeyecek veya kazanmayacak olsa da dökülen kanın ülkesine ve yurttaşlarına hizmet edeceğine ikna olması zorunludur. Bu manevi özellik belli bir maddi durum, belli derecede kültür, belli yurttaş hakları gerektirir ve böyle bir ordu ya yenilmez olacaktır ya da yenilgisi çok pahalıya patlayacaktır.

Popescu, ss. 5-6.

Bu belgede hangi erkek ideali temsil edilir? Askere alınanların savaş meydanına “tereddütsüzce” gittiğini düşünüyor musunuz?

II-3. Türkler ve Osmanlıcılık

Önsöz
Bu küçük romanı beş sene evvel yazmıştım. Maksadım edebi bir eser meydana koymak değildi. Sadece münevverlerimizin garip düşünüşlerini içtimai hakikatle karşılaştırmak istiyordum. Meşrutiyetten sonra büyük adamlarımızın çoğuyla görüşmüştüm. Hepsinin fikri, aşağı yukarı, şu neticede toplanıyordu: “Osmanlılık, müşterek bir milliyettir. Osmanlılık ne yalnız Türklük, ne de yalnız Müslümanlık demektir. Osmanlı devletinin idaresinde yaşayan her fert ‘bilâ tefrik-i cins ü mezhep’ Osmanlı milletine mensuptur!” Hâlbuki bu fikir, gayr-i milli Tanzimat maarifinin yetiştirdiği dimağlarda doğmuş bir vehimden, bir ham hayalden ibaretti. Dini, lisanı, terbiyesi, tarihi, harsı, mefahiri ayrı olan fertlerin mecmuundan “müşterek bir milliyet” teşkil etmek imkânı yoktu. “Osmanlılık” hakikatte devletimizin namından başka bir şey miydi? Avusturya’da yaşayan Almanlara “Habsburg milleti, Avusturya milleti” denemezdi. Alman nereli olursa olsun, her yerde Almandı. Türkçe konuşan bizler de beş bin senelik bir tarihin, hatta pek eski bir esatirin sahibi olan millettik. Osmanlı Devletinin memleketinde, Kafkasya’da, Azerbaycan’da, Türkistan’da, Buhara’da, Kâşgar’da, hâsılı nerede yaşarsak yaşayalım, yine hâlis muhlis Türktük... Hâlbuki “Osmanlılık” kelimesine mevhum mânâlar veren münevverlerin siyasi fikirleri, içtimai gayeleri ise insanın gözlerinden yaş getirecek derecede gülünçtü.

Ömer Seyfettin, *Ashab-ı Kehfimiz,* s.76

Ömer Seyfettin (1884-1920) – kısa hikaye yazarı, propagandacı, halkın kullandığı konuşulan Türkçe taraftarı ve ateşli modernist milliyetçi. Bir güçlendirilmiş şeytanlaştırma yarattı. Romanların çoğunda tekrar eden temalar milliyetçilik ve azınlıklardı. Bazı romanları Balkan Savaşları ve Bulgar mezalimi hakkındaydı. "Ashab-ı Kehfimiz" (Yedi Uyurlar) romanı Hayikyan isimli kurgusal bir eski Ermeni devrimcinin günlüğü formunda yazıldı. Ölümünden kısa zaman önce, 1918 tarihli önsözünde, Seyfettin, romanı 1913’te yazdığını iddia eder. Buna karşın Halil Berktay’a göre aslında 1918’de sonradan işgal altındaki İstanbul’da başlayan savaş suçları mahkemesi kovuşturmasına karşı dolaylı bir özür veya savunma olarak yazıldı.

Osmanlıcılık ideolojisi neydi? Niçin Ömer Seyfettin bu fikrin bir “ham hayal” olduğuna inanıyor?

II-4. Osmanlı Makedonyası'nda Jön Türkler’e karşı Hristiyan köylülerin hisleri

Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğünü uzak köyünün kerpiç kulübesinde yaşayan köylü hiç dert etmiyordu. İmparatorluk hakkında bütün bildiği yaşadığı vadinin sınırları dahilindeydi. Şimdi “hürriyet”in ilan edilmesiyle, farklı olacağı söylenmişti kendisine. Ve bunun vergi tahsildarının zorbalıklarına, beyin küstahlığına, askerlerin kabalığına bir son anlamına geleceğini ümit etmişti. Belki kendisinin ve ailesinin üretmek için onca zorluk çektiği yiyeceğin daha büyük bir kısmına sahip olabilirdi. “Hürriyet”ten anlaşılan buydu. Öküzü, kulübesindeki birkaç eşyası, tarlaları ve kilisesi – korumak istediği imparatorluğun genişliği buydu.

Fakat olmayacaktı. Aniden gelmişler ve ona oğ-

lunun orduya, Türklerle birlikte orduya, katılmak zorunda olduğunu söylemişlerdi. Sonra bir gün Anadolu askerleri köyü çevirmişlerdi. Evlere girmişler, sandıkları açmışlar, ve saman yatakları sökmüşlerdi. Tüfek aradıklarını söylüyorlardı. Ve hiç tüfeği olmadığını söylediğinde onu acımasızca dövmüşler ve karısını aşağılamışlardı.

"Gavur", demişlerdi, "ver tüfeğini, öldürürüz seni" İyi ki onları rüşvetle def edecek biraz parası vardı.

Ve şimdi dağın diğer yanındaki köyde bulunan kilisesinin papazı tutuklanmıştı. Onu kelepçelemişler ve Konak'a[12] götürmüşlerdi, neyle suçlandığını kimse bilmiyordu.

Hayır, Türklere güvenemezdin. Eski Türkler, Jön Türkler, hürriyet var ya da yok, hepsi aynıydı! Hristiyanların dizleri üzerine çökmelerini istiyorlardı.

1911'de Jön Türkler'in partisi ve yeni rejimi gerçek bir kabus haline gelmişti. Yeni sultanı[13] Selanik'e getirerek ve Arnavutluk'ta resmi geçit yaptırarak halkın başlangıçta sahip olduğu iyi niyet ve güveni boş yere yeniden kazanmaya çalıştılar.

Sciaky, s. 248.

g13. Kastoria bölgesinde komitacılar, 20. yüzyıl başları

Papazoglou, s. 106.

Sağda 1877'de doğan ve 1933'te Sofya'da ölen voyvoda (şef) Kailar'lı (bugün Kastoria bölgesinde Foufa) Marko Ivanov. Ortada 1878'de doğan ve 3 Eylül 1903'te öldürülen voyvoda Bobista'lı (bugün Kastoria bölgesinde Verga) Manol Rozov. Fotoğraf muhtemelen İlinden ayaklanmasından hemen önce çekilmiştir.

II-5. Bulgar şair Ivan Vazov'dan bir Balkan İttifakı fikri

Sekiz yıl önce, Sırp ve Bulgar üniversite gençliği ve kültür emekçilerinin kardeşçe toplantıları sıklaştığında, editörümüz bir çok ünlü Bulgar politikacı, yazar ve benzeri tanınmış kişiye hitap etmiş ve onlardan o zamanlar her iki taraftan yurtseverlerin sadece bir rüyası olan Balkan İttifakı hakkında düşüncelerini söylemelerini istemişti. İşte yaşayan en büyük Bulgar şairi Ivan Vazov'un, ricamıza yanıt vererek, Balkan İttifakı hakkında söylediği:

"Balkan İttifakı bütün kalbimle vücut ve kan bulmasını ve mümkün olduğunca çabuk gerçekliğe dönüşmesini dilediğim bir sözdür.

Ve niçin henüz bir gerçeklik halini almadı? Bunun birçok nedeni var: hem Sırp hem Bulgar eski ve yakın tarihinden, geçmişimizden kaynaklanan yanlışlar; iki milletin kaderini yönlendirenler arasında olgun siyasi düşünce eksikliği, sadece Slavlara özgü olan karşılıklı çekişme ve rekabetten gelen zayıflık. Görülebileceği üzere bu fikri gerçekleştirmenin önünde bir çok engeller bulunmaktadır.

Kendimizi karşılıklı ödün için cesaretle silahlandırmalıyız; bütün bencil milli kaygıları unutmak konusunda gerekli cesarete sahip olmalıyız ve sadece bir tek şey düşünmeliyiz: hem Bulgar hem Sırp halkı sadece sıkı bir siyasi ittifak içinde kardeşçe ileri yürüyüşte özgür, güçlü ve büyük olacaktır."

Balkanski rat u slici i reci, no 6, 24 Şubat (9 Mart) 1913.

[12] Selanik'teki hükümet konağı/valilik.

[13] V. Mehmet Reşat (1911-1918), 35. sultan ve Abdülmecit'in oğlu. Ağabeyi II. Abdülhamit'in yerine geçti (1909). Bütün iktidarı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve politikacılara bıraktı. Birinci Dünya Savaşı bitmeden öldü.

Vazov'a göre Balkan halklarının birleşmesinin çok zor oluşunun nedenlerini açıklamaya çalışınız. 20. yüzyılın başında komşu ülkelerin "bütün bencil milli kaygılar"ı unutmalarının mümkün olduğunu düşünüyor musunuz? Günümüzde mümkün müdür?

II-6. Sırp Sosyal Demokrat Partisi'ne göre Balkan Birliği

A. Sırp Sosyal Demokrat Partisi lideri Dimitrije Tucovic'in 1912'de yapılan savaş-karşıtı mitingdeki konuşmasından

Milli bağımsızlık üzerine görüşlere gelince, biz sosyal demokratlar burjuvaziden ayrılırız. Çünkü burjuvazi halkı özgürlüğünden mahrum etme pahasına kendisi için özgürlük ister. Eğer Makedonya Bulgaristan tarafından ilhak edilirse, her özgürleşmiş Bulgar için bir ya da daha fazla Sırp, Yunan, Rumen, Türk vb. mahkum olmuş olur. Eğer Eski Sırbistan* Sırbistan'a ilhak edilirse, her özgür Sırp için iki Arnavut, Türk vb. ezilmiş olur. Biz istiyoruz ki:

Halkımız başkalarının özgürlüğünü
yok etmeden özgür olsun.

Bu amaca sadece şu şekilde ulaşılabilir: Balkanlar'da hangi hükümranın hangi bölgede yüzyıllar önce hükmettiğine bağlı olmaksızın, Sırp, Bulgar, Yunan, Rumen, Karadağlı ve Çingene bütün halkların tümüyle eşit olacağı

tek bir siyasi birlik

yaratarak.

B. Milli Meclis'te Sırp Sosyal Demokrat Parti milletvekilinin (D. Lapcevic) konuşmasından, 7 (20) Ekim 1912

Beyler, biz statükonun muhalifleriyiz, imparatorlukların ve krallıkların devamına karşı olduğumuz gibi, aynı şekilde feodal ve kast yapısına sahip Türk İmparatorluğu'nun devamını da desteklemiyoruz; **tüm Balkan yarımadasında statükonun tasfiyesinden, bir demokrat devrimden yanayız**, *ki bu sadece özgürlüğümüz ve kapitalist Avrupa ülkelerine karşı direnişi yükseltmek için bir garanti değil, fakat eğer isterseniz, milli birliğimize ulaşmanın ve tüm Balkan halklarının milli birliğinin yegane yolu olacaktır. (…) Balkanların küçük ülkelere bölünmesi Balkan milletleri ve devletçikleri arasında kesinlikle yeni sürtüşme kaynakları yaratacaktır.* Ondan sonra, Sırplar Bulgar yönetimi altlındaki Sırpları, Bulgarlar da Sırp yönetimi altındaki Bulgarları kurtarmaya gideceklerdir. *Ve sonra bu sonu gelmez sürtüşmelere sebep olacak, zayıf Balkan halkları yok olacak ve Balkanlar tedricen, pişmiş armut gibi, emperyalist iştah ve kolonyal susuzluk içindeki açgözlü Avrupalı kapitalistlerin ellerine düşecektir. (…)*

Biz, beyler,

Balkan halkları arasındaki savaşa karşıyız.

Sadece, biz Balkan halkları için

kanlı ve korkunç

bir savaş,

bizi alçaltacak ve harap edecek

bir savaş olacağı için değil, fakat, eğer Avrupa güçleri Balkanlar'ın bölünmesi için aralarında hemen ve doğrudan anlaşmazlarsa, sonuçlarıyla korkunç etkilere yol açacağı için de.

Lapcević, *Rat i srpska socijalna demokratija,* ss. 61-66.

II-7. Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi (sol-kanat) Merkez Komitesi'nin ESB'ye[14] raporu

Sofya, 13.11.1912

Yakın zamana kadar burjuva liderleri tarafından bir ütopya olarak düşünülen Balkan ülkelerinin birliği bugün bir oldu-bittidir. Aslında Balkan sosyal-demokratlarının amacı olan ekonomik, siyasi ve kültürel birlikten oldukça uzağız. Fakat Balkan hükümetleri tarafından varılan anlaşma Balkan birliği fikrinin muhaliflerinin cesaretlerini kırmaktadır. Eğer bu anlaşma saray mensupları ortak düşmanlarını tamamen bozguna uğrattıktan sonra hâla sürerse, bu Balkan halkının daha yakın ve daha

* Kosova bölgesi ve çevresi kastediliyor. (e.n.)

[14] Enternasyonal Sosyalist Büro – İkinci Enternasyonal'in bir organı. İkinci Enternasyonal sosyalist partilerin milletlerarası bir birliği olarak 1889'da Paris'te kuruldu, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dağıldı.

güçlü birliğine doğru, Balkan Federasyonu'na doğru tayin edici bir adım olacaktır.

Türkiye'nin de Balkan birliğine girmesi için çalışıyoruz, çünkü Balkanlar'da yaşayan yaklaşık 4-5 milyonluk nüfusuyla Türkler bağımsız bir millet olmadan Balkan halkının gerçek ve nihai bir birliği söz konusu olamaz. Buna karşın, günümüzde Balkanlar'da iktidarı elinde tutan burjuvazi ve yönetici hanedanlar Balkan ülkelerinin Türkiye'ye karşı Hristiyan bir birliğini tercih etmektedirler.

D. Blagoev,[15] Bulletin, no 9.

Bulgar ve Sırp sosyalist partilerine göre, Makedonya'nın bölünmesinin ve ilhakının alternatifi nedir?
Belge II-6 ve II-7'yi karşılaştırınız. Farklılıklar var mı? Varsa, açıklamaya çalışın. Balkan Federasyonu fikri üzerine düşünün. O zamanlar gerçekleşme ihtimali var mıydı?

II-8. "Selanik Sosyalist Federasyonu"nun ESB'ye gönderdiği rapor, 1913

Ve, olgular temelinde, inanıyoruz ki eğer bu topraklarda yaşayan milletler isteklerini göstermek ve dileklerini ifade etmek için serbest bırakılsalar asla birbirleriyle savaşmazlardı: bütün milletler, Türk nüfusuyla birleşmiş ve uyum içinde, otoriter rejime karşı savaşırlardı. Aralarında savaş imkansız olurdu; çünkü hiçbir millet kendini bir diğer millete zorla kabul ettirerek çıkarlarını gerçekleştiremezdi, aksine sıkı birlik ve karşılıklı yardımlaşma ile bunlar uyumlulaştırılabilirdi. Balkan milliyetleri aynı topraklar üzerinde o kadar karışmışlardır ki her birinin çıkarı için ancak tam bir milli eşitlik rejimi arzu edilir olabilir. […]

Olanaksız bölüşüm:

Dolayısıyla, Makedonya ve Trakya Sorunu'nun bu eyaletlerin eski veya yeni Balkan Müttefikleri, yani Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ, veya hatta son üç müttefik arasında bölüşümünü amaçlayan her çözümü, sükunet getirmek yerine, bunca acı çeken halkların kaderini rahatlatmak yerine, acı dolu yeni bir dönem açacaktır. Ve ülke şu anda olduğundan daha fazla bir anarşi ve rekabet alanına dönüşecektir. Eğer Türkiye'nin eski Avrupa eyaletleri bölüşülürse, Balkanlar Avrupa barışı için sürekli bir tehlike oluşturur.

Elefantis, ss. 44, 48.

Selanik Sosyalist Federasyonu 1909'da kuruldu ve diğer sosyalist örgütlerle birlikte Yunanistan Sosyalist İşçi Partisi'ni kuracağı 1918'e dek faaliyet gösterdi. Üyeleri çoğunlukla Yahudi'ydi, fakat bir miktar Bulgar ve küçük bir miktar da Rum ve Müslüman'ı kapsıyordu. Bulgar sosyalistleri –milli bağımsızlık ilkesini ileri süren– Karl Kautsky'yi ve Alman modelini takip ederken, Federasyon, tam da Sırp sosyalistleri gibi, milliyet ve milli toprak nosyonlarını birbirinden ayıran Karl Renner ve Otto Bauer'in Avusturya modelini takip etti. Federasyon Avrupa'daki Osmanlı topraklarının bölünmesine karşıydı ve Osmanlı mutlakiyetçiliğinin sona erdirilmesinden ve yerine sosyalizmin gelişinden yanaydı. İşte bu yüzden, diğer Balkan sosyalistlerinin aksine (örneğin Bulgarlar), Jön Türk devrimini destekledi ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve toplumsal modernleşmesini bekledi. Birinci Balkan Savaşı'ndan sonra ve Bükreş anlaşmasından önce, Federasyon konumunu yeniledi, ve bu kez özerk bir Makedonya ve Trakya fikrini destekledi. Bu yeni konum "Balkan sorununa çözüm" başlığı altında ve "bir Balkanlı" anonim imzasıyla ESB'ye gönderilen rapora yansıdı.

[15] Dimitar Blagoev (1856-1924), 1891'de Bulgar sosyalist hareketinin kurucusu ve BSDİP (sol-kanat)'nin lideri. BSDİP 1903'te ikiye ayrılmıştı. 1919'da Bulgar Komünist Partisi adını aldı.

Metin II-6, II-7 ve II-8'i kullanarak, Balkan sosyalistlerinin genelde Balkanların ve özelde de Makedonya'nın geleceği hakkında önerdiği iki çözümü tanımlayınız. İki liste yapınız ve içlerine karşılıklı argümanları yerleştiriniz.

Genel soru
Osmanlıcılığı özerk Makedonya ve Balkan Federasyonu fikirleriyle karşılaştırınız: Ortak unsurları ve farklılıkları tanımlayabilir misiniz?

TABLO 14
1912-1913 Balkan Savaşları sırasında insan kaynakları

Ülke	Nüfus (bin olarak)	Erkek (bin olarak)	Askerliğe elverişli nüfus (bin olarak)	Silahlı kuvvetlerin maksimum gücü (bin olarak)
1. Bulgaristan	4.430	2.253	800	607
2. Sırbistan	2.910	1.500	530	175
3. Yunanistan	2.630	1.350	480	90
4. Karadağ	247	127	60	30
Toplam	10.217	5.230	1.870	902
5. Türkiye[a]	23.000	12.000	4.200	400

G. Georgiev, *Human resources of the countries which took part in the Balkan War 1912-1913.*

(a) Türkiye ile ilgili rakamlardan ilk üç sütundakiler Osmanlı İmparatorluğunun tümünü, son sütundaki rakamlar ise yalnızca Avrupada'ki topraklarını kapsamaktadır.

Sayıları karşılaştırınız ve savaşa giren ülkelerin askeri potansiyeli hakkında sonuç çıkarınız.

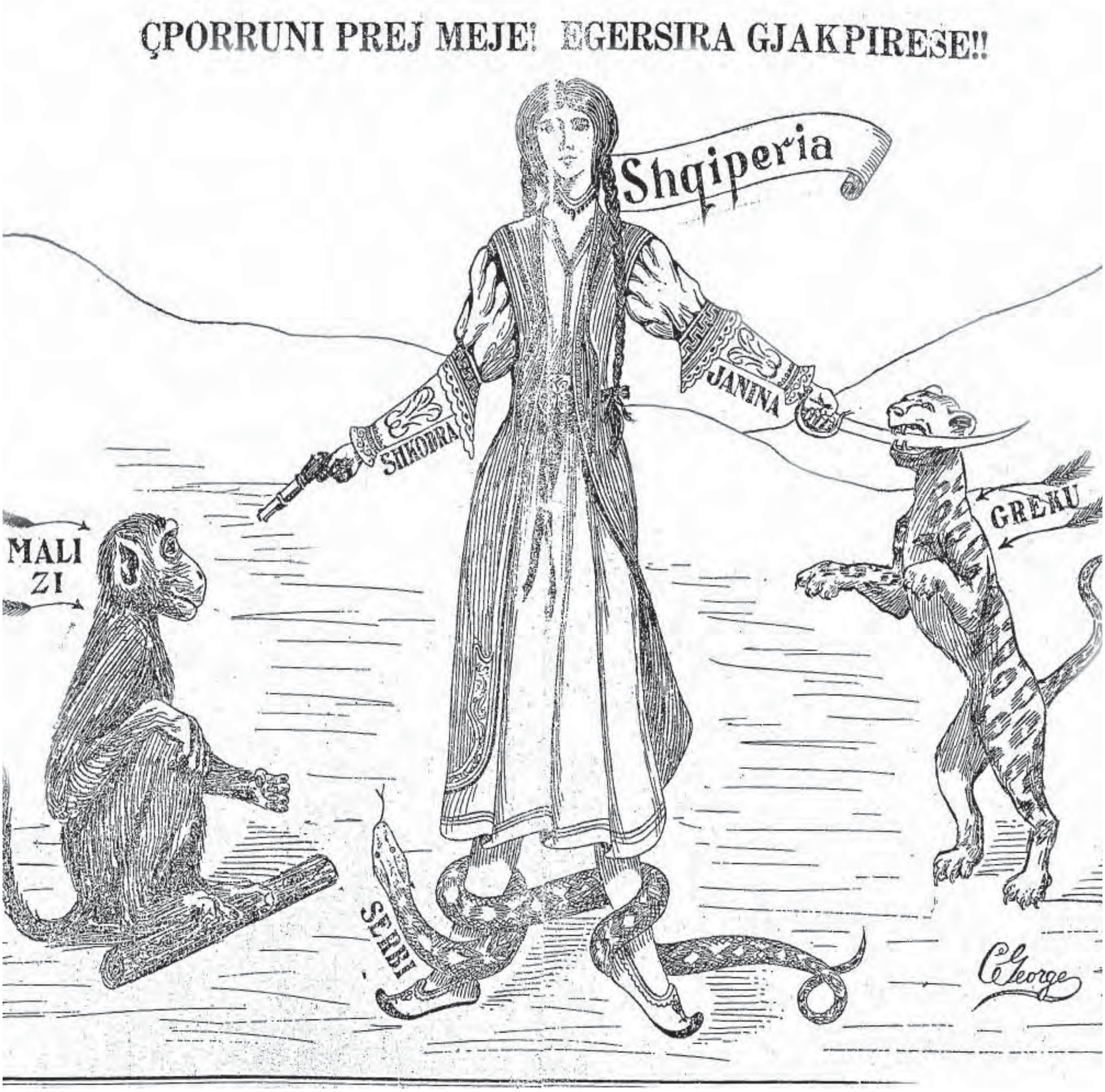
II-9. Makedonya üzerine Sırp-Bulgar anlaşmazlığı hakkında, Bulgaristan'da hükümet partisinin gazetesi'nden, 1913

Bu muhteşem destanın başı ve sonu Makedonya'nın kaderiyle ilgilidir; ve eğer başlangıçta Bulgaristan Makedonya'daki toprakların yapılan anlaşmaya göre bölüşüleceğine yönelik Sırbistan'a karşı bir taahhüt altına girmemiş olsaydı, *asla, asla ve hiçbir koşul altında*, Sırbistan ile savaşa girmeyecekti. Eğer bu bir Bulgar topraklarını bölüp verme sorunu olsaydı, Bulgaristan çok önceden başka müttefikler bulabilirdi, ki onların yardımıyla Sırbistan da bölünebilirdi. Biz Sırbistan'ın resmi temsilcileri tarafından gözlerinde yaşlarla verilen şeref sözüne inandık. Bulgaristan Sırbistan ile bir anlaşma imzalamıştı, ki yayımlandığında Sırbistan'ın refahını Türk boyunduruğu altındaki Hristiyanların kurtuluşundan daha çok gözettiği görülecektir.

Mir, 3887, 17 Mayıs 1913, Kishkilova,
Балканските войни içinde.

"Mir", Balkan Savaşları sırasında iktidardaki Halk Partisi'nin yayın organıydı; Rus yanlısıydı.

g14. Arnavutluk İşkodra ve Yanya'yı maymun Karadağ, kaplan Yunanistan ve yılan Sırbistan'a karşı savunuyor

Çeviri:
"Defolun yanımdan! Kan emici hayvanlar!"

Dielli (Güneş) gazetesi, 13 Şubat 1913, s. 3.

g.15. Romanya Avrupa uygarlığının vekâletini taşıyormuş gibi sunuluyor

Gazeta Ilustrată

ABONAMENTUL 25 LEI PE AN
HÂRTIE DE LUX

Delegatul-Comitetului M. E. PAPAMIHALOPOL
EDITURA SOCEC & Co, BUCUREŞTI

APARE IN FIECARE SÂMBĂTĂ
Redacţia şi Administraţia: Calea Victoriei, 21

ROMÂNIA MANDATARĂ A CIVILIZAŢIEI EUROPENE

BARBARI BALCANILOR

Gazeta Illustrata, II, 6 Temmuz 1913, s. 1.

Çeviri:
Romanya, Avrupa uygarlığının vekâletini taşıyor; Balkanlar'ın barbarları (Bulgarlar kastediliyor. e.n.).

g.14 ve g.15'deki sembolik figürleri tarif ediniz. Ülkelerin komşuları nasıl sunulmuş?

II-10. Balkan Savaşları'nın hemen ertesinde profesyonel bir tarihçi tarafından Rumen çıkarlarının açıklanışı

Romanya'nın Askeri Harekatı denilen bu operasyon hepsi de Balkan yarımadasındaki hayati Rumen davalarının gerçekleşmesinde önemli üç nokta üzerinde temellendirildi:
1. Romanya'nın Balkan yarımadasındaki karar anlarında sesini duyurması.
2. Balkan müttefiklerinin daimi bir dengenin muhafazasında ekonomik ve toplumsal çıkarları olan bir komşusu olarak Romanya'nın siyasi ve örgütsel devlet yönelimleri.
3. Milli sorun:
a. Dobruca bölgesinin güvenliği
b. Makedonya'daki Rumen asıllı yurttaşların hukuku

Grunberg, s.7

? Savaşın arifesinde hayati Rumen çıkarları nelerdi? Savaşan diğer Balkan ülkelerinin çıkarlarından ne ölçüde farklılaşıyorlar?
Rumenlerin Bulgaristan'a karşı ve diğer Balkan milletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı tutumları arasında benzerlikler var mı?
Rumen çıkarları bir savaş ihtimali ortamında savaşa yol açmaksızın kabul ettirilebilir miydi?

? **Bölüm IIa üzerine genel sorular**
(a) Balkan Savaşları'nın, (b) Birinci Dünya Savaşının başlarında savaşa giden askerlerin savaş coşkusu ile ilgili, belgelere dayanan bir araştırma yapınız. Balkan ülkeleri belgeleri ile Batı Avrupa ülkeleri belgelerini karşılaştırınız ve ortak unsurlar bulmaya çalışınız.
Rol oyunu
İki gruba ayrılın ve bu bölümdeki belgeleri kullanarak argümanlarınızı (a) savaş lehinde ve (b) savaşa karşı sunmaya çalışınız.

IIb. Doğu Sorunu

II-11. Bir Fransız tarihçinin Doğu Sorunu'nu tarifi, 1898

A. İslamcılık vs. Hristiyanlık

Uzun zamandır Doğu Sorunu Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa'nın Hristiyan devletleri arasındaki ilişkilerle sınırlandı. Başka türlü olamazdı, zira Avrupalı politikacıların yüz yüze geldiği yegane sorunlar Tuna prensliklerinin[16] veya Yunanistan'ın bağımsızlıkları, Karadeniz'de hakimiyet için Rusya ve Türkiye arasındaki savaş, Mısır'ın özerkliği, Avrupa etkisi altında Osmanlı İmparatorluğunun iç örgütlenmesi ve idari reformları, Hristiyan Güçler ve Sultan arasındaki diplomatik ilişkilerdi […] "Doğu Sorunu" deyimine verilen anlam daha geniş olmalıydı. Zira, şimdi belirttiğimiz problemleri ele almanın en iyi yolu, onlarla onları bütün bir İslam dünyası tarihi içine yerleştirerek yüzleşmek zorunluluğudur. Zamanımızın bütün siyasi (ve toplumsal) sorunları artık yalnız Avrupa meseleleri olarak değil, fakat Pekin, Cape Town ve New York'un da Paris, Londra ve Berlin kadar işin içinde olduğu küresel meseleler olarak sunulabilir. Siyasi meselelerle, küresel gelişmeye katkılarına göre yüzleşmek zorundayız.
Doğu sorununun İslamcılık ve Hristiyan dünyası arasındaki ilişkilerin tarihi olarak geniş anlamında açık ve kısa bir çerçevesi [sunulur]. 7. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar bin yıllık zaman zarfında İslamcılık bütün Batı ve Güney Asya, Kuzey Afrika ve Güney Avrupa boyunca dinsel ve siyasi yönetimini kabul ettirerek yayıldı. Sadece İspanya ve bazı Akdeniz adaları ortaçağlarda bu yönetimden kaçı-

[16] Eflak ve Boğdan.

nabildiler. Haçlı Seferleri ile, Müslüman istilasına direnmek için Hristiyan Avrupa'nın gayretlerinin zayıf olduğu kanıtlandı ve Hristiyan devletlerin Osmanlı İmparatorluğu içinde bir müttefik ve müvekkil arayışıyla sonuçlandı. Fakat 17. yüzyıldan sonra Osmanlı İmparatorluğu kendi iktidar ve zenginliğinin suistimali yüzünden ve daha çok da işgal ettiği halkları asimile etme yeteneksizliği yüzünden zayıflamaya başladı; ne birleşmiş bir halk yaratmakta başarılı oldu ne de onları Türklerle birleştirmekte: Türkler düşman bölgelerde kamp kuran fatihler olarak kaldı.

B. Osmanlı İmparatorluğu ve Balkan halkları

Avrupa Türkiye'si söz konusu olduğunda, Bulgarların, Sırpların, Yunanların ve Avusturyalıların rakip iddiaları bu Güçler arasında birbirini anlamayı imkansız kılıyor. Türkiye'nin bütün düşmanları arasında Yunanların bu Avrupa bölgelerinin doğal mirasçısı olarak algılandığı bir dönem oldu. İstanbul'u tekrar Yunan yapmayı hayal edenler Yunanlardı. Hayalleri yıkıldı; ve bir çok Yunan sadece Hristiyan rakiplerine olan nefretleri yüzünden, eğer Türklerin doğru-düzgün bir idare organize etmeye gücü yetse, Türk egemenliğini kabul edeceklerdi. Bugün, Bulgarlar Balkanlar'ın en savaşçı, en hızlı gelişen, en istikrarlı ve faal hükümetine sahip halkıdır. Şimdiden Trakya'nın geniş bir parçasını işgal ediyorlar ve amaçları tüm Makedonya'ya yayılmak. Buna karşın bu köylü halk, ticaret ve endüstriden mahrum olarak hâla çok yoksuldur. Askeri operasyonlara cesaret edememekte, Sultan'ı aslında asla gerçekleştirilmeyen hücumlarla tehdit ederek sürekli tavizler elde etmeyi yeterli bulmaktadırlar. Bulgaristan Romanya ile birlikte Rusya'nın yolunu kesmektedir, öyle ki Rusya artık karadan İstanbul'a ulaşamamaktadır. İstanbul'a ancak Küçük Asya üzerinden ulaşabilir, fakat Bulgarlara boğazda yerleşme izni asla vermeyecektir Bulgarların Makedonya'ya yönelik istekleri, Sırbistan ile didişmelerine yol açmamıştır, onları Avusturya ile tersleşmeye yöneltmiştir . Çünkü, Sırbistan ,daha büyük bir Sırbistan'ı yeniden kurma rüyasını gerçekleştirebilecek gibi görünmemektedir ama Avusturya Bosna'yı işgal ederek Selanik'e bakmağa başlamıştır.
Bu durumda Makedonya Bulgaristan'dan tamamen ayrılacak ve Karadağ Arnavutluk ve Yunanistan arasında bölüştürülecektir.

C. Avrupa konseri

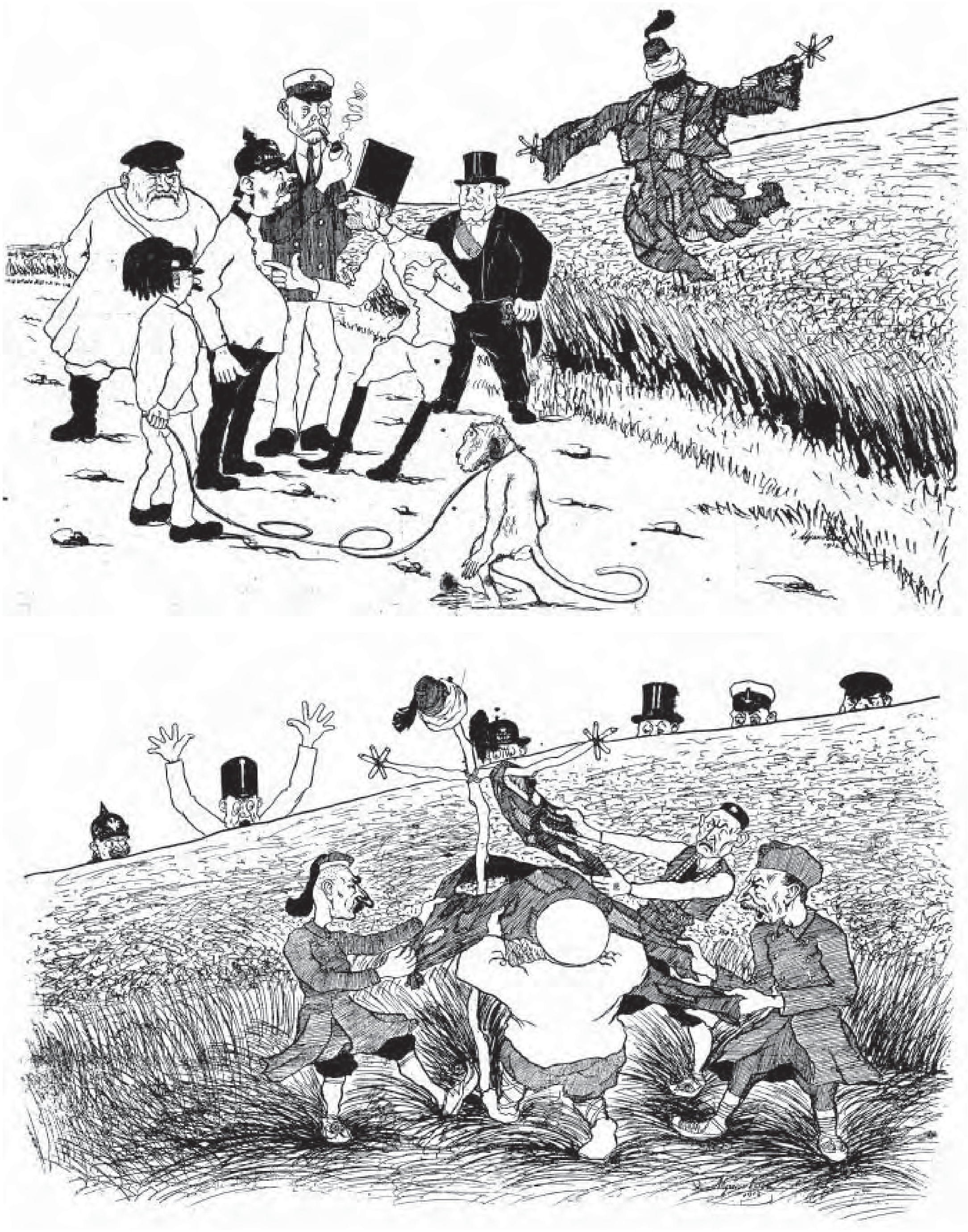
Dolayısıyla, Fransız-Rus ittifakı Doğu'nun son karışıklıkları sırasında doğmadı, yalnız Avrupa konserinin, enstrümanların sadece sessiz kaldıklarında armoni içinde olduğu bir konserin orkestra şefi olarak ortaya çıktı. Yine de, eğer çıkarlarımızdan kaynaklanan bencil fikri takip edersek, bu statüko politikası açık biçimde bizim için en nihai çözümdür. Bu çözüm, büyüklüğünü, süresini ve sonucunu hiç kimsenin tahmin edemeyeceği bir Avrupa savaşının kazara patlaması tehlikesini önleyecek yegane çözümdür.

Driault, ss. 66-67; 72-73; 75.

Bu metin Gabriel Monod tarafından öğrencisi Edouard Driault'un Doğu Sorunu üzerine kitabı için yazılmış sunuştan bir parçadır. Ecole Pratique des Hautes Etudes ve Collège de France'da profesör olan Gabriel Monod (1844-1912) Fransa'da pozitivist tarihin kurucusuydu. Edouard Driault (1864-1947) Sorbon'da tarih ve coğrafya profesörüydü.

Gabriel Monod'ya göre Doğu Sorunu'nun temel anlamı nedir? Ders kitaplarınızda Doğu Sorunu nasıl sunulmaktadır?

g16. Muhteşem korkuluk, E. Muanovic'ten karikatür (Belgrad 1912)

Rus gazetesi *Iskra* 45, 1912'de yayımlandı.

Manşet:
Avusturyalı: "Muhafız! Soygun!"

g17. Sağmal inek (Osmanlı karikatürü, 1909)

Kalem, 22 Temmuz 1909, Brummett içinde, s. 172.

Manşet: Türk askeri – yeterince sağdınız; biraz da sahibine bırakın.

İki karikatüre bakınız: farklı figürler kimleri temsil etmektedir? Büyük Güçler'in Osmanlı İmparatorluğu'na karşı politikası nasıl sunulmuştur?

II-12. Veles'li Makedon bir devrimcinin tarifiyle Büyük Güçler'in rolü

Fakat hepsi akıllarını kaybetmiş gibiydiler. Muzaffer Bulgar ordusunun yenilebileceğini düşünemiyorlar ve zaferine kuvvetle inanıyorlardı. Onlara Bulgaristan'ın karşısında o sıralar Avrupa'da hakim olan İtilaf Güçleri'ni bulacağını söyledim. Ayrıca, aynı Büyük Güçler'in –Bulgar zaferi halinde– Sırbistan ve Yunanistan'ın çıkarlarının zarar görmesine müsaade etmeyeceklerini kanıtlamaya çalışıyordum.
Aksine, Büyük Güçler'in Bulgaristan'ın zaferinde çıkarları olduğunu, çünkü bu şekilde Bulgaristan'ın Balkanlar'da hakim bir konuma yükseleceğini ve Avrupa'nın bu parçasında barışın koruyucusu olacağını iddia ettiler. Ancak bundan sonra Balkanlar savaş ve ayaklanmaların kaynağı olmaktan çıkacaktı.
Böyle bir tavrı desteklemekten daha büyük bir aptallığı hayal edemiyordum…

Martulkov, s. 275.

Yazara göre Büyük Güçler'in Balkan siyasetindeki rolü neydi?

II-13. Rus dışişleri bakanı Sazonov'un yurtdışındaki Rus diplomatik temsilcilerine genelgesi, 18 Ekim 1912

DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI
YURTDIŞINDAKİ RUS DİPLOMATİK
TEMSİLCİLERİNE GENELGE

St. Petersburg, 18 Ekim 1912

Balkanlar'daki krizin yoğunlaşmasının başından beri şu iki husus İmparatorluk Bakanlığı'na açıkça sunuldu:

1. Balkanlar'da savaşın çıkması hemen hemen kaçınılmazdı ve
2. Bölgede barış için mümkün olduğunca çalışmak gerekli olduğu gibi, eğer çıkarsa, savaşın bölge dışına yayılmasını önlemek için eşanlı tedbirler almak da gerekliydi.

Ancak bu iki amaca ulaşıldığında Viyana hükümeti ile doğrudan temas kurulabilirdi.

Şimdi bu eylemlerin bugüne etkisinin değerlendirmesi ile devam edersek, ilk olarak "toprak statükosunun çiğnenemezliği deklarasyonu"na dikkat çekmeliyiz ve ikinci olarak aşağıdaki düşüncelerden haberdar olmak da zorunludur:

Yaygın olarak bilinir ki bu deklarasyon ayrılmaz biçimde bir başka faktöre bağlıdır : büyük güçlerin de reformların gerçekleştirilmesi için sorumluluk üstlenmesi. Fakat onları bu amacı gerçekleştir-

mekten kim alıkoydu? Onları bundan alıkoyan Balkan ülkeleri miydi? Hayır, onlar sadece yukarıda belirtilen anlaşma ile sonuçlanan garantilerin anlamı konusunda sorular sordular. Aslında tam tersidir. Büyük Güçler Türkiye'ye böyle kesin bir deklarasyon ile gönderme yapmadılar ve Türkiye de dış müdahaleye izin vermeyeceği ve gerekli reformları kendisinin yapacağı yanıtını verdi. Bu şekilde, deklarasyona ilişkin ikinci husus –reformların Büyük Güçler tarafından gerçekleştirileceği– Türkiye'nin dış müdahaleye izin vermemesi sebebiyle ilkinden ayrılmış oldu. Bu, bizim düşüncemize göre, ilk kısmı geçersiz hale getirir – toprak statükosunun çiğnenemezliği deklarasyonu. Fakat her şeye rağmen Balkan ülkelerine bu meseleye ilişkin engel çıkartmayacağız.

Bu düşünme tarzında statüko sorunu bizim için birincil önemde bir mesele değilse de, çiğnenmesi halinde aşağıdaki temel hususların kaydedilmesi için kuvvetle ısrar edeceğiz:

1. Büyük Güçler arasında toprak kazançlarına ilişkin çıkar yokluğu ve
2. Balkan ülkeleri arasında, ittifakları öncesindeki anlaşmalar temelinde, kayıpları karşılamada "denge" ilkesi.

İmza: Sazonov

Balkan Savaşı ve Rus Turuncu Kitabı, ss. 19-21.

II-14. "İyi bir hükümdar"

İmparator bu krizde iyi durmaktadır, hepimizden daha iyi […] Sakindir, problemleri doğası gereği vicdan ve ihtimam ile çözmektedir. 83 yaşında karar verme yeteneğine hayran olunmalıdır. İmparator barış istemektedir […] Sırbistan ile ihtilafı aşmak istemekte ve Avrupa'nın ona verdiği "Barış İmparatoru" ünvanını haklı kılmaktadır. Fakat, eğer gerekli olursa, yaşlı adam tereddüt etmeyecektir…

Hrvatski Pokret, 2, Aralık 1912.[17]

? Balkan krizi sırasında İmparator Francis Joseph'in tutumunun gerçekten ne olduğunu biliyor musunuz? Tereddütsüz müydü yoksa tereddüt etti mi? Avusturya hükümdarının metinde ifade edilen tarifine katılıyor musunuz?

II-15. Bir Rumen gazetesindeki makale, 16 Haziran 1913 – Bulgaristan'ın Sırbistan'a saldırdığı gün

Sırp-Bulgar çelişkisi

Hangi kaygılarla Avusturya Bulgarlara arka çıkar? Sırpların daha fazla güç kazanmasını istemediği için. Habsburg monarşisi için Sırbistan bir tür irredantist müştemilattır. Macaristan'daki Sırp nüfusu bir Macar devleti fikrine karşı şiddetle savaşır. Avusturya, Bosna ve Hersek'i ilhak ederek Sırp irredantizmini şiddetlendirmişti. Etnik meselelerle ilgili olarak hiçbir çelişkisinin bulunmadığı Bulgarlara arka çıkması bu yüzdendir.

Viitorul, VI, no. 1921, 16/29 Haziran 1913, s. 1.

II-16. Bir Rumen siyasetçinin yazdığı kitaptan alıntı

Balkan Müttefikleri arasındaki savaş kesinlikle Avusturya tarafından hazırlandı. Avusturya-Macaristan Sırbistan'ın daha da büyümesini her yolla engellemek istedi. Kont Berchtold Bulgaristan kralı Ferdinand'ın ve Romanya kralı I. Karol'un desteğini elde etmeyi umdu. Çünkü Ferdinand tarafından birliklerine verilen, Sırplara saldırma emri ile Viyana tarafından verilen bu durumda Rumenlerin Ferdinand'a yardım edeceği teminatı aynı zamana rastlıyordu...

Diaconescu, ss. 34-35.

[17] Makale bir Avusturya gazetesinde çıktı ve Hrvatski Pokret'de yeniden basıldı.

Avusturya-Macaristan politikası Balkan ülkeleri için neden önemliydi? Balkan Savaşları zamanında Avusturya-Macaristan'ın Balkan-içi ilişkilerdeki rolü neydi?

II-17. Savaş Ganimeti'ni paylaşma

Türkiye'nin nihai yenilgisi Balkan trajedisinin sonu olmayacak. Bu her kuşkunun ötesindedir. Balkan ittifakını kuran milletler muharebeyi fetih ve toprak için başlattılar. Çok doğal olarak, bu halklar arasında asırlar süren rekabet ve zihni gerilikleri göz önüne alındığında, Tuna'nın güneyindeki olayların gelişiminde en hayati an Müttefiklerin savaş ganimetini paylaşmak zorunda kalacakları an olacaktır. […] Türkiye'nin Avrupa topraklarının yıkıntıları altında, Avrupa barışını sonsuza dek sarsacak yeni bir volkan kaldı. Böyle bir durum eksik önlemler ve platonik müdahalelerle düzeltilemez. Balkan dünyasına ıstırap acı veren rekabet ve savaşları bir saat daha erken sona erdirmek için en yüksek gayreti gösterme ahlaki yükümlülüğü Avrupanındır.

Miscarea gazetesi, Bükreş, 20 Mart / 2 Nisan 1913.

g18. Avrupa ve kızgın çocuklar (Rumen karikatürü, 1913)

Furnica, IX, no. 20, 17 Ocak 1913, s. 9.

Manşet:
Avrupa ve kızgın çocuklar: Kayınvalidenin Balkan Savaşı hakkında bir şey söylememesinin nedeni.

Bölüm IIb üzerine genel sorular
Avrupa güçlerinin Balkan çatışmasındaki rolü Balkan halkları tarafından nasıl algılanıyordu? Farklı Avrupa ülkelerinin Balkanlar'daki politikaları nasıldı?

Rol oyunu
Farklı Avrupa güçlerini temsil eden iki gruba ayrılınız. Her bir Avrupa ülkesinin Balkan yarımadasındaki çıkarlarını ve Doğu sorunu karşısındaki konumunu sunmaya çalışınız.

IIc. Savaşı Beklerken ve Savaşın İlanı

II-18. Osmanlı İmparatorluğu'nda savaş beklenmiyor

Değişik çevrelerimizin hiçbirinden hiç kimse Bulgaristanla bir savaş olacağına inanmıyordu. Hele dört Balkan ülkesine karşı bir savaşa hiç ihtimal verilmiyordu. Değişik yönlerden herkes şunu söylüyordu: "bu bir blöftür". Ancak, uzun süredir belliydi ki, Rusya ve Avusturya ile birlikte, bu küçük devletler bize bir gün çok kuvvetli olmamız için gereken zamanı bırakamazlardı. Abdülhamit rejimi devam etseydi savaş çıkmazdı, çünkü bu küçük ve büyük güçlerin siyasetçileri, bu rejimin bizi çabucak onların hayalini kurdukları sonuca götüreceğinin farkındaydılar.

İzzet-Fuad paşa[18], s. 33.

> İzzet-Fuad Paşa'ya göre hangi koşullarda savaş çıkmazdı?
> Savaştan kimi sorumlu tutmaktadır?

II-19. I. George'un[19] Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan edildiği duyurusu, 5 Ekim 1912[20]

HALKIMA

Paha biçilmez ülkemize, köleleştirilen kardeşlerimize ve insanlığa karşı kutsal yükümlülüklerimiz, Türk yönetimi altındaki Hristiyanların insan haklarını teminat altına almak için yapılan barışçı girişimlerin boşa çıkmasının ardından, yüzyıllardır çektikleri acıya son vermek için Devletin silaha sarılmasını emretmektedir.

Yunanistan, aynı hislerden ilham alan ve aynı yükümlülüklere bağlı müttefikleri ile birlikte, Doğu'nun ezilen halkları için kutsal adalet ve özgürlük savaşını üstlenmektedir.

Millete ve Hristiyanlığa karşı ödevlerinin tamamen farkında, milli geleneklerini bilen ve manevi üstünlük ve değerinden dolayı gururlu donanma ve ordumuz, zorbalık altına alınanların özgürlüklerini geri vermek için temiz kanını dökmeye hazır olarak imanla savaşa girer.

Yunanistan, müttefikleri ile birlikte, bu kutsal davayı bedeli ne olursa olsun sürdürecektir; bu tamamen haklı uygarlık savaşında Tanrı'nın yardımını niyaz ederek haykırıyoruz: Yaşasın Yunanistan, Yaşasın Millet.

Gardika-Katsiadaki, Margaritis, *Balkan Savaşları'nın Ege'si.*

II-20. Bulgar kralı Ferdinand savaş ilan ediyor

Bulgar Halkına Beyanname

5 Ekim 1912

25 yıllık Hükümdarlığımda daima Bulgaristan'ın ilerlemesi, mutluluğu ve namı için barışçı şekilde çalıştım. Ve bu Bulgar halkının takip etmesini istediğim yön oldu.

Fakat kader başka türlüsüne karar verdi. Şimdi şerefli bir görevi yerine getirmek için tüm Bulgar halkının barışçı hayatlarını terk edip silaha sarılmasının zamanı gelmiştir. Rila ve Rodop Dağları'nın ötesinde kan ve din kardeşlerimiz Kurtuluş'umuzdan otuz-beş yıl sonra hâla insan haysiyeti ile yaşayacak mutluluğa sahip değildir.

Bu amaca ulaşmak için sadece Büyük Güçler tarafından değil Bulgar hükümetleri tarafından da yapılan bütün girişimler bu Hristiyanların özgürlük ve insan hakları elde edeceği koşulları yaratmadı.

Barışsever tutumumuzun sonu gelmiştir… Türkiye'de baskı altındaki Hristiyan halka yardım etmek için silaha sarılmaktan başka çaremiz kalmamıştır. Bunun bu insanların can ve mallarının korunmasını temin edecek yegane yol olduğu açık hale gelmiştir. Türkiye'deki anarşi ülkemizi

[18] İzzet-Fuad Paşa Osmanlı süvarisinin genel müfettişi ve Trakya 3. karma ordu müfrezeleri eski komutanıydı.
[19] "Helen kralı" I. George (1863-1913) Danimarka kralı IX. Christian'ın ikinci oğluydu. 1845'te Kopenhag'da doğdu ve 5/18 Mart 1913'te Selanik'te bir deli tarafından öldürüldü.
[20] Kral George, E Venizelos ve Kabine üyeleri tarafından imzalanan orijinal döküman

de tehdit etmektedir. İştip ve Koçani'deki katliamdan sonra, acı çeken insanlara ısrar ettiğimiz gibi haklarını vermek ve taleplerini karşılamak yerine, Türk hükümeti silahlı kuvvetlerine hareket emri verdi. Bu uzun süren sabrımıza son vermiştir.

İnsani Hristiyan his, tam da varlıkları tehdit altındayken kardeşlerine yardım etme kutsal görevi, Bulgaristan'ın onur ve haysiyeti Bana ülkenin onu savunmaya hazır evlatlarını vazife başına çağırma görevini yüklemiştir.

Davamız haklı, şerefli ve kutsaldır. Kaadir-i Mutlak Tanrı'nın himaye ve yardımına naçizane inançla, Türkiye'deki Hristiyanların insan hakları için savaş ilan edildiğini Bulgar halkına duyuruyorum.

Kahraman Bulgar ordusuna Türkiye topraklarını istila etmelerini emrediyorum! Müttefikimiz Balkan ülkeleri–Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ– orduları ortak düşmana karşı ve aynı amaçla bizimle beraber savaşacaklardır. Ve, Haç'ın Hilal'e, özgürlüğün zorbalığa karşı bu savaşında, adalet ve ilerlemeyi seven bütün insanların sempatisi bizimle olacaktır.

Ferdinand[21]

Kishkilova, *Балканските войни.*

g19. Oralarda yiyecek ekmeğimiz içecek suyumuz varmış (Osmanlı karikatürü, 5 Ekim 1912)

Cem 41, 5 Ekim 1912, s. 8, Heinzelmann içinde, s. 221.

Haftalık Cem dergisi Kalem dergisinin rakibi olduğu gibi takipçisi olarak da düşünülür. Kalem gibi, Cem de Osmanlıca ve Fransızca bölümlere sahipti. Cem adı yayımcı Mehmet Cemil Cem'in aile adından gelir. İlk kez 10 Kasım 1910'da yayımlandı.

Çeviri

Oralarda yiyecek ekmeğimiz içecek suyumuz varmış!

–Sofya, Belgrad, Çetine, Atina şöyle bir dolaşacağım, bilet istiyorum.

–Yalnızsınız?

–Hayır, ben ve benimkiler, şimdilik yedi sekiz yüz bin kişi!

II-21 Türk Doğu ordusu komutanı Abdullah Paşa'nın[22] askerlere bildirisi

8 Ekim 1912

Silah arkadaşlarım ve vatandaşlarım,

Ülkemizin kutsal topraklarını çiğneyen düşmanı yenmeye karar verdik. Yarın ve ertesi gün her Müslüman için en mübarek günler olan bayram günlerine giriyoruz. Yıllardır ülkemize ve insanımıza rahat ver-

[21] Bir Alman prensi olan I. Ferdinand Saks-Koburggotsi (1861-1948) 1888'den itibaren Bulgar Prensliği'nin başı ve 1908'den 1918'e Bulgar Çarı'ydı.

[22] Birinci Balkan Savaşı'nın başlangıcında Doğu ordusunun kumandanı

meyen, Bulgaristan'daki kardeşlerimizin hayatında huzur bırakmayan düşmanın nihai mağlubiyeti her müslümanın kutsal bir görevi sayılmalıdır. İşte bu yüzden, her subay ve asker kardeşim her bir avuç toprağı atalarının kanlarıyla sulanmış vatanlarının kurtuluşu için sonuna kadar savaşmalıdır.
Vatanımızın ve halkımızın selameti sizin şu iki günde göstereceğiniz cesaret ve kararlılığa bağlı.
Benim cesur ve sarsılmaz arkadaşlarım! İnanıyorum ki, kalplerinizde hissettiğiniz intikam açlığı bu görevi başarmanın garantisidir. Şu günlerde gördüğümüz kadarıyla diyebiliriz ki, bu düşman korkaktır, gerçek bir güçle karşılaşır karşılaşmaz kaçacaktır.
Bu yüzden, verilen emirleri yerine getiriniz.
Haydi kıymetli evlatlarım!
İleri!
Unutmayın ki, bu dünyada ve öteki dünyada mutluluk sizi bekliyor. Allah bizimle, Hz. Muhammed'in ruhu ve yeryüzünün halifesi, değerli sultanımızın duaları da bizimle.

V. Georgiev - St. Trifonov.

? Metin II-19, II-20 ve II-21'i karşılaştırınız. Ortak sözcüklerin ve ifadelerin altını çiziniz. Hangi duygulara ilham veriyorlar? Her iki kralın resmi ifadelerine göre savaşın amaçları nelerdir? Osmanlı komutanına göre savaşın amaçları nelerdir?

g20. Balkanlar zorbaya karşı, 5 Ekim 1912 (Yunan taşbaskısı)

Mukavva üzerine renkli taşbaskı, 55x41cm / 62x47cm / IEEE Koleksiyonu, no. 4951/1; *Βαλκανικοί Πόλεμοι* 1912-1913… içinde, s. 57.

? Posterde kimin kim olduğunu bulunuz. Sembolleri tanımlayınız ve Yunanistan ve Bulgaristan krallarının beyannamelerinden anahtar sözcüklerle eşleştiriniz.
İmparatorluğun resmedildiği gibi kaderi belli bir kurban olduğunu düşünüyor musunuz? Poster kamuoyunu ne şekilde etkilemektedir?

II-22. Sırbistan'da savaşı beklerken, 8 Ekim 1912

Belgrad, 8 Ekim 1912

Dün şehri hayırlı olmayan haberler kapladı. –"Barış kokuyor!"– diyordu insanlar, burunlarını mendilleriyle örterken. Bir Sırp'a seçenek sunulsaydı: barış ya da kolera? ¬–kolerayı seçerdi (…)
Savaş ne zaman başlayacak? Herkes soruyor. Sadece Makedonya'dan esen soğuk rüzgar yanıtı bilir; veya gece boyunca elektrik ışığıyla aydınlanan masaların bakanları; fakat hiçbiri yanıt vermek istemiyor.

Hrvatski pokret gazetesi, 9-31 Ekim 1912.

II-23. Bir Bulgar savaştan önce halk arasında yaygın hisleri tarif ediyor

5 Ekim'de resmi bir dua yapıldı. Ferdinand savaş ilan eden bildiriyi okudu ve Eski Zağra başpiskoposu Metodi Kusevich bir konuşma yaptı. Bir rüya gibi hatırlıyorum o anları. Kiliseden ayrılırken hepimiz derinden etkilenmiştik, fakat çoğumuz kazanacağımıza dair kuvvetli bir inanç duyuyorduk. Daima cesaretle başlayan ve daima başarılı olan–en son örneği 1885'te Doğu Rumeli'nin Bulgar Prensliği ile Birliği– Canlanma'nın[23] sürekli mücadeleleri Bulgar halkına büyük bir özgüven vermişti, hatta diyebilirim ki yeni bir milli iyimserlik dini. Öte yandan, Sheinovo, Şipka ve Slivnitsa[24] Bulgarların atalarının yüzyıllar önce ün kazanan kahramanlığını bozulmadan koruduklarını göstermişti. Karşımızda kuvvetli bir düşman vardı, fakat gücünü hafife aldık. Ne tuhaf: beş yüzyıl Türk esareti altında olduktan sonra, şimdi, sadece 34 yıldır Bulgaristan'da Türkler üzerinde hakimiyet sürmüşken, onları küçük gördük. Bulgaristan'da Türkiye'nin ölen bir devlet olduğuna dair yaygın bir söylenti vardı. Gazetelerde, Sultan daima başında bir bandaj ile hasta bir adam olarak gösterilirdi. Sultan'ın kaderi belli bir kurban olduğunu düşündürtecek şekilde, pek çok Bulgar askerde atış talimlerinde başında fes olan bir kuklaya ateş etmişti.

S. Radev,[25] Това, което видях.

Sıradan insanlar savaş hakkında ne hissediyorlardı?
Savaşın zafer ile biteceğinden niçin o kadar emindiler?
Bu tarz inançların yaratılmasında resmi propagandanın rolü neydi?

II-24. Yurtdışında Arnavutça yayımlanan iki gazeteden Birinci Balkan Savaşı'na karşı iki farklı tutum ifade eden parçalar

A. Boston'da yayımlanan bir gazeteden

Yurtseverlerin 6 Ekim 1912'de Boston'da düzenledikleri Büyük Miting, Arnavut hareketi tarihinde farklı bir yere sahiptir. Amerika'da düzenlenen diğer mitingler gençliğimizin yurtseverliğini ve ideallerini ifade etmişti. Fakat 6 Ekim'deki miting, az bulunur türden olduğu için, beklenmedik ve pek dikkate değer bir şey gösterdi. Onun siyasi anlamı üzerine konuşmak istiyorum.

Amerika'nın her köşesinden yurtseverleri bir araya getirmek ve Arnavutluk'un çıkarının Balkan ülkelerine karşı Türkiye ile tam bir birlik olduğunu hep birlikte ilan etmek hiç de önemsiz değildi.

Arnavutluk bölünme tehlikesi içindedir ve sadece destekçileri ve dostları tarafından kurtarılabilir.

Bu miting bir dereceye kadar Londra Konferansı'nda Osmanlı hükümetinin Arnavutluk'un haklarını korumasında etkili olan sebeptir. İnkar edilemez ki eğer Türkiye Arnavutluk'u korumaktan vazgeçmek isteseydi, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'a istediklerini vermek ve bu krallıklarla anlaşma yapmak çıkarına olacaktı ve sadece Bulgaristan ile karşı karşıya kalacaktı. Fakat birleşik eylemlerimiz onu daha ılımlı kıldı, politikamız geçmişteki hatalarını ve verdiği zararları anlamasını sağladı ve Yanya, İşkodra ve eğer mümkün olursa Manastır'ın yeni Arnavutluk'un bir parçası olmasında ısrar ederek bizi ödüllendirmek istedi.

Dielli (Güneş), 19 Aralık 1912, s. 1.

[23] Bulgar Canlanması: Bulgar tarihinde milli ekonomi ve eğitimin hatırı sayılır iyileşmesi ile karakterize olan dönem (18. yüzyıl sonu – 19. yüzyıl).
[24] Sheinovo, Şipka, Slivnitska: 19. yüzyılda büyük Bulgar zaferleri ile ünlü tarihi yerler.
[25] Simeon Radev (1873-1967) – Bulgar tarihçi, yayımcı, diplomat.

B. Sofya'da yayımlanan bir gazeteden

Dört birleşik Güç'ün bu programı arzu edilir bir programdır, o halde Arnavut milleti Türkiye ile birleşmemelidir ve ölüme mahkum edilen ile beraber savaşmamalıdır. Sesini yükseltmeli ve haklarını Büyük Güçler'den talep etmelidir. Tüm dünyaya söylenmelidir ki Arnavut milleti esaret altındadır ve 4 yıldır savaşmakta ve Arnavutluk'un özerkliğini istemektedir.

"Mbi Aleancen Balllkanike" (Balkan İttifakına Dair), Liri e *Shqiperise* (Arnavutluk'un Özgürlüğü), 12 Ekim 1912, s. 1.

Dielli (Güneş) en önemli Arnavut entelektüellerinden biri olan Faik Konica tarafından Boston'da yayımlanan haftalık bir gazeteydi. *Liri e Shqiperise* (Arnavutluk'un Özgürlüğü) yurtsever ve entelektüel Kristo Luarasi tarafından Sofya'da Arnavutça yayımlanan bir başka haftalık gazeteydi.

Savaşa dair iki tutum nedir? Her bir makale fikrini desteklemek için hangi argümanları kullanır?

g21. Hoşça kal derken – Sofya'da ve İstanbul'da

L'Illustration, t. CXL (1 Temmuz – 31 Aralık 1912), s. 301.

İki resmi karşılaştırınız. Farklılıklar neler, benzerlikler neler?

II-25. Yunan Krallığı ve Sırbistan Krallığı arasında imzalanan 19 Mayıs (1 Haziran) 1913 tarihli İttifak Anlaşması'ndan parçalar

Madde 2
Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarının bölüşülmesi halinde, ki şimdiki savaşın sonunda barış anlaşması ile Balkan devletlerine bırakılacaktır […] iki Anlaşan Taraf taahhüt eder ki Bulgaristan ile hiçbir özel anlaşmaya girmeyecekler, birbirlerinin toprak iddialarını ve aşağıda belirtilen sınır çizgilerini ortak olarak savunarak birbirlerini destekleyecekler ve daima birlikte davranacaklardır.

Madde 3
İki Anlaşan Taraf, Vardar nehrinin batısındaki toprakları arasında hiçbir devletin bulunmamasının iki Krallığın da hayati çıkarı olduğunu göz önüne alarak, ifade eder ki birbirlerine destek vereceklerdir, öyle ki Yunanistan ve Sırbistan ortak bir sınıra sahip olacaklardır […]

Skoko, ss. 405-408.

g22. Karadağlılar savaş ilanını kutluyor, 1912

Balkanski rat u silici i reci 6, 24 Şubat (9 Mart) 1913.

II-26. Karadağ kralı Nikola'nın bildirisi, 27 Temmuz 1913

Karadağlılar!
[…] Kazanılan zaferler ve müttefiklerinin başarıları ile kendinden geçmiş dördüncü yoldaşımız, Tanrı'nın adaletini ve Koruyucu Çar'ın[26] babaca yargısını dikkate almadan, ortak kazanımlarımızı zor kullanarak gasp etmek istedi […] Yanlış yönlendirilmiş, Slav cemaatimizden ayrılmış Bulgarlar, kardeşlerine ve müttefiklerine saldırdı. Bulgarlar aynı silahla durdurulmalı ve kendilerine ortak çıkarlara ve Slav dayanışmasına saygı duymaları öğretilmeliydi. Bu karar yüreğime ağır geldi, çünkü bir kol bir kolu kesmek zorunda, fakat başka türlü yapamazdık. Ruhum acı ile doludur çünkü Bulgar saldırılarını kuvvetle püskürtmek için cesaretinizi teşvik etmek zorundayım, fakat ümit besliyorum ki barış meleği kanatlarını Balkanlar üzerine yayar yaymaz birbirine karışmış Slav kanımızdan Slav birliğinin yeni ve güçlü ağacı büyüyecektir […]
Nikola (imzalayan)
Çetine, 27 Haziran 1913

Balkanski rat u slici i reči 23, 14 (27) Haziran 1913.

II-27. Yunanistan kralı Konstantin'in bildirisi, 21 Haziran 1913

Halkıma!
Halkımı yeni bir mücadeleye çağırıyorum.
Acı çeken kardeşlerimizi kurtarmak için diğer Hristiyan Devletler ile bir ittifak kurmuş olarak, ortak mücadelenin zafere erdiğini ve zorbalığın çözüldüğünü ve Yunan kuvvetlerinin karada ve denizde muzaffer olduğunu görme talihine ulaştık.
Bozguna uğramış İmparatorluk özgürleştirilmiş bölgeleri topluca müttefiklere bıraktı. Yunanistan, her zamanki dürüstlüğü ile ve müttefiklerinin ikisi ile uyumlu olarak, kurtarılmış bölgelerin her milletin haklarına göre dostça bölüşülmesini diledi ve farklılıkların hakem kararı aracılığıyla çözülmesini tavsiye etti; fakat açgözlü müttefiki Bulgaristan, ne etnolojik hakları ve diğerlerinin fedakarlıklarını ne de denge için başka herhangi bir rasyonel ihtiyacı tanıyarak, her türlü tartışma ve çözümü reddetti ve ortak zaferin

[26] Rus Çarı

meyvelerinin çoğunu gasbetmeye çalıştı. Her türlü yalan ve keyfiliği kullanarak ve savaşın özgürleştirici davasına, müttefiklerine olan yükümlülüklerine, geçmiş anlaşmazlıkların bir sonucu olarak yarımadadaki Hristiyan halkların acı deneyimlerine veya işbirliği sayesinde doğan parlak sonuçlara ilgisiz kalarak, dar-görüşlü bir savaşa kalkışacak kadar ileri gitti, haklarını çiğnemek ve gasbetmek üzere müttefiklerinin aleyhine döndü, dolayısıyla ortak mücadelenin kutsallığından ve davasından uzaklaştı.

Bulgaristan'ın adi davranışı karşısında, diğer müttefiklerin görevi apaçıktı. Safları yeniden sıklaştırmak ve eski müttefiklerinin doymaz açgözlülüğüne karşı gelmek için beraberliklerini sürdürmek, hakimiyet iddialarını ezip yok etmek ve Aemos [Balkan Dağları] Devletleri arasında barışçı beraber yaşam için o kadar gerekli olan dengeyi teminat altına almak suretiyle hayati çıkarlarını savunmak zorundaydılar.

Yunan halkı, Sırbistan ve Karadağ ile sıkı dayanışma içinde ve davanın kutsallığına inanmış olarak, ülkesi ve dini için yeni bir savaşta yeniden silaha sarılıyor.

Yunanistan'ı daha büyük yapan ordum ve donanmam soylu savaşlarına devam etmeye ve Türk zorbalığından kurtarılanları yeni ve en tehlikeli bir kölelik tehdidinden kurtarmaya çağrılmıştır. […]

Bu yeni mücadele himayesini dilediğim Tanrı tarafından ilki kadar kutsanmıştır, "çünkü Kral, kazanmamız için İsa'ya ve Tanrı'nın merhametine güvenir". […]

Baltsa, 20 Haziran 1913.[27]

Yunanistan Krallığı Hükümet Gazetesi 121, 21 Haziran 1913.

Metin II-26 ve II-27'yi karşılaştırınız: her bir durum için "kardeş" sözcüğünün anlamı nedir? Aynı kelimenin anlamını metin II-20'de tanımlayınız.

Metin II-27'deki "barışçı beraber yaşam için o kadar gerekli olan dengeyi teminat altına almak suretiyle hayati çıkarlarını savunmak" deyiminin anlamını açıklayınız. Bu fikri aynı dönemde Avrupa güçleri arasındaki denge fikri ile karşılaştırınız.

II-28. İkinci Balkan Savaşı sırasında Romanya'nın Bulgaristan'ı istilası arifesinde Romanya'da gazeteler ve kamuoyu

A. Savaş istiyoruz

Ülkemizin tüm köşelerinden, tüm kalplerden gelen ve tek ses halinde bağıran tek bir seda var:

Savaş istiyoruz

Romanya'da savaşı durdurabilecek hiçbir güç yok: her kim akıntıya karşı çıkarsa dalgalarının gücü ile ezilecektir. […]

Rumen halkı –ve her Rumen– bugün daha büyük bir Bulgaristan'ın milli tehlike olduğunu hisseder: Romanya Krallığı için ve bütün Rumen milleti için siyasi, etnik ve ekonomik bir tehlike. […]

Bu savaş sadece önleyici bir savaştır. Ülkemizin geleceğini güvence altına almak istiyoruz, onu tehdit edebilecek tehlikeyi ortadan kaldırmak istiyoruz, yine şu andan itibaren barış içinde yaşamak, her rekabetten uzak gelişmek, olası her tehdidi baştan önlemek istiyoruz.

Universul, XXXI, no. 176, 29 Haziran / 12 Temmuz 1913, s. 1.

B. Kalabalık korkunçtu

Kalabalık korkunçtu. Pek çok afişte savaşa ilişkin yazılar vardı ve binlerce insanın dudaklarından *"Seferberlik!"* nidası çıkıyordu. […]

Seferberlik kararı bir heyecan fırtınası yaratıyor. Yedekler en uzak merkezlerden Bükreş'e koşuyorlar, trenler kalabalık, vagonların üzerindeki insanlar şarkı söylüyor ve hayat dolular: lâkin büyük savaştan ne kadar uzağız.

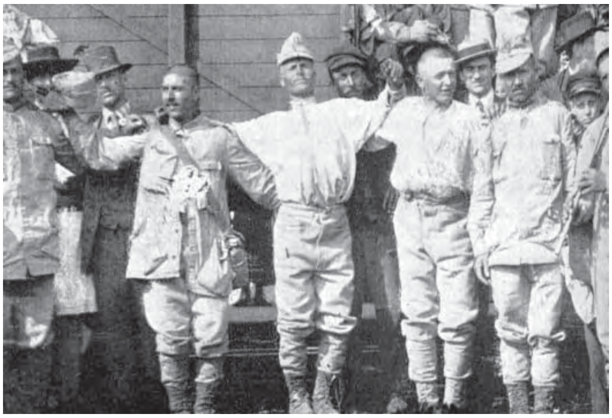
Bacalbasa, s. 116.

Niçin "daha büyük bir komşu" milli bir tehlikedir? Bu ifadenin doğru olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu metinler ve Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan eden Yunan kralı ve Bulgar kralının bildirileri arasındaki farklılıkları bulunuz ve açıklayınız.

[27] Belge, kral Konstantin, başbakan El. Venizelos ve kabine üyeleri tarafından imzalanmıştır.

g23. Bulgaristan yolunda Rumen askerlerin oynadığı Rumen geleneksel çember dansı – Hora

Gazeta Illusrata, II, nr. 31, 13 Temmuz 1913, s. 4.

II-29. Bir Rumen gazetesindeki makale Romanya'nın Bulgaristan'ı istilasının nedenlerini ve hedeflerini açıklamaya çalışıyor

Sonsuza dek Bulgar toplarının tehdidi altında, ve her yıl savaşın eşiğinde yaşayacaktık ve milletimizin serpilip gelişmesi engellenecekti; diğer taraftan, eğer şimdi, daha baştan, Bulgarlar demir kollarımızın ağırlığını hissedebilirlerse, boyunduruğumuzun baskısı altında, cüretkar ve zayıflıklarına yakışmayan özlemlerinden sonsuza dek vazgeçeceklerdi, ki bunu kesinlikle sağlardık.

Şimdi, Romanya'nın bugünkü rolü, organizmanın bütününün hayatını kökten tehdit eden tüm kötülüğü yok etmek için eti acımadan kesen hünerli ve parlak bir cerrahın rolüdür. Tuna'nın öte yanındaki askeri operasyonlarımız bugün usule uygun ameliyatlar olmak zorundadır, ateşi o an için kesecek ve bizi, yarın çok daha güçlü olarak geri dönecek bir tehdit ile karşı karşıya bırakacak geçici tedbirler değil.

Miscarea, V, no. 152, 8/21 Temmuz 1913, s. 1.

? Bu metindeki propaganda öğelerini tanımlayınız ve analiz ediniz.

II-30. Romanya'nın Bulgaristan'ı istilası üzerine Bulgar başbakanı Stoyan Danev'in[28] bildirisi

Önceki gün Başbakan ve Dışişleri Bakanı Dr. Danev Milli Meclis'te aşağıdaki bildiriyi sundu:

Meclis'in kadın ve erkek üyeleri,

Dünden beri yeni tehlikeler Bulgaristan'ı tehdit etmektedir. Dün akşam saat 6'da Bulgaristan'daki Rumen elçisi bana Rumen hükümetinin Rumen ordusuna Bulgaristan'ı istila emri verdiğini bildirdi. Gerekçeleri, bir yandan, Balkan ülkeleri arasında savaş halinde Romanya'nın istediği gibi davranma tam özgürlüğünü saklı tutmuş olması, diğer yandan savaşın patlamış olmasıdır; dahası bu savaşı biz kışkırtmışız.

Romanya ile ilişkilerimiz hakkında birkaç söz söylemek istiyorum sadece. Hepiniz biliyorsunuz ki Romanya ile ilişkilerimiz daima çok dostça olmuştur (...) İşte bu yüzden, Bulgar hükümeti iki ülke arasındaki eski dostça ilişkileri aklında tutarak, Romanya'nın hareketlerini haksız bulmaktadır. Bizim düşüncemize göre, Rumen hükümeti, bu tür hareketler için hangi nedenlere sahip olursa olsun, bizim tüm sorumluluğunu reddettiğimiz böyle aşırılıklara varmamalıydı.

Beyler! Rumen ordusu ülkemizin şu anda sadece yaşlı, kadın ve çocukların bulunduğu sınır bölgelerini istila ediyor. Bu durumda, silahlı bir direniş söz konusu değildir. Dolayısıyla, bu türden eylemleri engellemek için, sınır muhafız alayımıza geri çekilmelerini ve memurlara orada kalmalarını ve halkı mümkün olduğunca sakinleştirmeye çalışmalarını emrettik.

Bundan başka, ülkemizin bu haksız istilasını ancak protesto edebiliriz. Bu konumlarda kalarak, ki aynı zamanda kurulu düzen ve adaletin konumlarıdır, meseleyi Avrupa kamu vicdanının kararına sunuyor ve haklarımıza karşı adil olunacağını umuyoruz.

Bulgaria, no. 230, 30 Haziran 1913; Mir, no. 3929; *Narodna Volya,* no. 36, 1 Temmuz 1913; Narod, no. 15, 2 Temmuz 1913; Kishkilova, *Балканските войни… içinde.*

? **Bölüm IIc üzerine genel sorular**

Görsel malzeme 21, 22 ve 23'ü karşılaştırınız. Hangi duyguları gösteriyorlar ve bakan kişide hangi duyguları uyandırmak istiyorlar?

Rol oyunu

Gruplara ayrılınız: a) Bulgarlar, b) Yunanlar, c) Sırplar ve Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki haklarınızı tartışmaya çalışınız. Tartışma boyunca milli fikrinize göre neden Osmanlı İmparatorluğu'nun belirli bölgelerini işgal etmeniz gerektiğini açıklayınız.

[28] Stoyan Danev (1858-1949): avukat, profesör, siyasetçi, Rus-yanlısı İlerici-Liberal Parti lideri; başbakan (01.06 - 04.07.1913).

BÖLÜM III: SAVAŞTA TOPLUMLAR

Her savaşta savaşın içinde yer alan toplumlar aynı anda hem birleşmiş hem bölünmüş bir durumdadırlar. Savaşın başında çoğunlukla nihai ideallerde birleşirler ve zafer için çabalarlar, fakat azar azar savaşın vahşeti ile karşılaşırlar. Aynı zamanda sadece siyaset temelinde değil fakat gerçeklik temelinde de bölünürler: Erkeklerin çoğu cephedeyken, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar sürekli en sevdiklerini kaybetme korkusu ile evde otururlar. Sıradan bir gündelik hayat sürme gayretlerinin sonuç vermesi tamamen imkansızdır. Savaş bunaltıcı etkisini fiilen her şeyde sürdürür. Cephede veya cephe gerisinde, herkes toplumun isteyerek veya istemeyerek üstlendiği aynı yüksek gayreti gösterir.

Savaş cepheleri daima resmi savaş tarihlerinin yaratıldığı yerler olmuşlardır. Zafer ve bozgunların, becerikli veya yıkıcı manevraların ayrıntılı tarifleri savaş cephelerinde gerçekte ne olup bittiğinin sadece bir yüzüdür. Hem zaferler hem de bozgunlar savaşın mitolojisini inşa eden ülküselleştirilmiş doğa üstü kahramanlar ve durumlar galerisi yaratır. Balkan Savaşları da bunun bir istisnası değildi. Aynı zamanda, her kişisel hatırada hakim olan savaşın korkunç yüzüdür: binlerce ölü, yaralı ve sakat, aşırı bitkinlik, şiddet patlamaları.

Çeşitli paramiliter gruplar -sıklıkla gevşek silahlı çete veya gruplar– Balkan Savaşları'nın bütünlüklü resminde önemli bir rol oynadılar. Askeri disiplinin yeterli olduğu düzenli orduların aksine, bu gruplar savaş alanlarındaki siviller üzerinde şiddet eylemlerinin çoğunun başlıca sebebiydiler. Yine, din değiştirmeye ve göçe zorlama yanında, "ötekiler"in köylerinin yakılması ve geleneksel eşkıyalık da savaşların tarihinin bütünleyici bir parçası oldu.

Bu bölüm Balkan Savaşları sırasındaki yaşam, hem cephedeki orduların hem de cephede olsun cephe gerisinde olsun sivillerin yaşamı üzerine daha dengeli bir görüş oluşturmak için bir fırsat sağlamaktadır. Farklı milliyetlerden askerlerin anlattığı savaş deneyimine vurgu yapıyoruz, bu şekilde sadece çekilen acının ortaklığı değil savaşın yoldaşlık gibi hisler yaratan gündelik bir deneyim olarak eşsizliği de gösteriliyor.

Savaş zamanında kadınların rolü de iki perspektiften belgeleniyor: (a) ülküselleştirilmiş kadın – bir anne veya kahraman olarak ve (b) hemşire, anne ve eş olarak cephe veya cephe gerisindeki kadınlar.

Dahası, cephedeki milli çatışmalar cephe gerisindeki azınlıkların konumuna yansıdı. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hristiyanlar ve Balkan ulus-devletlerindeki Müslümanlar güvenlik yokluğundan ve göçe zorlanmaktan dolayı acı çektiler.

Bu bölümde kaynakların çoğunun birbirleriyle çelişen perspektifleri ile savaşların destansı milli anlatılarını bozmak ve savaşın karmaşıklığını göstermek amaçlanmıştır.

IIIa. Savaş Cepheleri

g24. Bulgar ordusu

L'Illustration, Ocak-Aralık 1913, s. 249.

III-1. Sırp ordusunun Kumanovo'da kazandığı zafer anlatılıyor

Muharebe iki gün ve bir gece sürdü. Türkler çok iyi tahkim ettikleri ve zamanında hünerli biçimde kamufle ettikleri fevkalade iyi mevkiler tuttular. Muharebeden sonra araştırma amacıyla Kumanovo mevkilerini inceleyen dış güçlerin askeri ataşeleri Türklerin mevki seçimi ve tahkim tarzı değerlendirildiğinde, modern savaşın tüm kurallarını ayrıntılarıyla bilen ve bu kuralları Kumanovo muharebesinde her bakımdan ve tam anlamıyla uygulayan mükemmel komutanlara sahip olduğunun açıklıkla görülebileceğini ifade ettiler. Sırpların onları öyle parlak bir şekilde yenmiş ve bu sağlam tahkim edilmiş mevkilerden sürüp atmış oldukları gerçeği sadece, rehberleri Kosova'nın rövanşı olan, Sırp subaylarının yeteneğinin ve Sırp askerlerinin benzersiz cesaretinin bir kanıtıdır! Fakat eğer Türk birliklerinin cesaretini belirtmezsek, düşmana haksızlık etmiş oluruz, ki halkımızın bir özelliği değildir. İki gün ve bir gece, –sayısız defalar ölümü unutarak– saldırı ile saflarımız arasına girmeye çalıştılar ve bir çok kez saldırılarımızı durdurmayı başardılar, ta ki askerlerimiz, vaktiyle Kosova'daki gibi, muharebenin kimin zaferi olacağını göğüs göğüse süngü savaşında çözüme kavuşturmak için bütün cephe boyunca tam kararlılıkla süngü hücumuna geçene dek. O anda hemen hemen yüz bin Sırp tek bir amaca sahipti – zafer ya da Kosova şehitlerinin ölümüne eş ölüm. Cesaretleri hiçbir şekilde inkar edilemeyecek Türkler bu sele dayanamadılar ve başka bir ordu da dayanamazdı, yüz bin kahramanın ölüme ve ateşe "geriye sağ olarak dönmeyeceğiz!" kararlılığıyla gittiği yerde düşman büyüklüğü ne olursa olsun bozguna uğramak zorundadır.

Balkanski rat u slici i reci 2, 27 Ocak (9 Şubat) 1913.

g25. Son selam (Kumanovo muharebesi)

Rista Marjanovic'in Savaş Albümü 1912-1918.

? Metni ve resmi karşılaştırınız. Fotoğraf muharebenin tarifi ile uyumlu mudur?

III-2. Yunan ordusunun Selanik'i alışı

TELGRAF SELANİK'İN ALINIŞINI DUYURUR
KRAL ÖZEL BİR TRENDE YOLDA

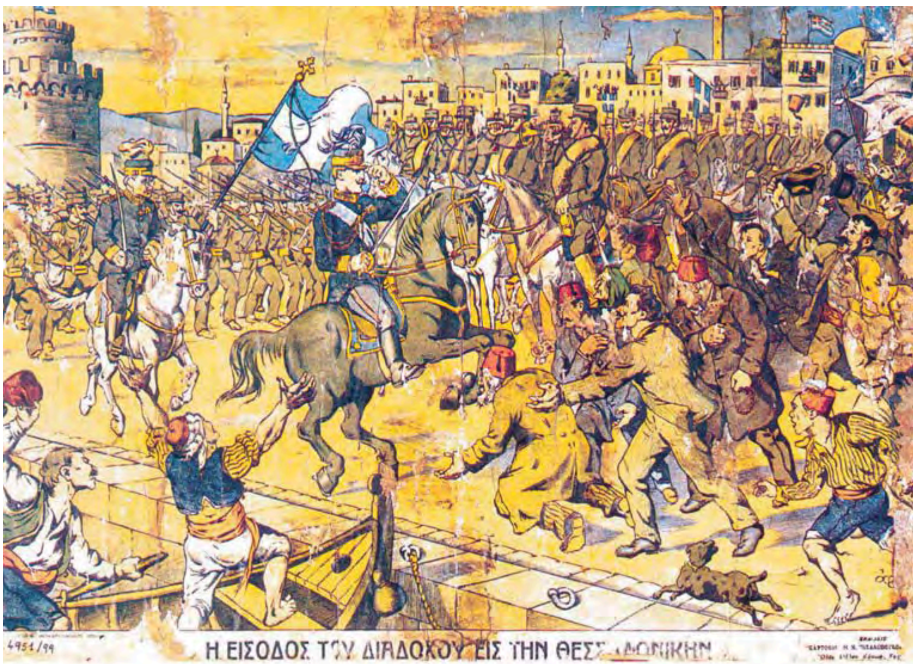
Selanik'in Alınışı
Selanik'in alınışı son 24 saattir bekleniyordu, fakat Yunan ordusunun şehre yürüdüğü duyurusu dün bir heyecan ve neşe patlamasına yol açtı, önce Atinalılar ve sonra da Yunanistan'ın kalanı bütün büyük olayları takip eden ve doğrudan milletin ruhundan kaynaklanan tarif edilemez ferahlığı hissettiler. Türkiye'ye karşı yürütülen mücadele Yunan ordusunun Makedonya kentlerinin bu en büyüğüne bu kadar kısa zamanda muzaffer şekilde gireceğine kimsenin inanmasına izin vermemişti. Ve bu zafer –olayın önemiyle orantılı kayıplarla ve uzun ve çetin bir süreçten sonra, özellikle yılın bu zamanında, ordunun geri çekilen düşman tarafından yıkılan köprülerden geçmek ve taşan nehirleri önemsememek zorunda kalışıyla–, Avrupa kamuoyunun Türk-Yunan savaşının ilanı haberini

ilk duyduğundaki alaycılığı ve ordumuzun savaşmak zorunda olduğu düşman kuvvetlerin tam sayısı göz önüne alındığında, daha da önemli hale gelir.
Eskiden Türk fakat kesinlikle daima Yunan olan diğer eyaletler gibi, ilk Makedon şehri de şimdiden Yunan süvarileri tarafından kurtarıldı, ve düne kadar Türk baskısı altında bulunan topluluklar şimdi özgürlük havasını soluyabilirler; esirler başlarını kaldırabilir ve kurtuluşlarını kutlayabilirler. Bu dava için akan Yunan kanı bir çiy damlası gibi Makedon özgürlüğünün kavrulmuş çiçeklerini yeniden canlandırmak için geldi. Hiç kimse bunun için üzgün değildir. Ülkeleri için kutsal savaşta oğullarını kaybettiklerini işiten ana babalar talihlerine şükrettiler, ve eğer anneler gözyaşı akıttıysa, sevdiklerinin ölümünün binlerce kardeşimize özgürlük verdiğini öğrendikleri için böyle yaptılar. Kız kardeşleri yas tutmadı. Ve eğer küçük erkek kardeşleri acılarını ifade ettilerse, talihleri onları bu soylu zaferin dışında tuttuğu içindi. Ve milletin ideallerinin en azından bazı yurttaşlarımız için gerçekleşmesi, her yanı kaplayan, sınırsız bir neşe duygusu getiriyor; gezegenin neresinde olursa olsun her Yunan kalbi, her Yunan aklı şu anda Makedon meydanlarına dönmüştür.
Selanik'e girmekle, Yunan kuvvetleri Yunan tarihine şanlı bir sayfa daha eklediler, onur kazandılar ve güçlerine karşı saygı duyulmasını sağladılar.

Embros gazetesi, Atina, 27 Ekim 1912.

Kumanovo muharebesinin ve Selanik'in alınışının tariflerinde benzerlikler buluyor musunuz?
Abartıları tanımlayabilir misiniz? Hangi amaca hizmet etmektedirler?

g26. Yunan veliahtı Selanik'e yürüyor

Mukavva üzerine renkli litograf, 42x62cm / 44x62cm / IEEE Koleksiyonu, no. 4951/99, Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913… içinde, s. 103.

Yunan veliahtını karşılıyanlar hangi milliyetlerden insanlar?

g27. Bulgar kralı Ferdinand Kavala kalesi yıkıntıları üzerinde

L'Illustration, Ocak-Aralık 1913, s. 17

g26 ve g27'yi karşılaştırınız. İki şahsiyet nasıl sunulmaktadır? Her iki resmin sembolik anlamı nedir?

g28. Yunan-Bulgar “kardeşliği”

Adevarul, XXV, no. 8353, 11 Aralık 1912, s. 1.

Çeviri:
Selanik’te Bulgaristan kralı Yunanistan kralını öptü. Bulgarlar Selanik tepelerini topla işgal ettiler! (telgrafla bildirilmiş haberler)
Ferdinand: *Hadi bir öpücük ver, ama Selanik’e hoşçakal öpücüğü olsun.*

III-3. Bir Sırp askeri Türk çocuklarına yardım ediyor

Bir Sırp askeri nasıldır
Düşmana şefkat
Yeni kurtarılmış alanlardaki tüm büyük kentler sefil, çıplak ve ayakkabısız, aç ve susuz Türk yoksullarıyla doludur. Onları doyuran ve kollayanlar İmparatorluğu savunmak için askere gittiler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar korumasız kaldılar. Düşmandan korkmaksızın evlerini ve içlerindeki her şeyi bıraktılar ve sığınacak yer bulmanın daha kolay olacağını ümit ederek kentlere kaçtılar. Açlık onları bir parça ekmek için dilendirdi. O yüzden, yeni kurtarılmış kasabalarda, yiyecek için dilenen Türk yoksulları tarafından rahatsız edilmeksizin caddelerde yürünemiyor.
Bir subay bu sahneyi bana Kavadarcı’dan tarif etti:
Kavadarcı açlıktan ölen Türk yoksulları ile doludur. Bir köşede bir Sırp askeri, basit bir er, bir taşın üzerine oturdu, iki Türk oğlanı kucağına aldı, birini bir dizine diğerini diğer dizine oturttu ve iki koluyla onları kucakladı. Bir elinde asker ekmeğini tuttu, diğerinde kasaturayı; ekmeği kasatura ile kesiyor, ilk parçayı Türk oğlanlardan birine veriyor, ikinciyi diğerine ve kendi de üçüncü parçayı alıyor. Kenardan izledim ve kalbimde büyük bir acı hissettim, Sırp askerinin yenilmiş bir düşmanın çocuklarına sevgisine ve talihsizliklerine acımasına ilişkin bu muhteşem sahnenin resmini çekecek bir fotoğraf makinem yoktu.

Balkanski rat u slici i reči 12, 7 (20) Nisan 1913.

Bu tür insanlık davranışları belirli bir milletin özelliği midir? Neyi gösterirler?
Bu tür şefkat davranışlarının savaş zamanlarında mümkün olduğunu düşünüyor musunuz?
Ders kitaplarınızda “karşı taraf”ın gerçekleştirdiği herhangi bir insani davranış okudunuz mu?
Bunun gerçek bir durum olduğunu düşünüyor musunuz yoksa bir propaganda öyküsü olabilir mi?

g29. Türk çocukları Sırp askerlerini selamlıyor, 1912

L'Illustration, t. CXL (1Temmuz - 31 Aralık 1912), s. 373.

Manşet: Savaşın "sınırları"nda.
Yenildiklerini bilmeyen çocukların kazananları selamlaması.

III-4. Rıza Nur Osmanlı yenilgisinin sebeplerini açıklıyor

Lüleburgaz muharebesi üzerine

Dediler ki; merkezde neferlerden bir kaçı: "Yahu! Ne duruyorsunuz! İş bitti. Herkes kaçan kaçana. Canınızı kurtarın!" demişler. Neferler kaçmış, onu görenler de kaçmış, sebepsiz panik olmuş. Bunu söyleyen neferler Bulgar imiş. Zannımca doğrudur. Ordumuzda Rumelili Bulgar, Rum, ilâ.. teb'amız neferler vardı. Hepsi Türk'e haindi. Çoğu aleyhimize yıllarca komitecilik etmişti. Bu bir derstir. İstibdat bunu bin kere tecrübe etmiş olacak ki müslümandan gayrisini askere almazdı. Demek hakkı vardı. […] "Meşrutiyet, böyle şey olmaz. Onlar da vatandaş. İyiye fenaya müşterektir. Asker olacaklar" dediler. Bu da haklı ama, iş böyle idi. Kan vergisini hep Türk veriyor, millet, kırılıp bitiyordu. Ecnebi unsurlar da kırılsın, doğru ama işte böyle büyük bir felâkete sebep oldular. Bazıları da bu paniğe sebep olanların İttihatçılar olduğunu söylediler. "Kaçın!" diye bağırırmışlar imiş!... […] Kumanuva'daki ordumuz da Sırplara mağlup oldu. Arnavutluk içine ric'at etti. Dediler ki Arnavut taburları cepheyi terk edip gitmişler. Sırplar Arnavutları o esnada iğfal edip bu işi yaptırmışlar. Bu da doğrudur. Yunanlar Yanya'yı muhasara ettiler. Orada Vehip Paşa ile kardeşi Esat Paşa cidden iyi müdafaa ettiler. Erkânı harpleri Ali Fuat yaralandı ve çok yararlık gösterdi. Yanya'dan da Arnavut askerleri kaçmıştı. Türk

askerler hastalık ve açlık içinde idi. Bu kahraman asker yine orayı uzun müddet müdafaa etti. Sonra Yanya da düştü. İşkodra'da Hasan Rıza Paşa büyük kahramanlık yaptı. Onun sayesinde İşkodra muhasarası uzun sürdü. Hasan Rıza pek kıymetli bir askerdi. Nihayet, vaktiyle Abdülhamid'i hal'e giden Arnavut Esat Paşa, Hasan Rıza'yı vurdurdu. Ölümü Türk için büyük ziya'dır. Esat en adi alçaklardandı. Zaten türlü cinayetleri vardı. Sonra onu da Arnavutlar, Arnavut devleti zamanında geberttiler ama neye yarar?! İşkodra da düştü. Selânik'te kumandan olan Arnavut Tahsin Paşa hiç harpsiz ve şartsız Selânik'i Yunanlara teslim etti. Bunun için Yunanlardan para aldığını söylediler. Şu silsile-i vukuat gösteriyor ki bu felâketlere sebep olanlar Arnavutlardır. İşte, işinde, büyük mevkilerde ecnebi unsur kullanmak ne demektir güzel isbat… […] Bu kabinede kafasızlık iç içine idi.

Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım,* ss. 386-388.

Hatıraların yazarına göre yenilginin sebepleri nelerdi? Niçin askerlerin sadece Müslüman olması gerektiğini söylüyor?

III-5. Binbaşı Milovan Gavrilovic Şükrü Paşa'yı[29] nasıl yakaladığını anlatıyor

M20. alayımın Kazan tepesini ele geçirme görevi vardı. […] Kuvvetli bir yanıtla, özellikle top ateşiyle karşılaştı. […] Fakat, alay geniş bir dalga halinde kuvvetle hücuma devam etti, önündeki Türk piyadesini süngü ile zorladı ve dağıttı. Artık kesin zaferimiz üzerinde kuşku olamazdı. Ve gerçekten, küçük beyaz bayraklar kısa zaman sonra kalelerde sallandı ve Şükrü paşanın bir elçisi 20. alayın bir subayına yaklaştı ve teslim olmayı görüşmek üzere Sırp ordusu komutanı general Stepa Stepanović'i sordu […]
Subay beni karanlık kazamatların içinden Şükrü Paşa'nın ofisinin önüne götürdü. Kapı açılır açılmaz içeri girdim. Şükrü Paşa bütün personeliyle ayakta duruyordu. Ona yaklaştım, askeri selam verdim ve hiçbir zaman unutmayacağım o anda ona şu sözlerle hitap ettim:
– Ekselansları! Sırp ordusundan binbaşı Milovan Gavrilović sizi bilgilendirmekten şeref duyar ki şu andan itibaren Sırp ordusunun koruması altında bulunmaktasınız.
Kasıtlı olarak "mahkum" gibi daha sert terimlerden kaçınmak istedim. Hemen Edirne'yi kahramanca savunmalarından ötürü tüm Sırp ordusunun en samimi tebriklerini tüm subaylarıyla beraber kabul etmesini istedim.
– Daha önce biliyordum, dedi Şükrü heyecanlı bir sesle, ki Sırp halkı iyi ve kahraman insanlardır. Bu savaşta buna şahsen ikna oldum.
Beni derhal diğer generallere ve bütün maiyetine takdim etti ve bana oturacak yer gösterdi. Edirne'nin alınışının en ciddi işi bitmişti. […]
Zaman azalıyordu ve bu keyifli görüşmeyi kesmek zorundaydım. Ekselanslarından müsaade istedim ve çıktım.
Çıkar çıkmaz bir Bulgar subayı, bir teğmen, kaleye vardı ve bana Şükrü Paşa'yı götürme emriyle gelmiş olduğunu söyledi.
– Kimin emri ile, diye sordum.
– General Ivanov'un emriyle.
– Kimliğiniz var mı?
– Hayır!
– Sizi tanımıyorum! dedim sakince.
– Hepimiz general Ivanov'un komutası altındayız, diye yanıtladı.
– Doğru. Bütün subaylar general Ivanov'un komutası altındadır, fakat sizin bir subay dahi olduğunuzu kim garanti edebilir. Şükrü'yü size teslim edebilmem için belgelere ve izne ihtiyacım var. […]
Tekrar Şükrü Paşa'ya gittim.
– Ekselansları, dedim, bir Bulgar subayı var, siz ekselansları için geçici konaklama yerinin hazır olduğunu söylüyor. Eğer ekselansları gitmek isterse hemen gidebilir. Öte yandan, eğer ekselansları işlerini halletmek için bu gece burada kalmak isterse, geceyi burada geçirmekte serbesttir. […]
Yapılan budur. Şükrü geceyi yakalandığı kalemizde geçirdi.

Balkanski rat u slici i reči 13; 14 (27) Nisan 1913.

[29] Şükrü Paşa, Edirne kalesinde kuşatılan Türk ordusunun komutanıydı

Beş aylık bir kuşatmadan, Bulgar ordusunun ve iki Sırp tümeninin şiddetli hücumlarından ve benzer şekilde Osmanlı garnizonunun (Trakya'daki başlıca Osmanlı kalesi) kahramanca savunusundan sonra, Edirne 13 Mart 1913'te müttefikler tarafından alındı. Hem Bulgar hem de Sırp komuta subayları savunma hatlarının kendi askerleri tarafından kırıldığını ve yegane "galipler" olduğunu ilan ettiler. Benzer anlaşmazlıklar farklı yerler hakkında da oldu ve daha sonra ayrı ayrı Balkan ülkelerindeki kamuoylarını ve tarihyazımlarını etkiledi.

III-6. Fransa'nın Sofya askeri ataşesinin raporu Edirne kalesinin Bulgar ordusu tarafından ele geçirildiğini ilan ediyor

22.04.1913
Bulgarlar ve Sırplar arasındaki ilişkiler bugünlerde oldukça gergin ve çeşitli olaylarda bunun kanıtı bulunabilir.
Bu olaylardan biri Edirne'nin işgalidir.
Bulgar birimleri tek başına doğu mıntıkasını oluşturur, sıkı savaşarak ana mevkiyi ele geçirmişlerdir. Ve sadece bu sebeple Türkler diğer mıntıkalarda teslim olmuşalar, mevkilerini bırakmış ve kaleyi hücum eden düşmana teslim etmişlerdir.
Bu mevkilerin incelenmesi gösterir ki: doğu mıntıkasından başka diğer tüm mıntıkalarda Türkler ellerindeki malzemeyi yok edecek zamana sahip oldu.
Açıkça, diğer mıntıkalarda her şeyi yok edecek yeterli zamana sahiptiler, doğu mıntıkasında ise malzeme hasar görmedi, çünkü şiddetli Bulgar hücumu yok edilmesi için zaman bırakmadı.
Buna karşın Sırp gazeteleri, kendi tümenlerinin kendi mıntıkalarındaki ana mevkileri kendi başlarına ele geçirdiğini iddia eder.
Yine Şükrü Paşa'nın 20. Sırp alayına teslim olduğunu iddia ederler. Fakat, kendisinin Rusya'nın Sırbistan elçisi bay Neklyudov'a beyanına göre 13/26 [Mart, ç.n.] sabahı Bulgar Muhafız Alayı Komutanı albay Marholev tarafından esir alındı. 20. Sırp alayına onu nezaret altında tutma görevi sonradan verildi.

Matharel[30]

Bir Fransız'ın Bakışından Balkan Savaşı.

Binbaşı Gavrilović'e ve Matharel'e göre Edirne'yi kim aldı? Zaferin kime ait olduğu sorunu üzerine başka anlaşmazlık durumları biliyor musunuz?

III-7. *Edirne düştü!* – Bir Rumen gazetesinden makale

Yaklaşık beş aydan sonra, Türk orduları tarafından yalnız bırakılmış, düşmanlar tarafından kuşatılmış, aç kalmış ve sadece yiyecek ve de kuşkusuz cephane yokluğu yüzünden teslim olmak zorunda kalmış bu müstahkem kalenin düşüşü Bulgarların bir zaferi olamaz.
Türklerin utanmaması gerekir, çünkü bu kutsal şehir teslim olmadı, Şükrü Paşa adını sonsuza dek yaşatacak, ümitsiz bir savaşı takibeden hücumla alındı. Hadrian'ın şehrinin kahramanca direnişi, utanç verici yenilgileriyle moral olarak feci şekilde bozulmuş ve Avrupa'dan neredeyse tamamen kovulmakla o kadar yaralanmış bulunan Osmanlı İmparatorluğu'nun itibarını bir parça kurtardı.

Adevarul, XXVI, no. 8443, 15/28 Mart 1913, s. 1.

Yazar Edirne'nin düşüşünü nasıl açıklıyor?
Yazar kime sempati duymaktadır? Nedenini açıklamaya çalışınız.

[30] Binbaşı Matharel: Mayıs 1912'den Nisan 1913'e kadar Fransa'nın Sofya askeri ataşesi.

g30. Türk-Bulgar anlaşmazlığının çözülmesi, Rumen karikatürü 1913

Furnica, IX, no. 52, 29 Ağustos 1913, s. 12.

Çeviri:
Türk-Bulgar anlaşmazlığının çözülmesi
Türkiye Edirne'yi elinden düşürüyor… Birleşmiş Avrupa güçleri onu geri vermeye karar verdi.

IIIb. Cephede Hayat

III-8. Staraç Dağı'ndan Manastır'a: Tuna Tıp Kolu'nda askere alınmış bir erin günlüğü Sırp ordusunun durumunu gösteriyor (Kumanovo Muharebesi)

12 Ekim (1912)
[…] Çok az hemşire var, ve burada olanlar hastane odalarına çekildiler, hayatlarını ve evlerinde sevdiklerinin huzurunu ülkeleri için feda eden bu zavallı insanların yanına uğramıyorlar.
Şimdi, bu zavallı insanlar yanlarında yoldaşlarını yaradan veya acıdan değil fakat gece soğuğundan ve görevi onları kollamak olanların yardımı olmaksızın kendilerinden geçer görürken, hayatları dahil her şeylerini Yurdumuzun iyiliği ve şanı için feda eden bu askerler hemşirelere ve sorumlulara yalvarırken ne hissettiklerini bir düşünün. Fakat, ne yapabilirsiniz, sorumlular buna pek dikkat etmediler. Bütün gün böyle geçti, birlik hekimimiz Dr. Medjera, Kol'da görevleri olmasına rağmen, yorulmaksızın yaralılara koşuyordu ve en azından zavallı yaralıların durumunu hafifletmeye çalışıyordu […]
Yaraları soğuyan yaralıların yüksek sesli çığlıkları işitilebiliyordu. Kederli iniltileri kalbinizi parçalar.
Komutan su verilmesini emrediyor, çünkü bu zavallı insanlar, bizzat kendileri söyledikleri üzere, susuzluklarını giderecek bir damla su bulamamışlardı. Yaralıların inlemesi bütün gece boyunca gecenin sessizliğini yarıp geçti.

13 Ekim
Yaralılar korkunç çığlıklar atıyorlar. Bir sefertasında biraz çay yapıyor, yaralılara götürüyor ve her birinin susuzluğunu bir bardakla gideriyoruz.
Ah, bu zavallılar ne kadar da müteşekkirler. "Tanrı her şeyin en iyisini versin sana"; "Bu çok iyi" dedi bir çokları. Tükenmiş, hatta konuşamayan birçokları bize öyle şefkatle bakıyordu ki gözlerinden şükranlarını okuyabilirdiniz. Gece boyunca birçokları soğuktan ve gündoğumunda yağan yağmurdan öldü.
Zavallı biri dirseklerine dayanmış cephane sandığının üzerinde otururken öldü. Sanki düşünceye dalmış oturuyor gibi görünüyordu. Binbaşı Milan Popović, hayatta olduğunu düşünerek yanına geldi ve bir çay uzattı, fakat hiçbir yanıt almadığında daha yakından baktı ve ölmüş olduğunu anladı. Kim olduğunu görmek için yaklaştım ve göğsünde asılı künyede Zarkova'dan[31] bir köylü olduğunu okudum. Askerlerimiz arasında yatan yaralı bir Türk askeri bizi gördü, ellerini kavuşturmuş olarak, "Aman kardaş, aman" ve anlamadığımız bir şey daha diyerek, ona su vermemiz için yalvardı. Bir fincan çay da ona verdim ve onu saman ve muşamba ile sardım. […]

Balkanski rat u slici i reci 7, 3 (16) Mart 1913.

> Yazarın Türk askerine yardımı hakkında ne düşünüyorsunuz?
> Niçin yaralı askerler ihtiyaç duydukları ilgiyi göremiyorlardı?

III-9. Atların acısı bir Türk teğmeni[32] tarafından tarif ediliyor

Dünden beri yağmur durmadı. Atlar bağlı, geceyi çadır altında geçirdik; iliklerimize kadar ıslandık. Sığırlarımız çok acı çekti. Uzun yürüyüşlerden ve yaptığımız örtme manevralarından sonra bu zavallı hayvanlar biraz daha rahata layıklar, fakat ne yapabiliriz?
[…] Bu boş günden notlarımı tamamlamak ve güzel kısrağım Kara Şebek'in bakımı ile ilgilen-

[31] Belgrad yakınlarında bir köy.
[32] Teğmen Selim Bey 1912 Ekim'inden Aralık'ına Trakya'da süren operasyonları tarif eden bir günlük yazdı. Günlüğü 1913'te Fransızca yayımlandı.

mek için yararlanıyorum. Zavallı hayvan, şimdiden yorgun görünüyor ve ben bütün seferi sırtında geçireceğim.

Selim, ss. 28-29.

g31. Yaralı askerlerin Selanik limanından nakli

Атина во Балканските војни 1912-1913.

III-10. Trakya'da Bulgar ordusunun durumu bir Fransız tarafından tarif ediliyor

24.03.1913. Fazlasıyla tükenmiş insanlar kolayca hastalandılar. Bazı birimlerdeki sıhhi vaziyet Türkiye'ye girdikleri anda bile kötüydü; tam sınırı geçtiklerinde, askerleri arasında 30 kadar tifüs vakası olduğu için 7. piyade alayı kamplarda yalıtılmak zorunda kaldı. Fakat Çatalca'ya giden ordu, hastalık yüzünden bir çok askerini kaybeden Türk ordusunun boşalttığı kamp alanlarına yerleştiğinde durum gerçekten ciddi bir hal aldı. Basiretsiz Bulgar komutanı temel koruyucu hijyen önlemlerini ihmal etti: kamp yakınlarında hiç tuvalet yoktu; gömülmek yerine açıkta duran bir çok ceset ve leş vardı. Ordumuz Çatalca'ya vardıktan 7 gün sonra kolera patladı. 15.000 kolera vakasının olduğu rapor edildi, fakat sadece bir kaçı ölümcüldü.
Yoğun önlemler alındı: kampları değiştirme ve iyileştirme; sadece kaynamış suyun içilmesi için kesin emir yayınlandı – itaat etmeyenler kurşuna dizilecekti; insanlara istirahat verildi.
Bugün kolera patlamasının üstesinden gelinmiş görünüyor: biraz dinlenmiş insanlar şimdi görevlerini yapmaya hazırlar.
Yaralılarına gelince, seferin geri kalanı gibi, Bulgarlar onlara aynı ilgisizlik ve kayıtsızlıkla davrandılar. Şüphesiz bazı önlemler alındı fakat bunları gerçekleştirmekle yükümlü doktorların çoğu hiç ilgi göstermedi ve yaralılar vakit olduğunda tedavi edildiler.
Bu savaş sırasında sayısız miktarda felaket sahnesi vardı. Bulgarlar bunu ödeyecekler, kurtarılabilecek bir çok insan yaralılara ilgisizlik yüzünden öldü. Bütün sefer boyunca ölülerinin sayısı geçenlerde 30.000'den 32.000'e yükseldi; yaralı 50.000 kişiden bir çoğu bakımsızlık nedeniyle sakat kaldı. Bulgaristan'ın savaştan sonraki ekonomik kalkınma için bu insanlara ihtiyaç duyacağı akılda tutulursa bu korkunç bir kayıptır.

Bir Fransız'ın Bakışından Balkan Savaşı..

g32. Çek hekim Dr. Jan Levit, Sırp Kızkardeşler Çevresi hastanesinde

Balkanski rat u slici i reci 2, 27 Ocak (9 Şubat) 1913.

III-11. Hırvat bir doktor Meriç nehri yakınlarındaki muharebe meydanını ziyareti sonrasında hislerini ifade ediyor

"Drinopolje yolu"

General Stepanovic'in yaverinden hatları geçme iznini aldıktan ve yolu sorup öğrendikten sonra, Drinopolje yolunu yürümeye başladık. Mustafapaşa'dan Drinopolje'ye yaklaşık 35 kilometre […]
Bir buçuk saatlik yürüyüşten sonra, oldukça iyi at-

ların çektiği boş bir ordu arabası yanımıza vardı. Sırp askeri olan arabacı memnuniyetle bizi aldı ve bir buçuk saat sonra Meriç üzerindeki köprüyü inşa eden Sırp öncü birliklerinin yerleştiği Keml denilen bir köye vardık. Birliklerin komutanı yüzbaşı Ruzic'i çadırında gazeteleri okurken bulduk, kendimizi tanıtıp geçiş iznini gösterdikten sonra bizi nezaketle kabul etti. Askerlerin öğle yemeği için geniş kazanlarda fasulye pişirdiği yeraltı sığınaklarına götürdü. Bu sığınaklar oldukça rahat; her birinde yaklaşık on iki asker için yer var, bir insandan biraz daha yüksekler, hatta pencereleri var ve büyük şişeler pencere camı olarak kullanılıyor ve yerde saman şilteler bulunuyor. Orada karşılaştığımız askerler canlı ve neşeliydiler […]
Köprüden kampa döndüğümüzde, yüzbaşı başında sürücü kepi olan bir oğlana bir araba hazırlamasını ve bizi savaş mevkiine götürmesini emretti. Araba general Rasic'in emrindeydi ve oğlan yüzbaşıya, generalin izni olmadan arabaya birini almasınının yasak olduğunu açıkladı; fakat yüzbaşı, kendi sorumluluğu altında, biz "sevgili kardeşler"ini nereye istiyorsak götürmesini emretti.

"Arabayla Drinopolje etrafında"

Topların çok uzağında olmayan askerleri yürüyor, sigara içiyor, elbiselerini temizliyor ve su getiriyorken bulduk. Hava iyiydi, biraz serin fakat soğuk değil, güneş sıcak, dolayısıyla ertesi güne kadar kalmayı ve geceyi sığınakta geçirmeyi istedik; eğer Mustafapaşa'daki doktor bir gün daha kalırsak bizi karantinaya almakla korkutmasaydı, bunu kesin olarak yapacaktık. Ziyaret ettiğimiz askerler çok neşeliydiler ve bizi memnun etmek için topların şarapnel ve kovanlarla nasıl doldurulduğunu gösterdiler; bize hediye olarak patlamamış Türk şarapnel kapları verdiler.
Askerler bize uzun bir pratik ve kontrolden sonra şimdi her iki tarafın da oldukça iyi ateş ettiğini, yine de çok az insanın öldüğünü ve iyi şekilde muhafaza edildiği için az sayıda topun hasar gördüğünü söylediler. Fakat askerler görüş alanına girer girmez, düşman şiddetle ateş eder. Kim kendini tepede gösterirse hiçbir yere saklanamaz, çünkü Drinopolje civarındaki bütün alanda saklanılabilecek bir ağaç ya da çalılık bulunmuyor, sadece kısa otlar var. Gece çarpışmaları sırasında her şey bugüne kadar sadece biri kırılan Türk reflektörleri tarafından aydınlatılır; fakat Sırplar da Türk mevzilerini aydınlatır.
Ateşkeste sık sık tarafsız bölgede Türk askerleriyle karşılaşırlar. Türkler onlara sigara verirler ve onlar da karşılığında ekmek verirler. Onlarla konuşurken, Türk askerlerinin, Türklerin Niş ve Filibe'yi ele geçirdiklerini ve Mustafapaşa'da Bulgar ordusunu kuşattıklarını zannettiklerini keşfetmişler; Türk askerleri Drinopolje'nin tamamen kuşatıldığına inanmamaktalar.
Bir çok Sırp askerini Bulgar askerleriyle dostça bir sohbet içinde bulduk. Sırp mevziinden birkaç yüz metre uzaktaki Türk askerlerini izliyorduk, Sırp askerleriyle aynı tarzda vakit öldürüyorlardı.
Cesur askerler Drinopolje ve Kumanovo'daki muharebeleri hakkında bir çok şey anlattılar ve eğer Mustafapaşa'ya hızla geri dönmek zorunda olmasaydık onları daha uzun dinleyecektik.

Hrvatski pokret gazetesi, 28 Aralık 1912

Hırvat ve Sloven doktorlar savaşlar sırasında yaralıları tedavi etmek için Balkan ülkelerinde gönüllü oldular. Bu metnin yazarı olan Dr. T. Bulgaristan Kızılhaç idaresinin tavsiyesiyle bir Sloven ve bir Bulgar doktor ile Edirne'ye gitti.

Ateşkes sırasında savaş meydanındaki askerlerin hayatını tarif ediniz. Savaşlar sırasında da aynı mıydı?
Sığınaklarda hayatın neye benzediğini düşünüyorsunuz? Dr. T'nin tarif ettiği gibi "rahat" mıydı?
Doktorların savaş meydanlarını ziyaret güdülerinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?
Dr. T'nin bu savaş hakkındaki ve genel olarak savaşlar hakkındaki düşüncesi neydi?
Doktorlar askerler tarafından nasıl karşılanıyordu?

III-12. İzzet-Fuat Paşa[33] Türk askerlerinin ekmek yoksunluğunu tarif ediyor

Aralık 15
Aynı anda birçok yerden askerlerimize iki gündür hiç ekmek dağıtılmadığını duydum... Hemen bir soruşturma yaptım: Hakikat benden gizlenmişti; öğrendim ki, Hadımköy'ün "ilgisiz"[34] i bize karşı bu hoş oyunu oynamak için iaşeyi o türlü yapmış! Yine de zavallı askerlerimiz son dakikaya kadar şikayet etmediler. Ah, cesur insanlar. Gerçekten iyi ekmek, onlar buna layık.
Barış anlaşması imzalandıktan sonra aramızda, Abdullahçılarla[35] Nazımcılar[36] arasında sorumluluklarla ilgili büyük bir askeri futbol maçı olacak. Herkes şanssız, herkes mutsuz. Bu ekmek hikayesini heryerden tekrar tekrar duyuyoruz. Her taraftan, her birlikten herkes Hadımköy'ün "ilgisiz"ine saldırıyor. Durum çılgın bir hal aldı. Kumanda heyeti çıldırdı, subaylar çıldırdı, hepimiz çıldırmış durumdayız.
Üç gündür bir parça ekmek yemeyenler var. Demiryolu orada ve başkent hemen arkamızda.

Aralık 16
Hayatınızda hiç dört gündür ekmek yememiş 21,000 adam tarafından kuşatıldınız mı? İşte, ben bu durumdayım.

İzzet Fuat Paşa, s. 255.

Neden İzzet Fuat Paşa askeri müfettişi "ilgisiz" olarak adlandırmış?

III-13. Bir Rumen askerin hatıralarından alıntı

Nihayet hüküm telaffuz edildi, sonunda başka dolambaçlara ihtiyaç duymayacak kadar manevi kuvvet kalmıştı içimde. Basit ve üzgün bir sesle bir adam söyledi bana: bu Asya kolerası! Asker arkadaşlarım uzakta durdular ve bana korkmuş gözlerle baktılar. Gözlerinde aniden felaket habercisi bir hayvana döndüğümü anladım. […] Fakat dileklerimi, ki belki de son dileklerimdi, bana daha yakın birine ilettiğimde ve beni bekleyen tüm sevdiklerim için onu talimatlarla görevlendirdiğimde, tümünün gözlerinde gerçek ve dayanılmaz bir acı gördüm… Buna karşın ayrıldığımda kimse elimi sıkmadı. […] Karantina odasına gitmek için ayrıldım. Size diyebilirim ki ne ümitsizdim ne de korkunç kederli. Üzerime çöken sadece tek bir his vardı. Kendimi gözlüyordum ve bekledim. […]
Alaya ve asker arkadaşlarıma kısa zamanda geri döndüğüm için şanslıydım.

Sadoveanu, ss. 276-277.

Balkan yarımadasına koleranın yayılışının izini sürebilir misiniz? Nereden gelmiştir?
Neden hem askerler hem siviller bu hastalıktan bu kadar korkuyorlardı?

g33. İskeçe dışında Yunan kampı

Атина во Балканските војни 1912-1913.

[33] İzzet Paşa hakkında bkz. Dipnot 18
[34] Bizim müfettişe benim verdiğim isim (yazarın dipnotu)
[35] Abdullah Paşa, Doğu Ordusu Kumandanı.
[36] Nazım Paşa, Harbiye Nazırı.

III-14. Yunan gönüllü Vassilios Sourrapas'ın günlüğünden alıntı

Yola çıktık ve bir Bulgar köyüne ulaştık. Orada tavuk, ördek, hindi ve kazlardan oluşan kalabalık bir sürü bulduk. Taşlarla ve kılıçlarla hızla üzerlerine saldırdık, ve taburdaki herkes kısa zamanda iki ya da üç kanatlı hayvan, yumurta ve başka şeyler taşıyordu. Ben ortadaki tek hindiyi yakaladım. Köprüye doğru devam ettik. Görülecek halimiz vardı. Kimileri kanatlı hayvanları kesti, diğerleri tüylerini yoldu ya da onları kovalamak için saflarını bozdu. Sinema için enfes bir konu. Nihayet 19. alayın bir taburunun beklediği köprüye vardık. Nöbeti devraldık, kamp kurduk ve ganimeti pişirmek için ateşler yaktık. Ben büyük bir ateş yaktım ve hindiyi kızarttım; tuzum yoktu, dolayısıyla içini peynirle doldurdum ve kusursuz pişti. Beş okka kadar çekti. Birazını sekizde yedim, kalanını çocukça neşeyle paketledim ve sırt çantama yerleştirdim. Ateşleri söndürmemiz ve yatmamız emredildi, ve öyle yaptık. Gece yarısından sonra 2'de başçavuş bizi uyandırdı. Bazılarımız kalktı ve ikinci nöbete gitti, zira nehrin diğer yakasından gürültüler işitilmişti.

Trichas, ss. 175, 187-188.

Vassilios Sourrapas sekiz yaşında Amerika'ya göç etti. 1912'de savaş patladığında orduya katılmak için Yunanistan'a geri döndü. Savaştan sonra tekrar Amerika'ya gitti.

Eğer yukarıdaki kaynağı takip eden bir film bölümü çekilseydi en iyi hangi türe uyardı?
Balkan Savaşları'nın geleneksel destansı tarifi ile karşılaştırıldığında ne söylenebilir?
Belgede tarif edilen yağma bir şiddet eylemi mi yoksa bir hayatta kalma sorunu muydu?

III-15. Bulgar ordusunun morali savaştan yıllar sonra genelkurmay başkanı tarafından analiz ediliyor

Ordumuzun morali hiç de yüksek değildi. Uzun süre yokluk ve hastalıklardan çektikten sonra ordumuz kendini zayıf ve moralsiz hissediyordu. Uzun süren siyasi görüşmeler askerlerimizi rahatsız etti. Hepsi ev hasreti çekiyordu ve mümkün olduğunca erken eve dönebilmeyi istiyordu. Ayrıca, müttefiklerimize karşı bir savaş açma fikri askerler arasında hiç revaçta değildi ve hepsi bundan kaçınılmasını istiyordu.
Subaylar birimlerde savaşa karşı gösteri ve isyanların olduğu gerçeğini sürekli gizliyordu, zira Başkumandan Vekili onları düzensizliğe izin vermeleri halinde görevlerinden alınacakları yönünde tehdit ediyordu. Dolayısıyla kimse gerçeği söyleyemedi. Kuşkusuz, aşırı unsurların bazı bozguncu propagandası vardı, fakat her bir askerin bu kardeş savaşının bir iyilik getirmeyeceğine olan içsel inancı kadar tehlikeli değildi.
Veliko Turnovo ve Gorna Oryahovitsa'daki deprem de moral bozukluğunun üstüne geldi.

Fichev, Seçme Eserler.

Niçin Fichev savaşı "kardeş" savaşı olarak adlandırıyor?

III-16. Bir Rumen askerin Corabia'da Tuna nehri üzerindeki dubalı özel askeri köprüyü geçişe dair hatıralarından

Bir yere, herhangi bir yere, savaşmaya giden sayısız Rumen askeri; nereye gittikleri ve ne için savaşacakları hakkında ne biliyorlardı ki! Bulgar toprağına geçişte köprünün son tahtasına adım atarken onları dikkatle gözlüyordum. Bazıları keplerini havaya atarak şarkı söylemeye ve bağırmaya başladı, diğerleri gözlerinde hüzün ileriye baktı. Fakat çoğu, ve bunu yanılmaksızın söyleyebilirim, sanırım on kişiden sekizi, sanki Tanrımız Bulgarların da Tanrısı değilmiş, sanki karar vermeye ve

savaşa gidenlerin hayatını korumaya muktedirmiş gibi, çabucak haç işareti yaptılar. […]

Gane, ss. 27-28.

Metin III-15 ve III-16'yı karşılaştırınız: askerlerin ilk durumda başarısız bir savaşla ve ikincisinde "muzaffer" bir orduyla ilişkili olarak davranışlarında farklılık olduğunu düşünüyor musunuz?
Her iki metinde "düşmanlar" arasındaki ortak öğelere ilişkin ipuçları bulabilir misiniz?

III-17. Şehrin tesliminden sonra İşkodra'da Türk ve Karadağ askerlerinin karşılaşması

24 Nisan 1913.
Pazara inerken Karadağlılar şehirden ayrılacakları köprüye gitmekte olan Türklerle karşılaştılar. Durup kısaca konuşuyorlar; Karadağlılar beyaz ekmek teklif ediyor ve Türkler müteşekkir olarak kabul edip bazı zamanlar bir sigara ile değiş tokuş ediyorlardı. Sık sık dünün düşmanları el sıkışıyordu. Bunun gibi kısa görüntüler, ne katılan ne de kımıldama belirtisi gösteren halkın gözleri önünde, sık sık tekrarlandı. Daha sonra, öğleden sonra Türk askerleri bir kol halinde tepeden indiler ve kasabayı tamamen terk ettiler.

Berri, s. 252..

Bölüm IIIb üzerine genel sorular
Cephedeki askerlerin deneyimleri nelerdi? Olumlu ve olumsuz deneyimleri tanımlamaya çalışınız.
Neden cephedeki gündelik hayat savaştaki düşmanları arkadaş yapmaktadır?
Metinler aracılığıyla askerlerin memnuniyetsizliğinin farklı nedenlerini tespit ediniz.

Bölüm IIc ile karşılaştırınız: savaş öncesi coşku, savaş tecrübesiyle pekişmiş midir?

IIIc. Paralel Savaş

III-18. Ippokratis Papavassiliou'dan karısı Alexandra'ya mektup

Sneftsi, 23 Haziran 1913

Pek sevgili karıcığım,
Türk seferinde sana Türk köylerinden yazıyordum. Şimdi, Bulgar seferinde Bulgar mahallerinden yazıyorum. İki gün önce sana tekrar yazdım, aşkım, Kilkis muharebesinden hemen sonra – bu büyük zaferden. Kilkis, Danef'in doğum yeri olduğu gibi, Bulgarların ve komitacı gerillaların da sığınağı ve kutsal kasabasıydı. Muharebeden sonra ateşe verdiler. Görülecek manzaraydı; iki gündür yanıyordu; insanlar, tüm Bulgarlar, zaten ayrılmıştı. Ordumuz, sevgilim, sürekli en gallopant [dörtnala, ç.n.],ilerliyor ve tavşanlar gibi kaçan gürültücü Bulgarları, alçakları, takip ediyordu. Bize göre çok hızlı koşuyorlar. Fakat, onları yakalayacağız – bir yerde durmak zorunda kalacaklar. Bu savaş sahnesinin sunduğu resmi hayal edemezsin, sevgilim. Gittiğimiz her yerde yıkım ve sefaletle karşılaşıyoruz; Bulgarların elinde çok çekmiş görünen Türkler, şimdi onların köylerini ve hasatlarını yakarak intikam alıyorlar. Görüntüde daima yanan bir köy oluyor. Bulgarlar kaçtılar; Makedonya'da artık Bulgar yok; canavarlar temelli olarak gittiler; ne laches [korkak, ç.n.] olduklarını görmeliydin: yakaladığımız mahkumların tümü korku ile titriyor.
Ne mutluyum ki bu savaş bizi bu kabadayılardan ilk ve son kez kurtarıyor, birbirimizi tanımamızı sağlıyor, onların aslan postlarını sıyırmamızı ve onları teşhir etmemizi sağlıyor, zira küstahlıkları dünyayı aldatmış ve bu gülünç, aptal insanların "Doğu'nun Prusyalıları" olarak adlandırılmalarına sebep olmuştu! Elde ettikleriyle mutlu olmayan hileci alçaklar, fetihlerinde onlara yardım eden müttefiklerinin, ki onlarsız Türklerin elinde çoktan yok olup gitmiş olacaklardı, payını gasp etmek istediler. Şimdi elde ettikleri her şeyi kaybedecekler. Bunu hak ediyorlar. Köpek ve et masalının yaşayan bir örneğidirler.
Daima yanımda olduğunu hissediyorum senin ve sevgili çocuklarımızın. Seni çok özlüyorum fakat zafer bir teselli ve rahatlamadır, çünkü ayrılığımızın daha uzun sürmeyeceği anlamına geliyor. Şu anda savaşın iki haftadan daha fazla süreceğini zannetmiyorum.
Şimdi Evgenios o kadar hayran olduğu Bulgarlar hakkında ne söyleyecek?
Tüm sevgimle,
Kocan

Trichas, ss. 318-319.

Papavassiliou Atina Askeri Okulu ve Berlin Harp Akademisi'nde okudu. 1897 Türk-Yunan savaşına ve Balkan Savaşları'na subay olarak katıldı. Düğününde, kraliçe Olga ve veliaht Konstantin nedime ve sağdıç olarak bulundular. Daha sonra kralcı düşünceleri sebebiyle ordudan uzaklaştırıldı. I. Metaxas diktatörlük hükümetinde (1936-1941) Deniz İşleri bakanıydı.

Papavassiliou için zafer niçin önemliydi?
Balkan Savaşları'ndan önce Yunan toplumunda Bulgar imgesi nasıldı?
Cephede bir asker olsaydınız ailenize mektupta ne yazardınız?
20. yüzyıldaki diğer savaşlara katılan askerlerin mektuplarını bulmaya çalışınız ve içeriklerini karşılaştırınız.

III-19. Milletlerarası Barış için Carnegie Vakfı köylerin yanmasından ve insanların hicretinden kaynaklanan "paralel" kayıplar üzerine yorum yapıyor

Köylerin yanması ve yenilmiş nüfusun hicreti tüm Balkan Savaşları'nın ve ayaklanmalarının normal ve geleneksel bir olayıdır. Tüm bu insanların alışkanlığıdır. Kendileri ne çektiyse, sırası geldiğinde başkalarına çektirirler. Bundan,

sadece Atina'nın, Belgrad'ın ve Sofya'nın kesin emirleriyle, ve sadece eğer kilise ve ayaklanan örgüt, hükümetlerin çözümüne destek verseydi kaçınılabilirdi. İnsanlık için genel bir çağrı aslında Makedon ihtilalci "İç Örgüt"[37] tarafından yayımlandı, fakat çok az etki yaratmış görünmektedir.

Carnegie, s. 73.

"Köylerin yanması ve yenilmiş nüfusun göçü" gerçekten "normal ve geleneksel bir olay" mıydı?
"Köylerin yanması"nın ve yenilmiş nüfusun göçünün (a) bir Balkan geleneği olduğuna ve (b) dünyanın veya Avrupa'nın başka hiçbir yerinde olmadığına katılıyor musunuz?

g34. Serez yıkıntıları

Carnegie, resim 7, 8, 9, ss. 86-87.

[37] İMODÖ (İç Makedon-Odrin Devrimci Örgütü) – Makedonya'nın ve Edirne Trakyasının tam siyasi özerkliğine ulaşma hedefiyle 1893'te Selanik'te kuruldu.

III-20. Müslümanların kaçışı, Ekim 1912

Yola koyulduk fakat düzen içerisinde ilerlemek neredeyse imkansızdı. Yol at arabaları ve insan yığınları tarafından tıkanmıştı, kadınlar ve çocuklar gelişigüzel yürüyordu; iç kısımlara doğru çekilen bizim Müslüman halkımızdı. Zavallı insanlar! Hepsi gözyaşı içinde, çünkü evlerini ve mülklerini bırakıyorlar: savaşın dehşeti şimdiden başladı.

Selim, s. 24.

III-21. Bulgar Eksarhlığı Bulgarca konuşan Müslümanları Hristiyanlığa döndürmeye çalışıyor

Geriye geniş bir alan üzerinde Bulgarlar tarafından takip edilen pratiği, Pomakların zorla Hristiyanlığa yeniden döndürülmesini belirtmek kalıyor. Pomaklar Türk fethinin bir döneminde zorla İslam'a döndürülen, ırk ve dil bakımından Bulgar bir topluluktur. Hiç Türkçe konuşmazlar, ve Hristiyan geçmişlerinin bazı geleneksel anıları hafızalarında durur; fakat koşullar onları genellikle fanatik Müslüman yapmıştır. Yeni fethedilen bölgelerde sayıları en az 80.000 kişidir, ve esas olarak Nevrokop'un kuzeyinde ve doğusunda toplanmışlardır.

Bulgar Kilise Meclisi onların en masse [kitle halinde] din değiştirmeleri planını düşündü. Askeri ve sivil otoritelerin - paramiliter çeteleri belirtmeye bile gerek yok - desteğine sıklıkla güvenebiliyordu. Genellikle fiili şiddet kullanmak gerekli değildi; tehditler, onları uygulayacak açık güç ile desteklendiğinde, tüm köylerin vaftiz törenine boyun eğmeleri için çoğunlukla kafi geliyordu.

Politika sistematik biçimde gerçekleştirildi ve ikinci savaşın patlamasından çok önce, Pomaklar çoğu bölgede dış görünüş itibariyle Bulgar kilisesine boyun eğmişti ve Kilise Meclisi'nin kendilerine Hristiyanlığın dogmalarını öğretmesi için gönderdiği rahip ve rahibelerin verdikleri hizmeti bir uysallık görüntüsüyle dinliyorlardı. Bulgar krallığının sınırları içindeki Müslümanlara genellikle gösterdiği toleransla keskin bir karşıtlık içinde olan bu delilik savaşın en az mazur görülebilir vahşilikleri arasında sayılmak zorundadır. Kilise Meclisi, Pomaklar İslam'a döndürülürken zor kullanıldığı için, süreci tersine döndürmekte de zorun haklı olarak kullanılabileceğini ileri sürdü.

Carnegie, s. 77.

Rodop dağlarında, paramiliter grupların desteğiyle Bulgar Eksarlığı, Bulgarca konuşan Müslümanları Hristiyanlığa dönüştürmeye çalıştı. Başlangıçta bu girişimler, farklı milliyetçi entelektüeller tarafından desteklenirken daha sonra resmi devlet politikası haline geldi.

Niçin bu uygulama, Birinci Balkan Savaşı sırasında meydana geldi?
Balkanlarda millet inşa sürecinde dinin rolü neydi? Çalışma Kitabı 2'deki gerekli belgeleri bulmaya çalışınız.

g35. Bir Bulgar Kızıl Haç konvoyu

Carnegie, resim 23, s. 217.

III-22. Bulgar Generali HQ tarafından şiddet uygulamalarının resmi kınanışı

KURTARILMIŞ BÖLGELER NÜFUSUNUN CAN, MAL VE ONUR GÜVENLİĞİNE DAİR BAŞKOMUTAN VEKİLİ GENERAL M. SAVOV'UN[38] 69 NUMARALI EMRİ

Lozengrad [Kırklareli, ç.n.], 13 Aralık 1912

Belirli kişi ve subayların fethedilmiş bölgelerdeki sivil nüfusa karşı yağma ve şiddete cüret ettiğine dair, ne yazık ki bizi kuşkulandıran, bazı haberler karargahımıza ulaşmıştır. Bir yandan bu aşırı çirkin ve gayri-insani fiiller Bulgar milletini töhmet altında bırakır ve diğer yandan tebaamız olacakların ve sivil Müslüman nüfusun özellikle ülkemizin can, mal ve onurlarını teminat altına alması konusundaki güvenlerini sarsarken, emrim odur ki:

1. Ordu komutanları ve askeri yöneticiler hızlı ve sıkı tedbirler alacaklar, öyle ki orduları tarafından işgal edilen alanda gerçekleştirilen böyle fiiller için kovuşturma başlatacaklardır; sanıklar rütbe ve mevkilerine bakılmaksızın derhal mahkemeye çıkarılacaktır. Tüm komutanlar böylesi suç fiillerini, aksi halde tüm sorumluluğa sahip olacaklarını akıllarında tutarak, acımadan cezalandırmak için uyarılacaktır.
2. Geride düzeni ve disiplini tesis edecek sıkı önlemler alınacaktır. Orduya mensup olmayan veya ordu için çalışmayan herkes Bulgaristan'a geri gönderilecektir. Orduya mensup herkes, güvenilemezlikleri yüzünden geri hizmette bırakılanlar hariç, cephe hattına gönderilecektir.
3. Tüm erler işgal edilen toprakların sivil nüfusunun, milliyet ve dinlerine bakılmaksızın, askeri yasalarımızın koruması altında olduğuna ve yasal olmayan şiddet ve adaletsizliğin aynı yasalar tarafından kovuşturulacağına dair uyarılacaktır. Bunu gerçekleştirmek için bütün askeri ve sivil otoritelerin yardımlaşmasını rica ederim.
4. Sonuç olarak, sizlere hatırlatmak isterim ki bu savaşı yüksek bir insani fikir adına, yani "bu insanları şiddeti ve adaletsizliği dayanılamaz bir rejimden kurtarmak için" başlattık. Tanrı, kahraman Bulgar oğullarına bu soylu amaca ulaşmakta yardım eder. Bu anda, onlardan bazı kardeşlerinin onların büyük ve şanlı kahramanlıklarını uygar dünyanın gözü önünde böyle eylemlerle tehlikeye atmalarına izin vermemelerini rica ederim.

V. Georgiev – St. Trifonov.

Fethedilen bölgelerin sivilleri için başlıca tehditler nelerdi?
Bu tür askeri emirlerin paramiliter grupların veya düzenli birliklerin faaliyetleri üzerinde doğrudan etkisi var mıdır? Varsa, hangi durumlarda?
Yayınlanma tarihini düşünürsek, o noktaya kadar şiddete izin verildiği anlamı mı çıkar?

III-23. İşkodra yakınındaki köylerde savaşın sebep olduğu yıkım ve yaşadıkları sefalet için "geçerli" bir neden bulmaya çalışan insanların acısı – Mary Edith Durham'dan bir muhasebe

Bazı mahaller o kadar genişti ki atla etraflarında dolaşmak, yardım etmek ve İşkodra'ya geri dönmek on veya on iki saatten üç günümü aldı. Toplamda, İşkodra yakınında evi yanmış 1.022 aileyi ziyaret ettim. En acıklısı, mutsuz kurbanların çok azının bu yıkımın neden başlarına geldiğine dair bir fikri olmamasıydı. Kadınlar, açlıktan ölmek üzere olan çocukları ile soruyordu: "Büyük Krallar (Güçler) neden askerlerine gelip bizi soymaları ve öldürmeleri için izin verdiler? Kimseye zararımız yoktu. Keçilerimizi ve koyunlarımızı –her şeyi, her şeyi– aldılar. Ve kocam koyunu kurtarmaya çalıştığında, onu vurdular. Evimiz yandı. Göz göre göre açlıktan ölmek üzereyiz."

M. Edith Durham, s. 296.

[38] General Mihail Savov (1857-1928) – ünlü Bulgar askeri şahsiyeti; birkaç kez savaş bakanı oldu ve Bulgar ordusunun kurulmasına büyük hizmetlerde bulundu. Balkan Savaşı sırasında başkomutan vekili atandı (Çar Ferdinand'ın kendisi başkomutandı); İkinci Balkan Savaşı'nın başlatıcılarından ve sanıklarından biri.

Mary Edith Durham Kraliyet Antropoloji Enstitüsü'nün bir üyesiydi, ayrıca Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün üyesi ve çeşitli kitapların da yazarıydı. Durham 37 yaşında Karadağ'ın başkenti Çetine'ye gemi ile yola çıktı. Bu yolculuk sırasında mesleğini buldu. Yirmi yıl sık sık güney Balkanlara seyahat etti, çeşitli yardım örgütlerinde çalıştı, sulu boya köy hayatı sahneleri resmetti, folklorik bilgi ve sanat ürünleri topladı. Sonraki iki on yıl boyunca Balkan olayları üzerine 7 kitap yazdı. "İşkodra için Mücadele" Birinci Balkan Savaşı öncesinde, esnasında ve sonrasında yazarın bizzat yaşadığı olayların bir muhasebesidir.

g36. İtalyan konsolosluğu bahçesini istila eden yoksul, aç insanlar, İşkodra (1913 Ocak ortaları)

Berri, s. 149.

g37. Edirne'nin açlıktan ölen insanlarına Bulgarlar tarafından ekmek dağıtımı, Nisan 1913

L'Illustration, Ocak-Aralık 1913, s. 347.

IIId. Cephe Gerisinde

III-24. Bir Hırvat gazete muhabirinin Belgrad'ı tarifi

"Belgrad'a geliş"
"Yuvarlak taşlarla döşenmiş, Türk zamanlarından kalma o ünlü Belgrad kaldırımından yukarı çıktık. Üzerinde yürümek ters çevrilmiş tabaklar üzerinde yürümek gibidir.
Birkaç basamağa vardığımızda çıplak ayağının yarısı botundan dışarı çıkmış bir asker gördük. Meraklı insanların sorularından kaçınmak için bağırıyordu: dün üzerlerine yağ sürmüştüm, fareler yemiş! – ve onları değiştirmek için aceleyle gitti.
Küçük evlerin olduğu girintili çıkıntılı geniş sokaklarda yürürken her adımda gri yağmurluklar ve "opanak"[39] ile gri veya mavi kostümler giymiş askerler görüyoruz. Parlak ayakkabılar ve ağır botlar giymiş askerleri izlemeye alışkın olarak, Sırp piyadesini, Viyana dergilerinde çıkmış gibi, "opanak" içinde görmekten hayrete düşmüştük. Fakat daha yakından bir bakış sonrasında, "opanak"ın ayakkabılara karşı büyük üstünlüğünü fark edersiniz. "Opanak" (ben kendim de giydim) daha pratiktir, çünkü ayakkabının üst kısmıyla tabanın birleştiği kenardan su ve çamur içeri girmez; dahası, hafiftir (…) Eğer "opanak" içinde doğmuş bir asker ağır ordu ayakkabı ve botları giyecek olsaydı, üzerine sandıklar yüklemişiz gibi hareket ederdi içlerinde (…)
Yol boyunca askerlerle ve üniforma giyecek olanlarla karşılaşıyoruz. Zagrebli insanların Türk kumaşı olduğunu düşündüğü yerel kumaştan kahverengi pantolonlar giyen diğerleri durmaksızın gezinirler ve kısa köylü paltoları içinde ve çamurun sıçramasından korumak için eteklerini kaldırmış karıları tarafından takip edilirler (…)
Her türden asker sürekli geliyor; kayıtsızca sıraya diziliyor ve yürüyor, Belgrad caddelerinin çamurunu yoğuruyor. Küçük ve karanlık hanlar köylülerle dolu, kadınlar ise caddede duruyor, erkeklerinin çıkmasını bekliyor (…)
Burada herkes savaş için hazırlanmaya alışmış, dolayısıyla hazırlık ve acele etme alışıldık bir şey haline gelmiş, yine de hanlarda caddelerde ve yemeklerde insanlar sadece savaş hakkında konuşuyor. Genel düşünce savaş olabilir değil, olmalı. Bakkalın köşesinde 14 yaşında bir oğlan tedirgin biçimde arkadaşına şöyle diyor: keşke Fransa (savaş için) planları bozmasa (…)
Kitleler savaş şevki içinde toplanıyor.
"Milli Müdafaa"da bir hizmetçi kız sınıra gönderilmek için Kızkardeşler Çevresi'ne kaydolmakta ısrar etti, bu suretle sadece iyi hanımların oraya gönderilmesi ve onun deyişiyle daha sonra madalya alacak olmalarını protesto etti. Aşırı üzücü ve çarpıcı bir vaka, yaşı yüzünden orduya alınmadığı için kendisini öldüren binbaşı Keseric vakasıydı (…)"

Belgrad, 9 Ekim 1912.

"Dün öğleden sonra caddede Sırp süvarisi ile (…) karşılaştım. Caddeyi bir ucundan bir ucuna doldurmuş, sanki denizmiş gibi, üzerinde akıp gidiyordu. Eski günlerdeki Türk savaşlarını anlatan resimlerde gördüklerimiz gibi biçimli göğüslere sahip iyi atlara binen bu askerler soğukkanlılıkla geçiyorlar ve savaşa gidiyor oldukları gerçeği, sahneyi gizemli ve kutsal bir hale getiriyordu. Atların üzerinde, çeşitli büyüklüklerdeki trampetlerin seslerinden oluşan müzik Savaş Bakanlığının önünden geçerken çalınıyordu. Bu savaş müziği kanımı kalbime geri iterek beni heyecana boğuyordu. Bu seslerde gözyaşı, sevinç ve acı vardı, gürleyen topları, savaş çığlıklarını ve askerleri savaş meydanında cesaretlendiren gusle'nin[40] ince tonunu işitebilirdiniz (…)
Demiryolu istasyonuna doğru gittim. Askerler

[39] Balkan köylü ayakkabısı.
[40] Tek telli Balkan halk kemanı.

nöbet tutuyordu. Modern ve güzel salonun önündeki alan oğullarını yolcu eden erkek ve kadın köylülerle doluydu. Kadınların gözlerinde hiç yaş göremedim; fakat orta sınıfa ait gibi giyinen bir kadın vardı; bir odun yığını arasına sıkışmıştı ve harekete geçmekte olan ve düdük çalan trenlere bakıyordu. Büyük siyah gözleri gözyaşlarını tutmaktan kızarıyordu.

Hrvatski pokret gazetesi, 9-31 Ekim 1912.

"Hırvatski pokret" gazetesi 1912 sonuna doğru muhabiri Slavko Vörös'ü Sırbistan'a gönderdi. Vörös "Balkan Savaş Meydanı Yolu" başlığı altında 9 Ekim'den 31 Ekim'e kadar yayımlanan haberlerde Birinci Balkan Savaşı arifesinde ve başlangıcında Belgrad'ı anlattı. Öyle görünüyor ki savaş meydanına varmayı başaramadı. "Hırvatski pokret" savaş zamanı Belgrad'ından yaklaşık on çok ilgi çekici haber yayımladı.

Savaş başlamadan önce Belgrad'ın atmosferini tarif ediniz. İnsanlar niçin savaş çıkmasını dilemekteydi? Binbaşı Keseric vakası üzerine yorum yapınız.
Tüm Belgrad üzerindeki askeri ve "kahramanca" atmosfere ilişkin yazarın duyguları nelerdi? Savaşı onaylıyor muydu? Savaşın dehşetinden haberdar mıydı? Açıklayınız. Kadınların davranışını tarif ediniz. Niçin yazar bu davranıştan etkilenmişti?

III-25. Bir Fransız gazetecinin İstanbul'u tarifi

A. Kasım 1912'de

Terkedilmiş bir Konstantinopolis bulacağımızı sanmıştık, fakat değişiklik yok; biraz daha az araba, biraz daha az tramvay, fakat sadece biraz. Bugünlerde hepsini durduruyorlardı, önemli insanların arabalarını bile. Atların müsadere kapsamına girmediğini kanıtlamak için resmi belgeleri ibraz etmek zorundaydık, eğer elimizde belgelerimiz yoksa, kalabalığın onayı ve kahkahaları arasında koşum takımı hemen sökülür, atlar alınır ve sürücü ve yolcular arabayı çekmekte serbest bırakılırdı. Sonuç: artık at yok. Buna rağmen, bir veterinerin yardımıyla, işime başlayabilmek için yer altında saklı iki tane keşfetmeyi başardım; bunu uydurmuyorum: sahipleri onları bodrumuna koymuş ve müsadere korkusuyla saklamıştı.

Pera caddelerinde alışıldığı gibi muazzam bir dünya, savaş karşısında en azından yüzeysel olarak tamamen kayıtsız kalmış görünen kozmopolit bir dünya: aynı sinemalar, aynı kahvekonserleri, geçen yılki ile aynı tiyatro grupları veya en azından o kadar benzer ki aynı diyebiliriz; farklı oyun listelerinde savaşı andıran hiçbir şey; afişlerde: Sefiller, Magda, Aşk Çocuğu vb. Kalabalık arasında savaşa rağmen Yunanlar, sürgüne rağmen İtalyanlar, son zaferlerine rağmen Karadağlılar; bu sonuncular çavuş, kavas gibi elçilik hizmetlileridir, doğru. Yine de milli askeri kostümlerini giyiyorlar. Bütün bu insanlar Türklerle karışırlar ve kayıtsızlıkları bozulmuş görünmeksizin en derin samimiyetle onların yok olmalarını dilerler. Eğer taburlar geçerse, bu insanların hiçbiri hor gören tebessümlerini çok iyi saklayamaz: Zoa! Zoa! (Onlar hayvandır), diyordu dün bir Yunan, Türk arkadaşlarımdan birinin yanında. Türk arkadaşım onu çok zor bir duruma soktu ve tutup sarsarken ona dedi ki :"Sözlerini onlara tekrar etmemi ister misin?" Yunan başka bir şey sormaksızın kaçtı. Fakat açıktır ki imparatorluğun yarıdan fazlası diğerinden yürekten iğrenir. Kozmopolis yönetilmesi zor bir şehir ve özdeş bir ülkü için ortak bir tutku yaratmak zor, ve şimdi bilmiyorum hâla Türkler arasında kendi ülkelerinde kendilerine karşı biriktirdikleri düşmanlık miktarını dengeleyecek kuvvetli bir ideal kalmış mıdır.

Georges Rémond, "Impressions de Constantinople",
L'Illustration, 3636, 2 Kasım 1912, s. 320.

B. Mart 1913'de

Karnaval ve şenlik ateşleri
Ne tuhaf bir kent! Ve ne kadar çok zıtlık sunuyor! Karnaval en yüksek noktasında! Haftada beş balo var; maske ve kostümler, Gelibolu ve Çatalca muharebe hatlarından geri gönderilmiş yaralı ve hasta insanlarla, Pera'nın büyük caddesinde karmakarışık olmuş geçerler; donmuş ayaklarla, ölü ellerle erkekler, ve kimse dikkat etmez. (…) Ve anın belirsizliğinin tedirgin ettiği, üzüntünün içlerine işlediği, ve söylentilere göre Edirne'nin kaybını getirecek yeni barış görüşmelerinden korkan yurtseverlerin yüzlerinden başka; insanların kayıtsızlığının ortasında at üstünde geçen ve bir arkadaşın hastaneye götürdüğü yaralı bir insanın gözlerindeki o ifadeden başka, neredeyse hiçbir şey onca bozgun, trajedi ve şehre dolan insanı ele vermiyordu. Kısaca hiç kimse bunu görmüyor.

Georges Rémond, "A Constantinople", *L'Illustration,* 3655, 15 Mart 1913, s. 237.

g38. Rumen-Bulgar savaşında seferber edilen askerlerin ailelerine yardım dağıtımı, 1913

Gazeta Ilustrata, II, no. 31, 13 Haziran 1913, s. 9.

III-26. Kuşatılması sırasında İşkodra'daki durum İtalyan bir gazeteci tarafından tarif ediliyor

13 Kasım 1912
Bu sabah ekmeğin fiyatı yeniden yükseldi; kilosu üç Arnavut lirası, ki yaklaşık altmış cent. Satın alamayan göze çarpan işlere girer ve karşılık olarak fırınlara verilebilen kağıt pusulalar alır. Ekmek fiyatının artışının nedeni sadece un yokluğu değil. Depoların içinde birkaç binden fazla çuval var: yedi veya sekiz bin tane olduğu söyleniyor. Olmayan ekmeği pişirecek şeyler; ne odun ne de kömür var; köylerde mümkün olduğu kadar çok odun toplandı fakat artık yapılamıyor.
[…]
21 Kasım 1912
Bugün Bayram'ın yegane günü. Dört gün olmalıydı fakat koşullar düşünülünce sadece bire indirildi. Vali bütün dükkanların kapatılmasını emretti, hatta Hristiyanlarınkinin de. Top beş kez ateşlendi, yirmi bir pare top atışı atıldı. Vali kentin ileri gelenlerini kabul etti ve sabah Konak (vilayeti konağı) önünde biraz askeri müzik çaldı.
Dükkanların kapatılmasının bir etkisi olmadı: törenler soğuktu, barut boşa harcandı. Müslüman nüfus, tek bir gün için dahi, dinlerinin ve sıkı geleneklerinin gerektirdiği kendi Paskalya'larını nasıl kutlayacağını bilmiyordu. Kuşatmanın diğer günlerindeki gibi her şey eksik, hemen hemen görünmezdi.
[…]
Bir ekmek satın almakta başarılı olma ona sahip olma garantisi değildi; itilen veya itilmiş gibi yapanlar ekmek alanların ekmeğini istiyorlardı; buradan çıkan kavgalarda kuvvetli olan kazanırdı. Bu vahşi olaylar sırasında, nadiren görülen jandarma devriyelerinin müdahale ettiği zamanlar olurdu: fakat sadece kavgayı durdurabilirler ve içinden çıkmanın gerçekten zor olduğu sorunu çözemezlerdi.
Yeni Konak'a yakın fırında kahramanca çarpışmış bir hanım elinde ekmekle yürüyordu. Aniden, genç bir adam yanında bitti, kıymetli kazanımını aldı ve kaçtı. Ayrılmadan parayı yere attı. Talihsiz kadın boş ellerle dondu kaldı, kaçan kişiye hareketsiz baktı ve etraftaki kişiler duruma gülerken hıçkırıklara boğuldu. Bu gece eve hiçbir şey götüremeyecek. Yere atılmış parayı çamurdan almak için dizlerinin üstüne çöktü. Fakat şimdi paranın bir değeri yoktu.

Berri, ss. 9, 35, 38-39.

Gino Berri genç bir İtalyan gazeteci ve savaş muhabiriydi. Nihai kuşatmadan önce İşkodra kentine girdi ve kuşatmanın sürdüğü 6 ay boyunca orada kaldı. Kitapta olaylar Berri'nin savaş sırasında tuttuğu günlüğe dayanılarak kronolojik olarak yazılmıştır.

g39. Çetine'de – kadınlar, çocuklar ve yaralı askerler

L'Illustration, t. CXL (1 Temmuz - 31 Aralık 1912), s. 293.

III-27. “Sırp kadını”

“Sırp Kadını”
O dünyadaki bütün milletlerin en ünlü kadınlarının hepsini geçti.
Babasını, kocasını, erkek kardeşini, oğlunu çiçeklerle ve coşkuyla yolcu etti. Herkese vatanın insan hayatından daha kıymetli olduğunu söylerdi. Annelik aşkını vatan aşkına tâbi kıldı. Anlıyordu ki ancak mutlu bir Sırp kadını mutlu bir anne olabilir. Vatanın her şeyden önemli olduğuna ikna olmuştu. Tarlada çalıştı, hasadını yaptı. Kazdı, sürdü, dikti, biçti, dövdü; çocuklarını besleyebilmek, cephedeki askerlere maddi yardım gönderebilmek, koruyucu aile azizi kutlaması için tören ekmeği bulabilmek, ve hükümete vergi ödeyebilmek için tüm çiftlik işini yaptı. Hepsini büyük sabır ile yaptı.
Çoraplar ördü, iç çamaşırları dikti ve onları seve seve uzaktaki askerlere gönderdi.
Kendi ordusunun ve düşman ordusunun yaralılarına canı gönülden baktı.
Bütün faziletiyle kadınlık namusunu korudu.
Tüfek taşıyabilen ama savaşa gitmeyenleri ıskarta diye adlandırdı ve hor gördü.
Tebrikler sana Sırp kadını! Muhteşemsin! Dünyadaki bütün halkların en ünlü kadınlarını geçtin.
Sırp erkeği, kadının senin kuvvetindir. O ailenin ve devletinin direğidir.
Sevgili ve kıymetli kızlarım. Dünyevi yasalar size çok haksızlık ediyor.
Bu savaşlarda bu büyük ve tarihi günlerde kusursuz davranışınızla yasa yapıcılarımızın ve devlet adamlarımızın kocaman yüreğinizi tanımadığını kanıtladınız…
Kocalar ve devlet şimdi size layık olduklarını, sizin için değerli olduklarını göstermeli ve kanıtlamalıdır. Onların maddi ve manevi yüksek çıkarları orada yatar.
Miloslav Amca

Balkanski rat u slici i reči 27, 11 (25) Ağustos 1913.

Böyle bir metni yazmanın amacı nedir? Kadın kahraman kişiliğinin niteliklerini erkek kahramanınkilerle (metin II-2’yi okuyunuz) karşılaştırınız.

III-28. Üst sınıftan Yunan bir kadın hemşire olarak hizmet sunuyor ve deneyimini kaydediyor

Of, etrafa alışmak için ilk gün çok gayret ettim. Mutsuzluğun resmi orada en canlıydı. İçeri gelen hastaların tümü alt sınıflardan kirli ve yırtık pırtık giysiliydi ve yaydıkları koku öyle kötüydü ki midemi bulandırdı.
[…]
İki veya üç moladan sonra Larissa’ya vardık. Bir yerde kalmak zorundaydık, fakat hiçbir şey yoktu. İstasyonda, Prenses için aceleyle küçük bir oda hazırlandı. Geri kalanımız vagonlarda uyuduk. Bir at arabası kiralayıp hastaneyi ziyaret etmeye karar verdim. Durum korkunçtu! Hastanelerin hepsi geçici tedbir türündendi, ne yeterince yatak, ne hemşire – hiçbir şey. İnlemelerden, iç çekmelerden ve ağlamalardan başka bir şey duymuyorduk. Bahtsız hastaların çığlıklarına kimse yanıt vermiyordu. Bir tek erkek hemşire uykulu biçimde etrafta dolaşıyordu, yerdekilerin üzerine basmaktan başka bir şey yapamaz halde. Bazıları çok ciddi olarak yaralanmıştı. Bütün gece edebildiğimiz kadar yardım ettik ve sabah istasyona döndük.

Trichas, ss. 32, 35.

Yunan başbakan kızı ve sonradan başbakan eşi Aspasia Mavromihali-Ralli’nin 1912 tarihli günlüğünden parçalar. Seferberlikten kısa süre sonra cepheden gelen yaralılar için hemşire olarak hizmet verdi. Kısa bir eğitimden sonra hastane treninin ilk seyahatinde prenses Eleni’ye refakat etti ve yaşadıklarını kaydetti.

Bir kadının savaş sırasında yerine getirebileceği rol neydi? Üst sınıftan bu kadın savaşın gerçekliğiyle karşılaştığında ne hissetti? Metin III-24 ve özellikle de "'Milli Müdafaa'da bir hizmetçi kız…protesto etti" paragrafı ile karşılaştırınız.

g40. Sırp kadınları tüfek talimi yapıyor, 1912

Vojska na Balkanu [Balkanlar'da Savaş] (Ljubljana: 1914)

g41. Hemşire, asker hastalarla, yaklaşık 1913

Benaki müzesi Tarih Arşivi, Atina, Fotopoulos içinde, s. 266.

g42. İstanbul'da Türk kadınları hemşire olarak hizmet sunuyor

L'Illustration, t. CXL (1 Temmuz - 31 Aralık 1912), s. 372.

Manşet: Kızılay'ın Türk hanımları Gülhane Hastanesi'nde. […] Bu fotoğraf Türk yüksek tabakasından hanımların, evli ve nişanlı kadınların, tedirgin annelerin Müslüman geleneklerine rağmen hastanelerde hizmet etmeye karar verişine tanıklık etmektedir […]

III-29. Bir Bulgar meyhanesinde Bulgar siviller ve silahlı Rumen askerler arasındaki olay bir Rumen askeri tarafından anlatılıyor

Orhaniye'de bir meyhanenin duvarında ilgimi çeken bir Bulgaristan haritası buldum. Satın almak istedim. En fazla bir leva ederdi, fakat iki teklif ettim. Satmadı. Beş teklif ettim. Vermedi. Çalmak istedim. Gördüler ve sonra dört Bulgar eğer ona dokunursam benimle dövüşmeye hazır durumda, haritanın önünde toplandı. Hepsi silahlı Rumen askerleriyle doluydu meyhane, onlar ise silahsız. Ve dövüşeceklerdi! Küstahlıkları neredeyse kahramancaydı, her şeye rağmen sadece küstahlık…

Gane, s. 90.

Sizin fikrinizce, niçin meyhanedeki harita Bulgarlar için o kadar önemliydi? Haritanın ne gösterdiğini düşünüyorsunuz? Yazarın tutumu nedir? Onun yerinde olsaydınız tepkiniz ne olurdu?

III-30. Birinci Balkan Savaşı sırasında Belgrad'da Türkler ve Yahudiler

"Türk camiiinin önünde"
Güzel bir sonbahar günü olduğu için, insanlar Kale Meydanı duvarlarında ve Topcider'de yürüyorlar. Kale Meydanı kalabalık, fakat sadece kadınlar var, kocalarını ve oğullarını savaşa daha yeni göndermiş kadın kısmının içinde dolaşırken kendinizi rahatsız hissediyorsunuz.
Nasılsa kendimi küçük bir caddede Türk camiinin önünde buluyorum. Oldukça büyük fakat basit; büyük bir şömineye veya ekmekçi fırınına benziyor; kent merkezinde sükunetle duruyor. Kent halkı ise kardeşlerinin zorbalarına karşı savaşmak için hazır bekliyor; Türkler, hilâli minarenin keskin ucunda parlayan peygamberin adına onları kesecekler.
İnsanlar, her Cuma akşamı eski müezzin Allah'a dua için minareye çıktığında, bir çocuk topluluğunun caminin önünde toplandığını ve Türk mabedine taş attığını söylüyorlar.
Türkiye ve Sırbistan arasındaki gerilim zirveye ulaştığından beri, eski müezzin gözükmez ve Allah'ın adı Belgrad'ın küçük evleri üzerinde duyulmaz oldu.
Büyük Peygamber, Eski Sırbistan ve Makedonya'daki çocuklarının utanç verici eylemlerinden utanmış mıdır? …
Oldukça uzun bir süre, yıllardır bizi ve kardeşlerimizi baskı altında tutan iktidarın kalıntıları önünde durdum, ve o duvarların içinde, fırtınanın önündeki tavuk gibi gizlenen eski müezzini düşünürken her nasılsa kendimi rahatsız hissettim.
"Yahudiler"
Türk camiiinden çok uzak olmayan bir yerde bir Yahudi sinagogu var. Hemen hatırlıyorum ki bugünlerde Belgrad'daki Yahudiler, koruyucuları savaşa giden aileler için büyük miktarlarda paralar topluyorlar. Aynı şey taşrada da oluyor. Böyle Yahudiler bizim ülkemizde de var mıydı, böyle hayati bir anda bunu yapacak? Sanırım vardı…

Hrvatski pokret gazetesi, 9-31 Ekim, 1912.

Belgrad'daki iki azınlığın tutumu neydi? Ayrı ayrı davranışlarının nedenlerini açıklamaya çalışınız.

III-31. Belgrad'da çocuklar savaş oyunları oynuyor

Belgrad'da, 16 Ekim
Belgrad sokaklarında yumurcaklar şimdiden Türk-Sırp savaş oyunu oynamaya başladılar. Şimdiye kadar sadece insanların genel olarak Türk-Sırp savaşı hakkında konuştuklarını duymuşlardı, dolayısıyla nasıl oynandığını bilmiyorlar. Fakat çocuklar burada insanların "komita"[41] diye adlandırdığı ve haklarında oldukça çok konuştuğu Çetniklerin[42] oldukça açık bir tarifine sahipler. Türklere karşı muharebelerdeki kahramanca işlerle dolu maceralı yaşamları pazar yerlerindeki hayal gücüyle yayılır ve çocuklar üzerinde canlı bir etkiye sahip olur.
Bu küçük savaşçılar, çoğunlukla Belgrad bohemlerinin ve sanatçılarının merkezi "Altın Fıçı'da" hanının bulunduğu sokak ve Knez Mihajlo caddesi arasındaki yeşil meydanda buluşurlar.
Bu meydan muhtemelen Kosova alanıdır, çünkü "Yaşasın İsa Boljetinac, vur bir Türk'ü" diye bağıran çocuklarla doludur. "Türkler" daha azdır, şüphesiz kendilerini "Altın Fıçı'da" hanının köşesinde saklarlar, Sırplardan korktukları için değil, Türkleri oynamak zorunda oldukları için.

Hrvatski pokret gazetesi, 9-31 Ekim 1912.

[41] Gerilla savaşçısı.
[42] Gerilla savaşçısı, ve daha sonra özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda militan Sırp milliyetçisi.

g43. Sırbistan, Vranje'de çocuklar savaş oyunları oynuyor

L'Illustration, t. CXL (1 Temmuz - 31 Aralık 1912), s. 346.

Savaş çocukların oyunlarını nasıl etkiledi? Niçin metin III-31'de sadece bir kaç çocuk "Türk" rolünü oynar? Çocukluğunuzdan karşılaştırılabilir oyunlar düşününüz.
Bugün çocuklar için savaş oyunları var mıdır?
Kimler "düşman"dır?

g44. Podgoritsa'da çocuklar hemşire olarak hizmet veriyor

L'Illustration, t. CXL (1 Temmuz - 31 Aralık 1912), s. 346.

g45. New York'ta yaralılara yardım toplamak için örgütlenmiş Kızıl Haç Sırp Kadınlar Komitesi

Balkanski rat u slici i reči 35, 20 Ekim (13 Ekim) 1913.

III-32. Hırvatistan'da "Güney-Slav kardeşleri" için para toplama faaliyetleri

BALKAN MİLLETLERİNİN
KIZIL HAÇ'I İÇİN ZAGREB

Öğleden sonra saat 4'de bugünkü kent konseyi toplantısında, Balkan milletlerinin Kızıl Haç'ı için, Hırvatistan Krallığı'nın metropol kenti Zagreb fonlarından 20.000 K (yirmi bin kron) tahsis edileceğine dair bir teklif verilecektir.
Bu teklif kuşkusuz kabul edilecektir.
Bu, bugüne kadar, herhangi bir Kent konseyi tarafından tahsis edilen en yüksek miktardır. Zagreb ekonomisi daha iyi olduğunda daha fazlasını verecektir.
Perşembe günü, Hırvat şarkı cemiyetimiz "Kolo"nun[43] provasında, başkan yardımcısı Bay Prilepic Balkan Milletleri'nin Kızıl Haç'ı için para toplamaya yakında izin verileceğini ve "Kolo"nun bunda yer alması gerektiğini duyurdu. Haber büyük coşku ile karşılandı. Herkes alkışladı ve sevinç gösterisinde bulundu.
Sonra 7 Kasım Perşembe günü bir konser düzenlenmesi ve tüm gelirin Kızıl Haç'a verilmesi kararlaştırıldı.

Hrvatski pokret gazetesi, 4 Kasım 1912.

Güney-Slav ülkeleri ve milletleri için destek ifade eden Hırvatistan ve Slovenya halkı sayısız para toplama faaliyetini üstlendi. Bu faaliyetlerin haberleri düzenli olarak gazetelerin ön sayfalarında yer aldı. Öyle görünüyor ki Avusturya-Macaristan'ın Slav bölgelerinde "Güney-Slav kardeşleri" için yardım toplanmayan yer yoktu.

Zagrep'teki bu hayır işinin nedenleri nelerdi? Niçin haberlerin yazarları şehir büyüklerinin bağışı destekleyeceklerinden o kadar emindir? Bu tür faaliyetlere katılım bir sosyal prestij meselesi midir?

g46. Balkan Savaşları'nda Kıbrıslı gönüllü

Katia Hadjidemetriou, s. 331.

[43] Kolo – Çember halinde oynanan Sırp halk dansı. Kolo, milli uyanış zamanında çok popülerleştirildi.

III-33. Kıbrıs'tan[44] gönüllüler ve para teklifleri

Gece Reuters'den Bulgarların tam yenilgisini duyuran bir telgraf geldi. Duyuru şimşek hızıyla bütün semtlere iletildi. İlk insan grupları Jamouda'nın kahve dükkanlarından sevinç gösterileriyle kente doğru gelmeye başladı. Evlerin yanı sıra sendikalar da bayraklarla süslendi. Sırp ve Karadağ bayrakları, "Eşitlik" dolayısıyla, Yunan bayrağı ile birlikte dalgalanıyordu. Ansızın ve nerden çıktığı belli olmadan kocaman eşsiz bir gösteri oluştu. Şimdiden 7 öğrencisi cephe hattında savaşan Filarmoni orkestrası, şef Bay Kalligeri yönetiminde, halk kitlelerinin önüne geçmiş savaş şarkıları çalıyordu. Orkestra I. Georgios Caddesi'ne döndü ve sendikaların önünde durarak milli marşı çaldı. Gösterinin öncü kolu "Atheneon"daydı ve kalabalık Konstantinos Palaiologos Caddesi'ne kadar uzanıyordu.
Yaşasın XII. Konstantinos![45] Yaşasın "Voulgaroktonoi"![46] Yaşasın Enosis!
İki bin insan marşı söyleyerek müziğe eşlik etti. Kocaman bir bayrak gösterinin içinden geçirildi ve şiddetli bir coşku ile selamlandı. İnsanlar şapkalarını havaya atıyorlardı ve birçoğu vatanın kutsal sembolünü öpüyordu.
Donanma fişekleri ile şimdiden aydınlatılmış olarak gösteri I. Georgios Caddesi boyunca ilerledi ve Vasileos Evagoros Caddesi, Saint Andreas ve Kritis Caddesi'nden geçerek sendikalara geri döndü. Gece yarısı gösteri sona erdi. Buna karşın çeşitli gruplar sokakları doldurarak ve milli şarkıları söyleyerek gece yarısından sonra da gösteriye devam etti.
Ertesi gün, Saint Napa'da, insan yığınları arasında, bir tören düzenlendi, Kition Piskoposu yeni hisler ve heyecanlar yaratarak bir konuşma yaptı. (…)
Pazar günü kent milli ihtiyaçlar için fonları güçlendirmek üzere yeni bağışları almaya başladı. Kent ve civarında yüzlerce genç insan ayrılmak için hazır bulunuyor. Limasol, şanlı geleneklerini hafızasında kuvvetlice tutarak, soylu çocuklarının ayrılışını mümkün olduğunca kolay kılacak. Kent gururludur, çünkü ne zaman gerekli olsa, şanlı eylemleriyle halkının büyük ideallerine nasıl hizmet edeceğini iyi bildiğini kanıtlar.

Alitheia (Gerçek) gazetesi, 5 Haziran 1913,
Papapolyviou içinde, s. 73.

Berlin Kongresi'nde (1878) Kıbrıs'ın idaresi Britanya'ya bırakıldı. Ada, 1914'e kadar Osmanlı hükümranlığı altında kaldı. Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na Merkezi güçler yanında girdikten sonra, Lozan Anlaşması (1923)'na göre, Türkiye Kıbrıs'ın Britanya'ya iltihakını tanıdı. 1925'te Kıbrıs'ın bir Kraliyet Kolonisi olduğu ilan edildi. Yunanistan ile "enosis" (birlik) fikri Kıbrıs'ta Yunan irredantizmi ve Megali İdea ile uyumlu olarak gelişti. Kuvvetli bir birlik hareketi Britanya idaresi altında yükseldi.

Metin III-32 ve III-33'ü karşılaştırınız: Benzerlikler buluyor musunuz? Ne tür dayanışma ifade edilmektedir? Hırvatlar ve Kıbrıslıların ayrı ayrı beklentileri nelerdi?

III-34. İstanbul'da Bulgar sütçüleri

Dolayısıyla Bulgarlar ile daima savaş halindeyiz. Ve bütün dünya bu vahşi, kötü niyetli halkın bize karşı işlediği mezalimin farkındadır. Yakmadıkları bir köy var mı, yıkmadıkları bir cami? Öldürmedikleri kadın ve çocuk ve katletmedikleri esir var mı? İşler böyle olsa da, hâla İstanbul'da çalışan binlerce Bulgar bulunmakta, bunlar kalpak giymeye cüret ederler ve Türklerin ellerinde en küçük bir

[44] Kıbrıs Balkan savaşlarına yaklaşık 1.500 gönüllü gönderdi; 776 gönüllünün ismi P. Papapolyviou tarafından toplandı.
[45] Yunan kralı I. Konstantinos XII. Konstantinos olarak adlandırılır ve son Bizans imparatoru XI. Konstantinos Paleologos'un halefi olduğunu ima ederdi.
[46] "Bulgar Katilleri": burada sonradan "Bulgar katili" olarak bilinecek Bizans imparatoru II. Basil (976-1025)'e ima yapılmaktadır.

kötü davranışla karşılaşmazlar. Sadece bu, bütün Batı dünyasına, soylu Osmanlı halkının büyüklüğünü kanıtlamak için yeterlidir.
Vaktiyle Bulgarlar, zulümlerini örtmek için, bizim de onlara karşı mezalim işlediğimizi ve bunları Avrupa basınına bildirdiklerini söylediler.
Gerçekte bütün bunların yalan olduğu bilinir. Uygar dünya olarak bilinen Avrupa'nın hiçbir yerinde savaştaki iki devletin vatandaşları birbirlerinin ülkesinde yaşamaz. Fransız-Alman savaşı[47] sırasında Fransız topraklarında hiçbir Alman yoktu, tam olarak Almanya'da hiçbir Fransız'ın olmadığı gibi. Ve eğer bir tane olsaydı halk onu parçalara ayırırdı.
Avrupa'daki ve buradaki duruma bakıldığında Osmanlı sütünün Bulgar sütçülerinin kötü sütünden daha sağlıklı olduğu kavranır. Dolayısıyla adalet duygumuzdan gurur duyuyoruz ve suçluların neden gurur duyabileceğini görmek istiyoruz!

“Sütçülerimiz”,
Hasb-i Hal Sütunu, Karagöz 548,
23 Ağustos 1913, Heinzelmann içinde, ss. 246-247.

Karagöz 10 Ağustos 1908'den 1951'e dek haftada iki kez olmak üzere yayımlandı. Karagöz ismi geleneksel Osmanlı gölge oyununun komik ve biraz kaba baş karakterinden gelir. Dergi uzun tarihi boyunca yayımcılarını iki kez değiştirdi. Kurucu Ali Fuat, Karagöz'ü 1919'daki ölümüne dek yayımladı. Ali Fuat'ın kız kardeşi Fatma, dergiyi 1935'te Cumhuriyet Halk Partisi'ne sattı.

g47. Yunanistan'da süt reklamı

Атина во Балканските војни 1912-1913.

Çeviri: Yenilerdeki Balkan Savaşı sırasında kahraman Yunan askerleri, onlara kuvvet ve sıhhat veren “VLAHAS” sütlerinden büyük miktarlarda tükettiler.

Bu reklam Balkan savaş deneyimini nasıl kullanır? Bugün askerleri kullanan bir reklam biliyor musunuz? Benzer bir reklamda birincil karakter kim olurdu? Bunu nasıl açıklarsınız?

[47] 1870-1871 Fransız-Alman savaşı ima ediliyor.

Bölüm IIId üzerine genel sorular

1. Savaş sırasında kadınların rolüne değinen metinleri ve görsel malzemeleri karşılaştırınız. Basmakalıp olanlar ile gerçek durumları tanımlayınız. Çalışma Kitabı 4'te biraz araştırma yapınız ve buradaki metinleri İkinci Dünya Savaşı'nda kadınların rolü ile karşılaştırınız: Balkan Savaşları ile farklılıklar ve benzerlikler görebiliyor musunuz?
2. Bu çalışma kitabında çocukların temsil edildiği bütün görsel malzemeleri bulmaya çalışınız; savaşın çocukların hayatları üzerindeki etkisinin farklı yüzlerini tarif ediniz.
3. Metinleri (a) savaş öncesinden, (b) savaş sırasından, (c) savaş sonrasından bahsedenler halinde sınıflandırınız. Bu üç durumda savaş imgesinin ne olduğunu tarif edebilir misiniz?
4. Birinci Dünya Savaşı'nda (Batı Avrupa'da) savaş deneyimlerinden sözeden belgeler bulunuz ve benzerlikleri teşhis etmeye çalışınız.

BÖLÜM IV: SAVAŞ MEYDANLARI VE SEYİRCİLER

Balkan Savaşları'nın başlaması yarımada nüfusu içinde farklı tepkilere ve karışık hislere sebep oldu. Savaşan tarafların her ikisi de kuvvetli taraftarlara ve aynı derecede kuvvetli muhaliflere sahipti. İtilaf ve Merkezi Güçler'in silahlı çatışmada resmi olarak ilan edilmiş tarafsızlığı "inanç ve silah kardeşleri" için beslenen coşkun destek ile yan yana gitti.

Balkan Savaşları bölgenin geleceği üstüne yeni bir siyasi ve diplomatik tartışma turu başlattı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa eyaletlerinde yeni devletler yaratma planları yeniden doğdu. Siyasi çevreler yeni durumu kendi çıkarları için sömürmeye çalışırken, sıradan insanlar savaşın felaketleri ve barışın belirsiz perspektifi yüzünden yerlerinden oldu, ki bu barış, galiplerin, kendi koşullarını diğerlerinin ihtiyaçlarını gözetmeksizin dayatacağı bir barıştı. Farklı mezheplerden insanlar ve özellikle de Slav milletleri arasındaki dayanışma duygusu, savaşmayan komşu ülkelerin yönetici çevreleri tarafından ciddi bir tehlike olarak algılandı ve savaşların bitiminden sonraki yıllar boyunca da sürdü.

Bu bölümdeki kaynaklar, farklı siyasi rejimler altındaki Balkan halkının Balkan Savaşları'na karşı tutumunu yeniden kurmayı amaçlamaktadır. Bu tutumlar gönüllü müfrezeleri oluşturma noktasına dek savaşa tam katılımdan görece kayıtsızlık ve halinden memnuniyete kadar değişir. Bu doğal tepkilere paralel, birbirine karşıt uzun dönemli siyasi planlar vardı.

IVa. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Eyaletleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan eyaletlerinde, Balkan Savaşları farklı ümitlerle karşılandı. Bazı insanlar düşmanlarını yok etmeyi ve bütünlüklerini korumayı ümit ederek Osmanlı ordusuna girdiler, diğerleri kendi ulus-devletleri için savaşıyordu.

ARNAVUTLUK. Balkan Savaşları'nın patlamasından hemen önce Arnavutluk'a sınırlı bir özerklik verildiği için savaşan taraflara karşı tutum türdeş değildi. Başlıca amaç Arnavutluk topraklarının parçası olduğu iddia edilen tüm bölgelerdeki özerkliği korumak, ve eğer mümkün olursa, genişletmekti. Bu, galiplerin tarafında hareket etmek suretiyle ve Büyük Güçler'in desteği ile başarılabilirdi. Birinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı yenilgileri Arnavutları geleneksel özerklikçi stratejilerini bırakmaya ve tam bağımsızlık için mücadeleye zorladı. Buna karşın, Büyük Güçler'in çelişik çıkarları yeni Arnavutluk'u yıllar boyunca diplomatik entrika ve silahlı saldırı arasında tehlikeli bir varoluşu sürdürmeye itti.

IV-1. Bir Balkan savaşı çıkması durumunda Arnavutların takınması gereken tutuma dair kararlar - Üsküp, 14 Ekim 1912

Üsküp'teki "Selamet" Komitesi kolu ve "Kara Cemiyet" aşağıdaki gündemle acil bir toplantı düzenledi:
Türkiye savaşa girecektir. Dolayısıyla Arnavutluk'u nasıl kurtaracağız?

Alınan kararlar:
1. Büyük Güçler'e bir bildiri göndermek.
2. İşkodra'nın Dağlı Aşiretleri'nin Karadağ ile anlaşmasını bozmak için bir temsilciler heyeti grubu oluşturmak.
3. Bu heyet, ülkeyi parçalanma tehlikesinden kurtarmak için Arnavut bölgelerini birleştirme yetkisine sahip olacaktır.
"Kara Cemiyet" tarafından 16.10.1912'de imzalanan bildirinin beyanı şudur: Arnavut halkının temsilcisi "Kara Cemiyet" sizi bilgilendirmekten şeref duyar ki Arnavut halkı, Balkanlardaki Türk hakimiyetini kuvvetlendirmek için değil fakat tüm Arnavut bölgesini elde tutmak için savaşıyor. O halde, savaşın sonucu ne olursa olsun, Arnavutlar dört vilayetin tek bir hükümet altında idaresinden başka bir idare biçimini asla kabul etmeyecektir.

Akte të Rilindjes Kombëtare Shqiptare, ss. 255-256.

"Selamet için Kara Cemiyet" (1911-1912) Avlonya, Argyrokastro, Körice, Manastır, Üsküp vb. gibi bazı kent ve kasabalarda aktif olan devrimci ve milliyetçi bir Arnavut cemiyetiydi. Birincil amacı İşkodra, Kosova, Manastır ve Yanya vilayetlerinin bir Arnavut idaresi halinde ve ayrı bir parlamentoyla tek bir özerk siyasi birim olarak birleştirilmesiydi. Radikal fikirleri olan bir cemiyetti ve silahlı ayaklanmaları amaçlarına ulaşmanın vasıtası olarak görüyordu. Arnavutluk'ta Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmaları (1911-1912) organize ve koordine etmekte önemli bir rol oynadı. Yurtdışındaki yurtsever Arnavut cemiyetleriyle yakın teması da sürdürdü.

IV-2. Balkanlara seyahat eden genç bir tarih öğrencisi iken Balkan Savaşları sırasında Kızıl Haç için çalışan Herbert Adams Gibbons Arnavutların İşkodra savunması hakkında yazıyor

İşkodra kuşatıldı, fakat savaş alanına otuz bini ancak geçen asker sürebilen Karadağlılar bütün kış kendilerini seferberlik halinde buldular. İşkodra kasabasını ve gölün aşağı kısmını yukarıdan gözleyen yüksek dağ Taraboş'un büyük kalesi askerleri ve topları için fazla kuvvetliydi. İşkodra kenti içinde milli hayatları için çarpışanlar Türkler değil, bu muhteşem ve uzun direnişi örgütleyen ve sürdüren Arnavutlardı.

Gibbons, ss. 274-275.

Niçin Arnavutlar savaşın başında Osmanlı İmparatorluğu'nu destekliyordu? İstanbul'daki Sultan için mi savaşıyorlardı, yoksa kendi milli davaları için mi?
Bu siyasetin artıları ve eksileri nelerdi?

g48. İşkodra'yı terk etmeden önce: Karadağlı bir anne ve oğlu, babanın mezarı önünde, Mayıs 1913

L'Illustration, Ocak-Aralık 1913, s. 449.

? Fotoğrafa dikkatlice bakın. Bunun doğal bir fotoğraf mı yoksa özellikle kamera için verilmiş bir poz mu olduğunu düşünüyorsunuz?

IV-3. Arnavut Geçici Hükümeti başkanından Karadağ, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan dışişleri bakanlarına gönderilen telgraf, 29 Kasım 1912

Siz ekselanslarını Arnavutların milli hayatındaki dikkate şayan bir olay hakkında bilgilendirmek istiyorum.

Tüm Arnavut bölgelerinden farklı dinsel aidiyetlerden temsilciler dün Avlonya kentinde bir Milli Meclis'te toplandılar, Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan ettiler, ve bir Geçici Hükümet seçtiler. Arnavutlar komşularıyla barış içinde yaşamaktan başka bir amaca sahip olmaksızın doğu Avrupa'nın özgür milletler ailesine katılmaktan mutludur. Milli hayattaki bu değişimin ve Geçici Hükümet'in Ekselansları Hükümetleri tarafından tanınacağını; milli toprağımız içinde ordularınızın her türlü hasmane faaliyetinin duracağını ve şu anda Müttefikler orduları tarafından işgal altındaki tüm Arnavut topraklarının yeniden özgür olacağını ümit ediyorum.

Qeveria e Përkohëshme e Vlorës…, ss. 42-43.

g49. Mirditalı Arnavut asiler Türk ordusuna karşı savaşa gitmeye hazır, 1912 (Balkan Savaşı'ndan önce)

Gjurme te Historise Kombetare ne Fototeken e Shkodres, s. 127.

IV-4. Avusturya-Macaristan konsolosundan Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen resmi mesaj, Avlonya, 30 Kasım 1912

Bugün İsmail Kemal Bey[48] ile, İtalyan meslektaşımızın da hazır bulunduğu, konsolosluğumuzdaki görüşmede bugüne kadarki idari faaliyetlerden tatmin olduğuna dair bizi temin etti. Ülkenin işgal edilmemiş kısımlarındaki yetkisi tanındı. Dahası bu bölgelerdeki Türk birlik ve generalleri tamamen tarafsız kalıyor. […]

Batı Türk ordusu birlikleri, Mahmut Paşa'nın komutası altında Lushnje'de, Seyid Paşa komutası altında Kelcyra'da, Cavit Paşa komutası altında Berat'ta, Ali Rıza Paşa komutası altında Leskovik'te büyük miktarlarda yerleşmiş bulun-

[48] İsmail Kemal Bey (1844-1919) Avlonya'da zengin feodal bir ailede doğdu. İlköğrenimini bu kentte yaptı ve daha sonra Yanya'da "Zosimea" kolejine devam etti. 1859'da ailesi ile birlikte İstanbul'a taşındı. Orada Osmanlı hizmetinde parlak bir kariyere başladı ve Arnavut bağımsızlığının kazanılmasına önemli katkılarda bulundu. Jön Türk hareketine aktif olarak katıldı, fakat otoriter yönetimlerini kurduklarında siyasetlerine karşı çıktı. Jön Türkler'in adaylığına karşı çabalarına rağmen , Aralık 1908'de, İsmail Kemal, Berat sancağından Osmanlı Parlamentosuna seçildi. Birinci Balkan Savaşı'nın patlamasından sonra, bir grup başka Arnavut yurtsever ile birlikte, Arnavut sorununu tartışmak için diasporadaki Arnavutlar ile bir çok toplantı örgütledi. Bir çok makale ve yabancı gazetelere verilen mülakatlarda Arnavutluk'un geleceği hakkındaki görüşlerini halka duyurdu. Kasım'ın 19'unda Arnavutluk'a döndükten ve Arnavutların yaşadığı tüm bölgelerden temsilcilerin katıldığı bir toplantıdan sonra, 28 Kasım 1912'de, Arnavutluk'un Türk idaresinden bağımsızlığını ilan etti ve ilk Arnavut başbakanı oldu. 1914'te hükümeti istifa etti ve Avrupalı Güçler tarafından Avrupalı bir prens Arnavut kralı yapıldı. İsmail Kemal 1919'da İtalya'da öldü ve doğduğu kent Avlonya'da gömüldü.

maktadır. Bu birlikler tamamen morali bozuk, yorgun ve teçhizatsızdır.

Ismail Qemal and Documents, s. 246.

> Savaşın sonunda Arnavut topraklarında durum neydi?
> Niçin Geçici Hükümet Balkan müttefikleri ile iyi ilişkiler arıyordu?
> Arnavutların, Sırpların, Bulgarların ve Yunanların talepleri arasında bir çelişki var mıydı?

IV-5. Avrupa barışı için Arnavutluk sınırlarını çizmenin tehlikeleri – bir Fransız perspektifi

Arnavut Sorunu'nun Avrupa'ya dair Anlamları

Şimdi, hangi şekilde, Arnavutluk sınırlarının çizilmesi Avrupa barışına bir tehdit olabilir? Bu tehlikenin sebebi basittir.

Savaşta yer almayan Avusturya-Macaristan, aslında Türkiye'nin Avrupa topraklarının müttefikler arasında bölüşülmesine müdahale hakkına hiçbir şekilde sahip değildir. Müttefikler, fetih hakkına ve yapmak zorunda kaldıkları hem insani hem finansal muazzam fedakarlıklara dayanıyorlar. *Buna karşın, Viyana hükümeti tarafından sunulan Arnavutluk projesi sadece Karadağlıların, Sırpların, Bulgarların, Yunanların ellerinden zaferlerinin başlıca sonuçlarını almaya çalışıyor.*

Büyük Güçler, özerk bir Arnavutluk ilkesini onaylamak suretiyle Avusturya-Macaristan'a zaten büyük bir taviz verdiler, fakat açıktır ki Avusturya'nın tercihlerini muzaffer Balkan müttefiklerinin haklarıyla uzlaştırmak için bu Arnavutluk'un sınırları küçültülmelidir.

Fakat, eğer Avusturya hırslarında Almanya ve İtalya tarafından az çok desteklenirse, Balkan müttefikleri de, doğal bir destek olarak, doktrinleri Britanya başbakanı Bay Asquith tarafından 9 Kasım 1912'de ilan edilen Üçlü İtilaf güçlerine dayanırlar. Bay Asquith Londra belediye reisinin resmi ziyafetinde dedi ki:*"Galipler böyle pahalı bir zaferden mahrum edilmemelidir."* Sonuç olarak, iki önemli Avrupalı siyasi grup Arnavutluk sorunu üzerine güreşe tutuşuyorlar.

André Chéradame, *L'Illustration,* 3650, 8 Şubat 1913, s. 115.

MAKEDONYA. Makedonya'daki durum Arnavutluk'taki durumdan çok daha karmaşıktı. Nüfusun bazı kısımları komşu ulus-devletlere katılmak için fırsat ararken, 1878'de Berlin antlaşmasının 23. maddesinde belirtilen özerklik fikri yurtdışına göç etmiş bazı siyasi çevreler tarafından yeniden yükseltildi.

IV-6. Saint Petersburg'da yaşayan bir grup Makedon entelektüelin 7 Haziran 1913 tarihli ve "Müttefik Balkan devletleri toplumlarına ve Hükümetleri'ne" hitaben yazdıkları muhtıra

[…] Doğal hukuk adına, tarih adına, pratik amaçlılık adına, Sizlerden, kardeşler, aşağıdakileri kabul etmenizi rica ediyoruz. Bilgilerinize sunulur.

Makedonya kendi tarihine, kendi yaşam biçimine sahip homojen bir Slav halk tarafından iskan edilmiştir, geçmişte kendi devletine, kendi ideallerine sahipti, ve o halde kendi kaderini tayine hakkı vardır;

Makedonya kendi etnografik, coğrafi, kültürel ve tarihi sınırları içerisinde, bir halk meclisine karşı sorumlu bir hükümet ile, bağımsız bir devlet olmalıdır;

Makedon devleti bir Balkan birliği içinde ortak geleneksel sınırlar ile ayrı ve eşit bir birim olmalıdır;

Dini meselelerde Makedonya'da eski müstakil Ohri kilisesini yeniden kurmak zorunludur, ki daha sonra bu kilise diğer Ortodoks kiliselerle (Yunan, Rus, Bulgar, Sırp, Rumen ve Süryani-Arap) dini ilişkiler kuracaktır;

[49] Tablo 13'e bakınız

Makedon devletinin iç düzenlemesini iyileştirmek için, Selanik'te, diğer ülkelerin himayesi altında genel seçimler aracılığıyla bir genel temsili organ (milli kurucu meclis) kurulması için çağrı yapılmalıdır.

Kardeş müttefikler – kurtarıcılar! Ümit ederiz ki sözlerimiz kalbinize ve aklınıza yol bulacak ve Sizler, âlicenap ülke Rusya örneğini izleyerek ve kendi geleceğinizin çıkarlarına, bağımsız bir Makedon devletinin derhal yaratılmasını destekleyeceksiniz ki böylece Sizler aranızdaki barış ve ahengi koruyacaksınız. Ne kadar erken olursa hepimiz için o kadar iyi. Böyle bir çözüm büyük Slav-Helenik Balkan ittifakı fikrinin gerçekleşmesinden çıkar ve dünya kültürünün çıkarlarının ve adaletin de sizden beklediği şeydir.

İmza, Dimitar Chupovski (muhtemel yazar), Gjorgji A. Georgov, G.K. Konstantinovich, Nace D. Dimov, I.G. Georgov.

Odbrani tekstovi za istorijata na makeonskiot narod, ss. 810-812.

Bu belgedeki başlıca siyasi fikirler nelerdir?

Yazarların "âlicenap ülke Rusya"ya niçin gönderme yaptıklarını düşünüyorsunuz?

Yukarıdaki metni, metin II-4, II-5 ve II-6'yı karşılaştırınız: dört durumun her birinde "Balkan Birliği"nin anlamının ne olduğunu anlamaya çalışınız.

g50. Makedonya'nın bölüşülmesinde sınırların belirlenmesini tartışmak üzere Kaymakçalan dağında bir araya gelen Yunan ve Sırp diplomat ve askeri temsilciler

IV-7. Özerk bir Makedonya fikri bir Fransız gazeteci tarafından sorgulanıyor, Ağustos 1912

Bu ilerlemeyi Makedonya'nın özerkliğine uygulayacak mıyız? Makedonlar için bir Makedonya fikri şu son birkaç yılda ilerleme kaydetti ve çok daha tehlikeli olan Makedonya'nın parçalanması ve farklı Balkan ülkeleri arasında bölüşülmesi fikrinin yerini alma eğilimi gösteriyor. Fakat bu eyaleti sürekli rahatsız eden karışıklıklar öyle görünüyor ki bir Makedon hareketinden değil de bir Bulgar hareketinden kaynaklandı. Bu koşullarda, diğer milliyetleri feda ederek Bulgar tarafını büyük oranda kayırmaksızın bir Makedon özerkliği örgütlemek zor olur. Bu ise Makedonya'nın kalbinde bile açıkça direnişten başka çare görmeyen hareketlere yol açacaktır. Nihayet, unutmamalıyız ki Makedonya'nın Yunan ve Ulah'ları (Rumenler), Slav unsurların hakimiyetinden korktukları için, statükodan yanadır. […]
Şu anda bir Balkan Savaşı Avrupa için önemli bir tehlike olur. Avrupa sahip olduğu araçlarla bu tehlikeyi önlemek için gayret sarf etmelidir. Hiç bir şey daha yasal değildir.

Albéric Cahuet, "La situation en Turquie et la proposition Berchtold", *L'Illustration,* 3626, 24 Ağustos 1912, s. 123.

Bölüm IVa üzerine genel sorular

Balkan Savaşları'nın sonunda Arnavutluk ve Makedonya'da siyasi çevrelerin beklentilerindeki ortak öğeler nelerdi?

Diğer Balkan milletlerinin beklentileri ile ortak yönler var mı? Ne bakımdan?

Bu beklentilerdeki farklılıkları ortaya koyunuz ve "en iyi çözüm"ü oluşturmaya çalışınız.

IVb. Avusturya-Macaristan'ın Balkan Toprakları

Avusturya-Macaristan'ın Balkan eyaletleri Viyana'da ilan edilen resmi tarafsızlığı takip etmek zorundaydılar, fakat bir çok nedenden ötürü buralardaki nüfus kendini imparatorluk başkentindeki kabine üyelerinden çok daha fazla olayların içinde hissetti.

SLOVENYA. Slovenler Balkan Savaşları'na büyük ilgi gösterdiler ve Güney-Slav milletleri için duydukları kuvvetli sempati açıktı. Savaş baskı altına alınmış milletlerin Türk üstünlüğüne karşı bir savaşı, kültürel ve dinsel bir savaş (İslam'a karşı Hristiyanlık) ve yine Güney-Slav milletlerinin birliği için bir savaş olarak sunuldu. Sloven siyasi partilerinin politikası Sloven milli sorununun Avusturya-Macaristan sınırları dışında çözümü için perspektifler aramaya yönelmediyse de, Güney-Slav milletlerinin kurtuluşunun, Avusturya-Macaristan monarşisi içinde ,Slav milletlerinin konumunu güçlendireceği inancını paylaştılar.

IV-8. 1914'te yayımlanan *Balkanlar'da Savaş 1912/13* adlı kitap, savaşta yer alan milletlerin, savaşın sebep ve sonuçlarının derin bir analizini yapıyor

Savaştan önce – Savaşın Nedenleri

…Sırbistan denize açılacak

Açıktır ki Sırbistan bu sınırlar içinde uyumlu olarak gelişemezdi. Ancak Drina nehri vadisi boyunca Adriyatik kıyısına, Sv. Ivan, Lješ ve Draç limanlarına en kısa erişimin olduğu Eski Sırbistan'ı ele geçirirse, normal hayat ve ekonomik gelişim için gerekli koşulları sağlayacaktı. […]

…Bulgaristan Makedonları kurtaracak

Şimdi, Balkanlardaki daha mutlu kardeşlerinin kendilerini korkunç esaretten kurtarmak için muharebeye gitmeleri Makedonyalıları da yeniden ayağa kaldırdı. Ana vatanları için savaştıklarında, parti anlaşmazlıklarını unuttular ve kardeşçe bir ruh hali içinde birbirlerini kucakladılar. Bazıları Bulgar ordusuna gönüllü olarak katıldı, diğerleri dağlara çıktı; hepsi de uzun zamandır hasretini çektikleri ve uğruna şimdiden onca kan dökülen özgürlük için savaşıyordu. Sayısız günah ve zulmün intikamını almak için, babalarının ve annelerinin, karılarının ve çocuklarının intikamını almak için ayağa kalktılar. Şimdi, dağlara Türklerden saklanmak için çekilmiyorlardı, ana vatanlarına yeni, özgür bir hayatı duyuran parlak bir ateşle cezbedilmişlerdi. Büyük gün, onlar için gelmişti şimdi. […]

…Yunanistan Girit'i istiyor

Yunanları Türkiye'ye karşı savaşta Balkan devletlerine katılmaya iten Girit adasıydı. […]
Her halükarda, Yunanistan saldırı için başka birtakım nedenlere sahipti. Slavlar gibi Yunanlar da Türk idaresinden çok çekmişlerdi. Özellikle Epir'de Türkler ve Arnavutlar birbirlerini sürekli katletmişlerdi. Adalarda da barış yoktu; savaştan kısa süre önce acımasız bir isyan Sisam adasını tüm şiddetiyle sarmıştı.

Vojska na Balkanu (Balkanlar Üzerine Savaş), ss. 27, 42.

? Slovenler Balkan Savaşları'nın çıkmasının başlıca nedenleri olarak neleri görüyorlar?
Balkanlardaki problemlere aşinalar mı?
Balkan ulus-devletlerinin çıkarlarını tanırken, niçin Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarını tanımıyorlar?

IV-9. Makedonya'daki durum üzerine bir Sloven perspektifi

Makedonya hakkında anlaşmazlık

Slovenler kesinlikle Balkanlardaki Slav milletlerinin dostlarıdır. Hepsine büyük sevgiyle bağlıdırlar. O yüzden Sırp ve Bulgarların kavgaya girmiş olmasına çok üzülmektedirler. Slovenler taraf tutmaz ve tarafsızca davranır. Bu, buna karşın, anlaşmazlığın kayıtsız gözlemcileri oldukları anlamına gelmez; zira, burada önemli olanın tekil etnik grupların kaderi değil, fakat Balkanların, Güney Slavların ve genel olarak Slavların kaderi olduğunu iyi biliriz. Hiçbir Slav bu anlaşmazlığı alevlendirme fikrine varamaz; en büyük kardeş olarak Ruslar bile, çatışmaya hakem olarak doğrudan karışmaktan sakınırlar. […]

"Rus Dünyası" ("Ruskoje Slove") açık biçimde Sırpları –ve kapalı olarak Bulgarları da¬– meselede (savaş halinde) ne Rus desteğini ne de itilaf devletlerinin sempatisini hesaba katmamaları için uyarır. Yeni bir Balkan Savaşı'na hiçbir şeklide izin verilmemelidir. Büyük Güçler aptalca anlaşmazlıklara ve bir ya da diğer tarafın inatçılığına son vermek için gerekli araçları elleri altında tutmaktadır. Böyle bir tedbir Makedonya'nın özerkliğidir – açıktır ki böyle bir tedbir ancak diğer araçlar etkisiz olduğunda,

yani uç bir durumda alınacaktır, Rus gazetesinin düşüncesi dünya için yeni değildir. Balkanlardaki daha küçük çevrelerde aylardır biliniyor ki özerk bir Makedonya yaratmak isteyen az çok önemli bir parti vardır; bu ayrılıkçıların partisidir. Gizlice hareket ederler ve nedeni açıktır. Fakat eğer Rusya gibi kuvvetli bir taraftan destek alırlarsa bu cesaretlerini arttırabilir, kısa zamanda yeni takipçiler bulabilirler ve gelecek onlara beklenmedik biçimde gülümseyebilir.

Slovenec, 122, 31 Mayıs 1913.

Bu makalenin yazarı Sofya'da yaşayan, Sloven stenograf ve çevirmen Anton Bezenšek'tir. Slovenec (Sloven) Katolik bir günlük gazeteydi.

HIRVATİSTAN, müttefik Balkan milletlerine daha yakın olduğundan, Balkan Savaşları'na çok daha yakından ve somut bir bakışı vardı. Bazı Hırvatlar savaşan ülkeler hakkındaki kişisel izlenimlerini, analitik malzeme ile yan yana, Zagreb gazetelerinde paylaştılar. Aynı zamanda, her iki bakış açısı da karikatürlerin eleştirisine maruz kaldı.

IV-10. Zagreb'de günlük gazete *Obzor* (Ufuk), 10 Ekim 1912

BALKANLAR'DA SAVAŞ

Balkan ülkeleri savaşa kesinlikle sadece Türkiye'de reformlar için o küçük vaadi elde etmek için değil, Hristiyan eyaletlerin tam özerkliğini elde etme ümidiyle veya en azından topraklarını genişletmek üzere de giriyorlar (…) Kuşkusuz, Balkan ülkelerinin nihai zaferi savaşa hazır olmalarına ve ortak çıkarlarını anlama ve gerçekleştirmelerine bağlıdır. Eğer o ittifak sağlam bir temele dayanırsa, başarı kesindir; bir bütün olarak, yeni bir otorite olarak, hariçten tüm teşebbüslere karşı koymaya muktedir olacaklardır.

Obzor (Ufuk) 1860-1941 arasında yayımlandı ve Zagreb'de en çok okunan gazetelerden biriydi. Balkan Savaşları patladığında, editör Slavko Vodvarka'ydı.

Yukarıdaki metne göre Hırvat kamuoyunun Balkan ittifakına ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı tutumu nedir?

g51. Hırvat karikatürü, 1912

Çeviri:
–"Anne, anne, savaş ilan edildi!"
–"Sana gerçek savaşın ne olduğunu göstereceğim!"

Niçin bazı Hırvatlar Balkan Savaşı'nın ilanı karşısında o kadar coşkuludur? Avusturya-Macaristan'ın resmi tarafsızlığı yukarıdaki kaynaklara yansımakta mıdır? Hırvatların ve Slovenlerin tutumlarında ne tür benzerlikler ve farklılıklar görüyorsunuz?

Koprive (Isırgan) hiciv dergisi, 1912.

BOSNA VE HERSEK yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası, 1908'den beri ise Avusturya-Macaristan'ın yeni bir eyaleti olduğundan Balkan Savaşları başladığında çok özel bir durumdaydı. Eyalet hükümeti tarafsızlığı korumak zorundaydı fakat halk duygu ve düşüncelerini pek öyle gizlemiyordu.

IV-11. Habsburg eyalet yetkilileri Bosna ve Hersek'te özel önlemler geliştirdi

Balkan Savaşları'nın başlangıcından beri, [Bosna ve Hersek] hükümet başkanı Oskar Potchiorek Sırbistan ve Karadağ'a karşı savaşa hazırlık amacıyla Bosna ve Hersek'te bir çok şey yaptı. Kişisel olarak onun ve ortak Avusturya-Macaristan savaş bakanının bu savaş için büyük bir arzusu vardır. Dolayısıyla sadece iyi bir sebep için beklemektedirler. Askeri işlerin genişletilmesi Potchiorek'e verildi, dolayısıyla savaş müfettişliğine ve genel komutanlığa yükseltildi. Askere alma seferberliği başlamıştır.
Birinci Balkan Savaşı'ndan bile önce, Potchiorek Sırbistan'a karşı nihai savaş halinde arkasını garantiye almak için Bosna ve Hersek'te özel denilen önlemlerin başlangıcını hazırlamıştı. Skadar krizi, ortak Finans Bakanı Bilinski ve ortak Dışişleri Bakanı Berthold ile bir anlaşma aracılığıyla, Bosna ve Hersek'te bu özel statüyü başlatmak için iyi bir nedendi. İmparator'un bu eyleme onayı 1 Mayıs'ta geldi ve henüz daha 3 Mayıs 1913'te, özel önlemler hakkında bilgi veren posterler Bosna ve Hersek'in her tarafına asıldı. Özel önlemler adı altında, bazı yurttaşların özgürlükleri kısıtlandı veya kaldırıldı: Bosna anayasasının bazı maddeleri askıya alındı, hareket özgürlüğü ve basın özgürlüğü sınırlandı. Bu statünün tüm Bosna ve Hersek halkı üzerinde çok olumsuz etkisi vardır.

Madzar, *Balkanski ratovi i iznimne mjere u Bosn i Hercegovini…*, ss. 64-65.

Habsburg yetkilileri Bosna ve Hersek'te ne tür önlemler aldı?
Bu önlemler yalnızca Balkan Savaşları'nın pa tlak vermesinden mi kaynaklanıyordu, yoksa ileriye dönük amaçları mı vardı?
Niçin halk devlet politikasına karşı olumsuz bir tutuma sahip?

IV-12. Bosna ve Hersek içinde gönüllü hareketinin sınırlanması

Ekim 1912'de Türk ordusuna gönüllü yazılmaya giden 300 askerin durdurulmasından sonra, aleni biçimde gönüllü olma yasadışı hale geldi. Bu vesileyle, gönüllülerle birlikte birkaç bin Müslüman göstericiden oluşan bir grup demiryolu istasyonuna kadar yeşil bayraklar altında yürüdü. Ortak bakan savaşta yer alan taraflardan biri için bu tarz kamusal desteği protesto etti. 14 Ekim'de gönüllü toplamanın yasaklanmış olduğu emri derhal bölgesel kurumlara gönderildi. O tarihten sonra gönüllüler sınırı sadece yasadışı yollardan geçtiler.

Ekmecic, *Uticaj balkanskih ratova…*, s. 416.

IV-13. Bosna ve Hersek'te Sırp gönüllüler

Gönüllü birimlerin bir üyesi olmak basit değildi, hele özel bir birimse hiç değildi. Voyvoda [komutan] Vojislav Tankosic ve Vuk Popovic liderliğindeki birimlere kabul edilmek için ölçütler aşırı özeldi, fakat Sırplar bu birimlere girmek istiyorlardı. Buna karşın, sadece uzun kişiler bu birimlere kabul edilebilirdi. O yüzden, Tankosic'in biriminin komuta yerinin önünde pek çok mutlu ve kederli tablo vardı. Kuşkusuz, mutlu olanlar kabul edilenlerdi; üzgün olanlar, hatta ağlayanlar ise farklı nedenlerle, en çok da yaş veya fiziksel durum yüzünden reddedilenlerdi. Voyvoda Tankosic tarafından reddedilen grup içinde kısa, esmer bir oğlan vardı. Gavrilo Princip'ti o.

Micevic, *Srpski dobrovoljci u ratovima…*, ss. 15-16.

Niçin genç insanlar, devletlerinin katılmadığı bir savaşa gönüllü olarak giderler?
Bunu Birinci Dünya Savaşı'ndaki gönüllü hareketi ile karşılaştırınız.
Genç insanların milliyetten başka güdülerle savaşa gitmek için gönüllü oldukları bir durum biliyor musunuz (Batı Avrupa'dan Balkan ülkelerine)?

Bölüm IVb üzerine genel sorular

Niçin Avusturya-Macaristan'ın Balkan eyaletlerindeki bazı halklar, sadece savaşlara ilgi duymakla yetinirken, bazıları da Balkan Savaşları'na katılmaya çalışıyordu?
Onlar arasında ne dereceye kadar bir ortak aidiyet hissi veya içinde yaşadıkları ülkeye ortak sadakat mevcuttur?
Bunu Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan eyaletlerinde veya Balkan ulus-devletlerinde yaşayan halkların duyguları ile karşılaştırınız.

Bölüm IV üzerine genel sorular

Balkan Savaşları'nın başlangıcında Balkan kamuoyunun oluşmasındaki temel faktörler nelerdi?
Osmanlı imparatorluğu veya Avusturya-Macaristan tüm yurttaşlarının sadakatine güvenebilir miydi?

BÖLÜM V: SAVAŞ SONRASINDA

Her savaşın sonuçları genellikle kazananların ve kaybedenlerin bakış açısından değerlendirilir. Bu siyasi sonuçlar siyasi haritalar üzerindeki yeni sınırlar üzerinden kolaylıkla izlenebilir, toprak ve nüfus, kazanç ve kayıp verileriyle hesaplanabilir. Bu biçimsel sonuçların yanında, savaşlar her devletin, her toplumun ve her ailenin hayatında yıllar süren büyük bir alt üst oluşa sebep olur. Yıkım, hastalık, sakatlık daha çok kısa dönemli problemlerdir ve her devlet ve toplum görece kısa bir zaman süresinde bunları aşar. Tüm bir kuşağın hayatında aşılamayan, psikolojik travmadır – o sıralar genellikle adlandırıldığı haliyle “savaş dehşeti”. Sadece en çirkin ve en gayri insani olayların hatıraları değil, aynı zamanda kayıp yakınlar, kayıp kasaba veya köyler, yüz binlerce mültecinin dilindeki “kayıp vatan” için çekilen acı da bunun içindedir. Travmatik hafıza sonraki kuşaklara aktarılır ve sık sık tarihsel bir anlatıya dönüştürülür ve bu şekilde uzun dönemde devam ettirilir.

Balkan Savaşları’nın sonuçları da bu eğilimin bir istisnası değildir. Acı ve korku sonuna kadar sürmüş, insanlar arkalarında yanmış köylerini bırakarak göç etmişler ve başka bir devletin parçası haline gelen eyaletlerde kalan insanlar zor bir alışma dönemi yaşamışlardır. Ulus-devlete geçiş sadece siyasi bir mesele olmamıştır.

Sonuçlar Balkan Savaşları’nın bitiminden sadece bir yıl sonra Birinci Dünya Savaşı’nın patlaması yüzünden daha da hayati bir hal almıştır. Balkan Savaşları’nda kendilerini galip hisseden ülkeler İtilaf Devletleri tarafındaki Balkan birliği kurucularına, gururu kırılmış hissedenler onların karşılarındaki Merkezi Güçlere katıldılar. Bazıları, yabancı ordular tarafından işgal edilmiş olduğundan hiç seçme şansları olmadı. İşte bu yüzden o gün yaşayanların birçoğu ve sonraki tarihçiler Birinci Dünya Savaşı’nı “bir sonraki Balkan Savaşı” olarak algılarlar.

Bu bölüm Balkan Savaşları’nın olası tüm kısa ve uzun vadeli sonuçlarını ayrıntılı olarak belgelemeye çalışmıyor. Sadece öğrencilerin savaş sonuçlarının karmaşıklığını ve uzun erimli yansımalarını anlamasına yardım edecek bir kaynak seçimi öneriyor.

Va. Siyasi Sonuçlar

TABLO 15:
Savaştan önce ve sonra Balkan devletlerinin yüzölçümü ve nüfusu

	Mil kare olarak yüzölçümü		Tahmini nüfus	
	Savaş öncesi	Savaş sonrası	Savaş öncesi	Savaş sonrası
Arnavutluk	–	11.317	–	850.000
Bulgaristan	33.647	43.310	4.337.516	4.467.006
Yunanistan	25.014	41.933	2.666.000	4.363.000
Karadağ	3.474	5.603	250.000	500.000
Romanya	50.720	53.489	7.230.418	7.516.418
Sırbistan	18.650	33.891	2.911.701	4.527.992
Avrupa’daki Türkiye	65.350	10.882	6.130.200	1.891.000

Carnegie, s. [418].

Harita 2 ve 3: Balkanlarda toprak değişiklikleri.
Londra anlaşması ve Bükreş anlaşması

Carnegie, s. 70.

Haritaları ve tabloyu inceleyiniz ve toprak değişiklilerinin izini sürünüz.
Savaş öncesi durumla karşılaştırıldığında savaşların başlıca sonucu neydi?
Harita 1, 2 ve 3'ü karşılaştırınız: başlangıçtaki özlemler ile nihai sonuç arasındaki ilişki nedir?

V-1. *Finis Turquiae?* – Bir Fransız gazetecinin yorumu, Şubat 1913

Bu gösterişli salonun Avrupa tarzı mobilyası içinde, bir hizmetçinin yürümesine yardım ettiği, gözleri toprağa bakan bu bitkin yaşlı adam ile Doğu yönünde eğilmiş dua eden bu dini görevli, bu iki ulema 15. yüzyıl insanlarına benziyor ve sarayın eşiğinde hoş bir jestle kokulu tütünlerini içiyorlardı; fakat hepsinden ziyade, bu tuhaf ve ilginç manzaranın maddi ve manevi dekorasyonu, Avrupa'nın düşman bir parçasının insafsızlığı, dayandıkları diğerinin ihaneti, halkın kayıtsızlığı, siyasi kinler – yegane canlı olanlar, şehre, saraya nezaret eden yabancı güçlerin zırhlı harp gemileri. Bütün hepsi çok açık biçimde birkaç kelime ile ifade edilebilir görünmüyor muydu? *Finis Turquiae?*

Georges Rémond, "Les angoisses et les convulsions de Constantinople", *L'Illustration,* 3649, 1Şubat 1913, s. 79.

Bu parçada tarif edilen sahne 22 Şubat'ta, Nazır Kamil Paşa'nın Edirne'yi Balkan müttefiklerine bırakmak için yetkilendirildiği "Büyük Divan" toplantısından sonra meydana geldi. Ertesi gün, 23 Şubat'ta, Savaş Nazırı Nazım Paşa Meclis'te vuruldu ve bir Jön Türk darbesi Osmanlı hükümetini devirdi.

V-2. Bir Bulgar gazetesindeki makaleden alıntı, 26 Temmuz 1913

BARIŞ ANLAŞMASI İMZALANDI
Barış anlaşması Bükreş'te imzandı, fakat Balkanlar'da barış hiç olmayacak. Şiddetin olduğu yerde barış olamaz. Bükreş'te imzalanan barış anlaşması en vahşi şiddetin bir onayıdır. Bulgaristan asla bu anlaşmaya razı olmayacak. Küçültülmüş, daraltılmış sınırlar içinde, boğulmuş, tecavüze uğramış ve yağmalanmış bu ülke, sınırları içinde ekonomik, kültürel ve fiziksel güçlerini artırmak için çalışmaya başlayacak, öyle ki, hem milli hem tarihsel haklarla, ilk fırsatta kendine ait olanı alacak.

Народна Воля [Narodna Volya][50], No. 58, 26 Temmuz 1913, Kishkilova, *Балканските войни içinde.*

Bulgaristan'daki tepkiyi açıklamaya çalışınız.
"Balkanlar'da barış hiç olmayacak" ifadesine katılıyor musunuz?

V-3. Yazar ve milletvekili Jovan Skerlić'in 18 Ekim 1913'te Sırbistan Milli Meclisi'ndeki konuşmasından

(…)
"Sonuç" dediğimizde, daha önce tartışılması gereken bir dizi soru vardır. Birincisi, şunlara yanıt zorunludur: *hepsi kesin sonuç mudur*, Bükreş Anlaşması, bugün içinde bulunduğu durum, halen Balkanlar'da geçerli ittifaklar sistemi ile, *Sırbistan elde edebileceği her şeyi bugün kesinlikle elde etmiş midir, konumu daha önce*

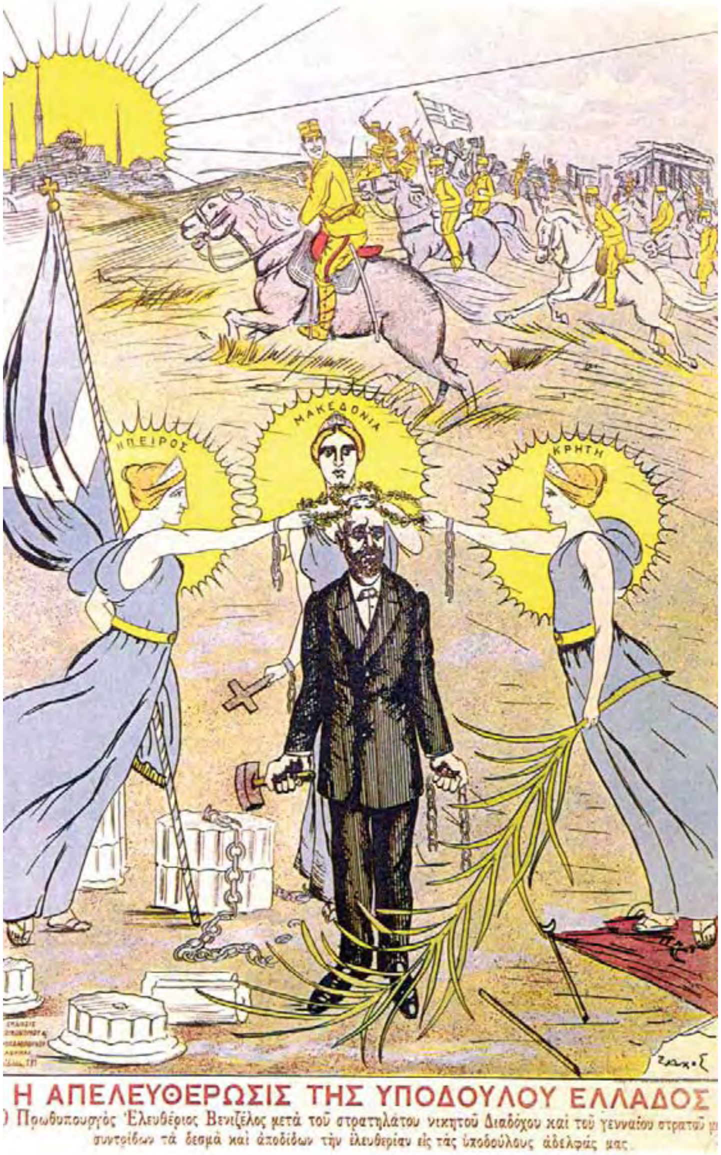
[50] Muhalif Radikal-Demokratik Parti yayın organı gazete.

olduğundan daha mı iyi, daha mı güvenlidir? Yeni Arnavutluk'a girmişken Arnavutluk'tan çıkmamız için Avusturya'nın verdiği kaba ültimatomdan sonra, bu sonuçların tamamlığı hakkında kuşku besleyebiliriz. Fakat, bu sonuçların ideal olarak iyi olduğunu varsayarsak bile, hâla tartışmalıdırlar. Sadece toprakların büyümesine işaret etmek yetmez, bu sonuçlara nasıl ulaşıldığını görmek zorunludur, daha az zaiyat ile başarılabilirler miydi, değerlendirilmelidir ve bu başarılar için kimin saygı ve övgü hak ettiğine karar verilmelidir.

Skerlić, *Felijtoni, skice i govori*, ss. 343, 347, 354.

? Bu parçanın ruh halini tanımlamaya çalışınız.

g52. Esir Yunanistan'ın Kurtuluşu

İmzalı, alegorik, popüler resim: Başbakan Eleftherios Venizelos ana figür, fakat esir Yunan bölgelerinin kurtuluşuna katkı yapan herkese ithaf edilmiş. Kompozisyon tarihsel sembolleri, alegorik figürleri ve Megali İdea fikri ile ilişkili şekilleri, Balkan Savaşları'nın diğer popüler resimlerinden bütün tanıdık motifleri, kapsıyor. Resim Yunan-Bulgar savaşından önce basıldı.

Çeviri: Muzaffer Veliaht kahraman ordumuza önderlik ederken, Başbakan Eleftherios Venizelos zincirleri kırıyor ve esir kız kardeşlerimize özgürlüklerini geri veriyor.

? Sembolleri ve onların anlamlarını tanımlayınız.
Megali İdea'yı gösteren herhangi bir belirti bulabilir misiniz? Yunanistan'ın İstanbul'u sınırları içine alma yönündeki "tarihsel hakları"nı tartışınız.

Mukavva üzerine renkli litograf, 57x41cm / 64x45 / IEEE Koleksiyonu, no. 4951/14, *Βαλκανικοί Πόλεμοι* 1912-1913… içinde, s. 203.

g53. Bükreş barış konferansı – Rumen karikatürü

Furnica, IX, no. 48, 1 Ağustos 1913, s. 12.

Çeviri:
Bükreş Barış Konferansı
(enstantane fotoğraflar)
Toplantı sırasında
Toplantı biter

V-4. Rumen tarihçi Constantin Kritescu'nun gözünden Balkan Savaşları'nın Romanya için sonuçları

Maiorescu tarafından açık yetki ile yürütülen Barış Görüşmeleri 1913 Bükreş Barış Antlaşması ile sonuçlandı. Bulgar askeri delegesi general Ficev'in sözleriyle, bu antlaşma uyarınca ülkesi aç gözlülüğünün ve siyasi dar görüşlülüğünün *faturasını* ödemek zorunda kaldı. Bizim ülkemiz ise bu olaylardan Güney Dobruca sınırının teminat altına alınmasıyla toprak bütünlüğü sağlanmış olarak, Avrupa nazarındaki prestiji büyük ölçüde artmış olarak, fakat aynı zamanda kıskançlık, hayal kırıklığı ve kendisine dayatılan mütevazi olma zorunluluğundan doğan tüm nefreti ile amansız bir düşman kazanmış olarak çıktı.

Kiritescu, *Istoria razboiului*…, s. 96.

Metne göre Romanya'nın "amansız düşmanı" kimdir?
Romanya için savaşların siyasal sonuçları nelerdir?

g54. İşkodra kalesinde Büyük Güçler'in bayrakları, Mayıs 1913

g55. Manastır'da Sırp ordusu

Marzanovic, Savaş Albümü.

V-5. Martulkov'un 1912 kışında Sırp ordusu ile doğup büyüdüğü Veles kenti sakinleri arasındaki ilk karşılaşmaya dair anıları

En başından beri Balkan müttefikleri– "kurtarıcılar"– Türkiye'ye karşı büyük zaferlere imza attılar. Sırp ordusunun kentimiz Veles'i işgali vesilesiyle, biz sakinler "kurtarıcılar"ı ciddiyet ve vakarla karşıladık. Savaşın ilk günlerinde nüfusun en geniş kısmının –birkaç istisna ile– delice mutlu olduğu gerçeği kabul edilmelidir. Beş yüz yıllık Türk boyunduruğunun sonu gelmişti! Zorlu geçmişe son vererek ve Makedon halkının çıkarlarını koruyarak daha iyi bir hayat ve yeniden inşa için uygun koşulların geleceği ümidiyle doluyduk. Fakat, ne yazık ki, ilk günlerden itibaren müttefikler/"kurtarıcılar" arasında esen rüzgarların ve yakın gelecekte beklenebilecek sürprizlerin türü görülebilirdi…

"Kurtarıcılar"ımız büyük-Sırp özlemlerini gizlemiyorlardı. Bir yurttaşla görüşmeye başladıklarında, ilk soru "nesin"di – ve Sırp olmadığı cevabını alırlarsa, şöyle devam ediyorlardı: "Şimdiye kadar öyleydi, fakat gelecekte değişecek. Bulgarlar sizi Bulgar yapmak için üzerinizde çok çalıştı. Fakat şimdi iyi Sırp olacaksınız… Bilmelisiniz ki Sırp'ın ayağının bastığı yer Sırp olacaktır".

Martulkov, *Moeto učevstvo*…, ss. 243-4.

Makedonya'da "kurtarıcılar"a karşı halkın tutumundaki değişikliklerin nedenlerini açıklamaya çalışınız.
İşaret edilen değişikliğin Makedonya'daki herkese aynı şekilde gönderme yaptığını düşünüyor musunuz?
Son cümleyi yorumlayınız. Bir kişinin milli kimliğini tanımlayışının hangi yollarla değişebileceği hakkında fikir yürütünüz?

g56. İsimlerde değişiklik: Üsküp'ten Skopje'ye

L'Illustration, t. CXL (1Temmuz - 31 Aralık 1912), s. 373.

Bölgeniz hakkında bir araştırma yapınız ve kentinizin ve komşu kentlerin a) Osmanlı dönemindeki ve b) ulus-devletin kuruluşundan sonraki farklı isimlerini bulmaya çalışınız. Bu isimlerin niçin değiştiğini düşünüyorsunuz (eğer değiştilerse)?

V-6. Sırp kralı Petar Sırbistan'a katılan topraklarda yaşayan farklı etnik kökenlerden tüm halklara eşit haklar vaadediyor

Sırp kralı Petar'ın bildirisinden
Kurtarılmış ve ilhak edilerek
birleştirilmiş topraklardaki
sevgili halkıma...

Bugünkü bildirimle, varılmış milletlerarası anlaşmalar temelinde, memleketleriniz Sırp Krallığı'na ilhak olmuştur… Tüm çabalarımı… hepinizin, din ve kökeninize bakılmaksızın, özgür Sırbistan tarafından garanti edilecek adalet ve güvenlikle her bakımdan memnun, kurtulmuş ve korunmuş olmanızı temin etmeye yönelteceğim. Hepiniz kanunların ve yetkililerin önünde eşit olacaksınız. Herkesin dini, mülkü ve şahsiyeti kutsal sayılacaktır. Hükümetim eğitim, ekonomi ve diğer alanlarda ilerlemeniz konusunda devamlı çalışacaktır.
Siz bütün gayretinizle işinize dönmeli, eski hataları, çatışmaları ve ayrılıkları reddetmeli ve hep birlikte kardeşçe bir kucaklaşma içinde güzel topraklarımız üzerinden uzun süren köleliğin tüm izlerini silmelisiniz.
Petar (imzalayan)
25 Ağustos 1913, Ribarska Banja'da
(Sırp hükümet üyelerinin imzaları ile devam etmiş)

Balkanski rat u slici i reči 29, 31 Ağustos (13 Eylül) 1913.

Metni önceki metin ile karşılaştırınız ve farklılık bulup bulmadığınızı söyleyiniz.

V-7. Bir Rumen gazetesindeki makale İkinci Balkan Savaşı'nın bir sonucu olarak yeni ilhak edilmiş Güney Dobruca halkının tepkilerini bildiriyor

Quadrilater'den
1913 yazında, Quadrilater'de bir köyde, içinde askerlerin de olduğu bir grup Rumen'e zengin bir Bulgar ailesi tarafından barınacak yer verildi. "Şu andan itibaren Rumen askeri olacaksınız", dedik onlara; ve en gencine Rumen ordusunda hizmet vereceğini söyledik. Bunu duyan genç adam yıldırım çarpmış gibi oldu. Romanya'nın Quadrilater'i sadece geçici olarak işgal ettiğini ve birliklerin barış yapıldıktan sonra çekileceğini umuyorlardı. Fakat bu bölgenin sonsuza dek Romanya'ya ait olacağını onlara açıkladığımızda yüzlerindeki kederi görebildik. Kadınlar da açıklama istediler ve gözlerindeki anlam onların da acımasız gerçeği anladığını gösteriyordu. […]
Bulgarlar kendi topraklarının Romanya'ya geçişine üzgün gözlerle baktılar, fakat çoğu Tatar ve Türk bunu hoş karşıladı. Bulgarların gözlerindeki bakış ne kadar çirkin ve düşmancaysa Müslümanların ve Türklerinki de o kadar dostçaydı.

Universul, XXXI, no. 213, 5/18 Ağustos 1913, s. 1.

Quadrilater'deki Bulgarların tepkisi ile Türkler ve Tatarların tepkileri arasındaki farkı açıklamaya çalışınız. Toprakların bir ülkeden diğerine geçişinden sonra insanların hayatı nasıl değişti?

V-8. Bulgaristan'ın milli çıkarları

HALK PARTİSİ YÜKSEK PARTİ MECLİSİ'NİN BULGARİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASI HAKKINDA BİLDİRİSİ

Sofya, 4 Ocak 1915.

[…] Bulgaristan'ın çıkarlarının serinkanlı ve temkinli bir tahminini yaparken, ülkemizin hayati problemlerini tatmin edici bir tarzda çözmenin yegane mümkün yolunun Üçlü İtilaf Güçleri'nin yardımı olduğunu görürüz. İlk olarak geçen her günle beraber Avusturya-Almanya ittifakının bir zafer kazanma şansı daha az muhtemel hale geliyor. Tarafsız Belçika'nın mazur görülemez ve ahlaksız istilasını takiben, muharip Alman emperyalizmi sadece düşmanlarından gerçek bir muhalefetle karşılaşmadı, fakat aynı zamanda uygar insanlığın vicdanı ile de yüz yüze gelmek zorunda kaldı. Bu beklenmedik düşman Avusturya-Almanya ittifakını mahkum edecek ve onları tam bir izolasyon halinde bırakacak kuvvete sahip olduğunu kanıtladı. Tarafsız milletler için Almanya ve Avusturya-Macaristan lehine savaşa müdahale etmek ahlaken imkansız hale geldi. Bilakis, tam tersi

oldu: kitleler arasında Avusturya-Almanya ittifakına karşı müdahalenin popülaritesi yükseldi ve daha sık gözlenir hale geldi.
Bulgaristan'ın en önemli çıkarı, mümkün olan en geniş milli toprak birliğini güvence altına almaktır. Bu ancak Bükreş ve İstanbul'da yapılan anlaşmalar ile yitirilen komşu toprakların geri dönüşü suretiyle olabilir. Dahası, sadece Üçlü İtilaf, toprakların geri dönüşünü dayatmaya muktedir bir konumdadır. Zira bunun adlarına gerçekleşeceği ülkelerin bazı alanları onun düşmanı, diğer alanları ise müttefikidir (çünkü Üçlü İtilaf'ın milli özlemlerini tatmin edeceğini ümit ediyorlar).
Bugünkü Avrupa krizi bittikten sonra Bulgaristan'ın ulaşmaya çalışacağı diğer önemli amaç komşularıyla barış için yaşamaya muktedir olma amacıdır ve bu barış ile kendini tümüyle Bulgaristan'ın kültürel ve ekonomik gelişmesine adamaya muktedir olmayı diler. Başka sözlerle, Bulgar politikasının temel unsurları içinde, komşu ülkelerle anlaşma unsuru bulunmak zorundadır. Bu, farklı ülkelerin ortak kültürel, ekonomik ve siyasi çıkarları arasında tam bir dayanışma ve birliğe doğru bir adım tesis edecektir. Buna ancak Üçlü İtilaf'ın aracılığı ile Bulgaristan'ın toprak iddialarının barışçı çözümü suretiyle ulaşılabilir.
Bulgaristan'ın üçüncü önemli çıkarı Balkan bağımsızlığının sürdürülmesidir. Bu çıkar Üçlü İtilaf'ın üye ülkelerinin amaçları ve siyasi çıkarları ile uyum içindedir. Bu ülkeler Balkanlar'da, yayılmacı Alman emperyalizminin Doğu'daki özlemlerine kendileri için karşı duracak, özgür ve güçlü milletlerin kurulduğunu görmeyi amaçlarlar. Bu ümidi Birinci Balkan İttifakına karşı tutumları aracılığıyla açıkça ifade ederler.
Yukarıda belirtilen sebepler ve düşünceler yüzünden, mevcut siyasi fikirlerine sadık Halk Partisi milli problemlerimizin çözümüne Bulgaristan ve kurtarıcı ülke Rusya ve Rusya'nın müttefikleri İngiltere ve Fransa arasında samimi bir anlayış geliştirme suretiyle ulaşılabileceği kuvvetli inancını besler.

Mir gazetesi, 4451, 1 Ocak 1915,
V. Georgiev ve St. Trifonov içinde, ss. 258-259.

Vb. Sosyo-ekonomik Sonuçlar

TABLO 16
Balkan Savaşı'nda Kayıplar

Ülke	Nüfus (bin olarak)	Silahlı kuvvetlerin maksimum gücü (bin olarak)	Öldürülen ve ölenler (bin olarak)	Nüfus için kayıp katsayısı (% olarak)	Silahlı kuvvetler için kayıp katsayısı (% olarak)
1. Bulgaristan	4.430	607	30	0,68	4,9
2. Sırbistan	2.910	175	5	0,17	2,8
3. Yunanistan	2.630	90	4,75	0,18	5,2
4. Karadağ	247	30	2	0,80	6,6
Toplam (katsayılar ortalaması için)	**10.217**	**902**	**41,75**	**0,46**	**4,9**
5. Türkiye	23.000	400	50	0,22	12,5

Georgiev, G. Balkan Savaşı'na katılan ülkelerin insan kaynakları 1912-1913. Bir Askeri Tarih koleksiyonu, 1983, cilt 1.

g.57. *Balkan Savaşı'nın ilahlaştırılması* – Rumen karikatürü

Furnica, IX, no. 49, 8 Ağustos 1913, s.1.

Çeviri:
Balkan Savaşı'nın ilahlaştırılması
Ölüm: Sıhhatinize ve teşekkürler! Siz olmasaydınız bu yaz susuzluktan ölecektim!

V-9. Balkan Savaşları'nda Sırp ordusunun kayıpları

13 Şubat 1914 tarihinde, Sırp Savaş Bakanı Skupština'ya (parlamento) Sırp ordusunun son iki savaşta aşağıdaki kayıp rakamlarını iletti:

Sırp-Türk savaşı: Ölü, 5.000; yaralı, 18.000.

Sırp-Bulgar savaşı: Ölü, 7.000-8.000; yaralı, 30.000. İki bin beş yüz asker yaraları sonucu öldü. 11.000-12.000 asker hastalıktan, 4.300 koleradan. Koleradan ölenlerin 4.000'i Sırp-Bulgar savaşı sırasındaydı.

Carnegie, s. 395.

> ? Balkan devletlerinin ekonomisi çoğunlukla tarımsal olduğuna göre insan kayıplarının boyutları ve sonuçları hakkında düşününüz. Savaşlardan sonra Balkan ülkelerindeki ekonomik durum hakkında daha fazla bilgi toplayınız.

V-10. Birinci Dünya Savaşı: Farklı türden bir savaş

[…] Kitlesel ölüm ile karşılaşma belki de en temel savaş deneyimidir. […] Modern savaş aracılığıyla birçokları örgütlü kitlesel ölüm ile ilk kez yüz yüze geldi. […] 1790 ile 1914 arasındaki başlıca savaşlarda öldürülenlerin iki katından fazlası Birinci Dünya Savaşı'nda savaş anında veya yaralarından dolayı öldü. Birkaç rakam, bu savaşın hatırasını hakimiyeti altına alan kitlesel ölümle karşılaşma olgusunun beklenilmeyen boyutunu netleştirmeye yardım edecektir. Birinci Dünya Savaşı'nda on üç milyon kadar erkek öldü, oysa Napolyon Rusya'ya karşı o zamana kadar görülen en kanlı savaşta, 400.000 erkek kaybetmişti –1916'daki sonuçsuz Somme muharebesinde her iki taraftan ölenlerden 600.000 kadar daha az. 19. yüzyıldaki en kanlı savaş olan Fransa-Prusya Savaşı (1870-1871) 150.000 Fransız ölüsü görmüş, bu muharebede 44.780 de Prusyalı ölmüştü. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Napolyon savaşlarındaki büyük kayıpların hatırası silikleşiyordu, 19. yüzyıl savaşlarındaki kayıplar ise gelmek üzere olanla karşılaştırılamazdı. Savaşta ölümün yeni boyutu savaşta ölümü maskelemek ve aşmak için daha fazla çaba gerektiriyordu.

Birinci Dünya Savaşı erkek ve kadınların onu kavrayış biçimini etkileyecek başka önemli yeni boyutlara da sahipti. Bu, bir teknoloji, yeni ve daha etkin iletişim vasıtaları çağında olan bir savaştı ve bunlar bu savaşın imgesinin yayılmasına ve hayal gücünün harekete geçmesine yardım etti. Yine de, hepsinden daha önemlisi, Batı Cephesi'nde, savaşın çoğu askerin hayatında ne anlama geleceğini etkileyen yeni bir savaş türü ortaya çıktı. Siper savaşı sadece onu yaşayanların savaş algısını belirlemekle kalmadı, aynı zamanda savaşın sonraki kuşaklar tarafından nasıl algılanacağını da belirledi. […] Batı Cephesi tuhaf ve eşsiz stiliyle savaş hakkındaki resimli kitaplar ve filmler kadar düzyazı ve şiiri de hakimiyeti altına aldı; zamanın insanlarının ve gelecek kuşakların ona ne anlam vereceğini belirledi.

Mosse, ss. 3-4.

> ? Tablo 16'daki rakamlarla Mosse'nin metninde belirtilen rakamları karşılaştırınız.

V-11. Yeni Sırbistan – Nüfus sayımının sonuçları

Askeri yetkililer tarafından yeni Sırbistan kentlerinde yapılan nüfus sayımına göre Sırbistan'ın yeni kurtarılmış alanlarındaki belli kent ve kasabalar aşağıdaki nüfus değerlerine sahipti: Manastır 59.856, Üsküp 47.384, Markov Prilep 21.783, Prizren 21.244, Priştina 18.174, Veles 16.624, Djakovica 14.500, Novi Pazar 13.434, Ohri 11.038, Debre 10.199, Tetovo 10.070, Kosovo'da Mitrovica 9.354, Pljevlje 7.935, Kruşevo 7.903, Gevgeli 6.000, Kavadar 5.861, Vučitrn 5.749, Kičevo 5.400, Krivorečka Palanka 4.893, Resne 4.756, Orahovac 4.593, Sjenica 4.539, Kumanovo 4.421, Ferizovič (Uroševac)

4.405, Gostivar 4.384, Struga 4.120, Negotin 4.050, Prijepolje 3.355, Kratovo 3.020 ve Nova Varoš 2.909. Dojran, Gnjilane, Preševo, Priboj gibi bazı başkaları listede eksiktir. Yeni Sırbistan'ın kentsel nüfusu 400.000'den fazla kişiye eşittir.

Balkanski rat u slici i reci 34, 13 (26) Ekim 1913.

? Kentsel nüfus artışı Sırbistan'ın ekonomik hayatını o sıralarda hangi biçimlerde etkileyebilirdi?
Bu durum bir tür ekonomik krize sebep olabilir miydi, niçin?

V-12. Başbakan V. Radoslavov'un 17. Milli Meclis'e verdiği rapora göre Bulgaristan'da mültecilerin sayısı ve yerleşmesi

Sofya, 21 Nisan 1914
[…] 10.000 fazla veya 10.000 az, fakat yaklaşık 150.000. Bazı mülteciler komiteler olmaksızın kendileri yerleştiler, çünkü komitenin emirlerini yerine getirmek istemiyorlar. Bazı köyleri seçtiler ve onları rahat bırakıyoruz. Bölgenin yerlilerinin mültecilerin topraklarını alacağından korkarak onları istememesi gibi bir çok zorluk olsa da, onları bıraktım. İtiraf etmeliyim ki yerli insanlar ya onları kıskanıyor ya da ileride kendi mülklerini soyacaklarından korkuyor, dolayısıyla mültecileri pek misafirperver karşılamıyorlar. Dondurucu soğuğun olduğu bir sırada bazı köylerdeki okullardan tahliye edildiklerine dair şikayetler oldu, dolayısıyla müdahale etmek ve can güvenlikleri için tedbir almak zorunda kaldık.

V. Georgiev, St. Trifonov.

? Balkan Savaşları'ndan sonra mülteci akınının sebepleri nelerdi?
Mülteci sorunu ile ekonomik süreçler arasında bir ilişki bulabiliyor musunuz?
Size göre insanlar niçin mültecilerden korkar?
Ülkenizdeki mülteci akınları hakkında daha fazla bilgi bulunuz.

V-13. Selanik'te Müslüman mülteciler

No. 5. 1 Eylül'de Selanik'teki Comité Islamique'in memurları kent içinde ve civarında çoğu ikinci savaştan sonra gelmiş 135.000 Müslüman mültecinin olduğuna dair bizi bilgilendirdiler. Bunların altı veya sekiz bini şimdiden Küçük Asya'ya, özellikle Mersin, Antalya ve İskenderun'a gitmişti. Yunan hükümeti beş buharlı gemi sağlama sözü vermişti ve son birkaç gün içinde 3.000 kişi biletlerini almıştı. Komite, Yunan hükümetine şimdi Selanik'te bulunan mültecilerden sorumlu olduğunu çünkü onları evlerini terk etmeye zorlamış olduğunu hatırlattı. Hükümetten bu mültecilere ekmek sağlamasını istedi. Komite ekmeğe günlük olarak 50£ harcıyordu. Sorulara yanıt verirken, komite önemli sayıda Müslüman mülteciye Yunan Makedonyası'nda toprak verileceğine inanmıyordu. Bazılarına belki Kukuş'ta toprak verilebilirdi, fakat bir ya da iki bin insandan daha fazlası tarım emekçisi olarak barındırılamazdı.

Carnegie, s. 278.

[51] Vassil Radoslavov (1854-1929) – Bulgar avukat, siyasetçi, Batı Avrupa'ya karşı yönelim içine giren Liberal Parti'nin (Radoslavistler) lideri. Bir çok kez başbakan oldu.

g58 ve g59. Mülteciler

Carnegie, resim 43 ve 48, ss. 253, 256.

V-14. "Selanik Sosyalist Federasyonu" tarafından tarif edildiği haliyle Selanik için ekonomik sonuçlar, 1913

Farklı milletlerin çıkarları açısından sorunu inceledikten sonra, gelin şimdi meseleyi ekonomik bakış açısından inceleyelim, çünkü Avrupa Türkiyesi sorunu gerçekte hem milli hem de ekonomik bir sorundur ve aslında milli olmaktan çok ekonomiktir.

Müttefik Balkan ülkeleri ne milliyetler sorununun çözümüyle ne de bu eyaletlerin Hristiyan nüfusunun kaderlerinin düzeltilmesi ile ilgiliydi. Onlar sadece topraklarını genişletmekle ilgileniyordu.

O halde, bu soruna bu açıdan bakarsak, göreceğiz ki müttefiklerin paylaşmak istediği işgal edilmiş bölgeler geçmişteki ekonomik düzeye asla ulaşmayacaklardı. Ve bu iddia, Selanik'in ekonomik durumu söz konusu olduğu müddetçe, daha da doğrudur. Bu şehir, Edirne vilayeti hariç, Avrupa Türkiyesi'nin bütün vilayetlerine hizmet ediyordu. Makedon eyaletlerinin ve Arnavutluk'un büyük bir kısmının hemen hemen bütün ithalat ve ihracatı Selanik limanından geçerdi. Avrupa Türkiyesi'nin eyaletlerinin paylaşılmasından sonra bazı sanayiler, esas olarak tarım sanayisi ve ülke için hayati bir endüstri olan, çoğunluğu güçlü sendikalarda örgütlü 160.000 işçi istihdam eden tütün işleme sanayii yok olacaktır. Eğer toprak bölüşümü gerçekleşirse, Selanik'in verdiği hizmetleri kullanan bölgeler başka bir yol bulmak zorunda kalacaktır. Selanik'in denizden uzak iç kısmı çok kısıtlanmış olacaktır, Müttefikler arasında gümrük birliği kurulmazsa doğmaya mahkum bir felaket ve Avrupa Türkiyesi'nin en büyük kentinin felaketini getirecek bir olgudur bu. Fakat bu korkunç savaştan sonra ve tüm savaşanların sebep olduğu bunca katliamdan sonra, Balkanlar'da böyle bir ekonomik birlik olmasını bekleyebilir miyiz?

Yukarıda belirttiğimiz üzere soruna yegane çözüm Avrupa Türkiyesi eyaletlerinin özerkliği, milletlerarası bir anlaşma tarafından garanti edilen bir özerkliktir. Bu durumda, Balkan milletlerinin birliği kısa zamanda bir gerçeklik olacaktır. Dahası, Avrupa Türkiyesi'nin eyaletleri bir Balkan Federasyonu'na katılmak zorundadır. Federasyon ile sadece ekonomik refah yanında siyasi ve kültürel gelişmeleri başarmaya muktedir olmayacağız, aynı zamanda yeni bir intikam savaşından, yeni bir

"milli" ve "kurtarıcı" savaştan sakınacağız. Balkan ülkeleri Avusturya ve Rusya gibi Balkan halklarının görünüşteki koruyucularından yardım ve koruma istemeye mecbur kalmayacaklar.

Tersine, birleşmiş olmakla, Balkan ülkeleri Rusya'nın ve Avusturya'nın baskılarına başarı ile direnmeye ve her fetih tehdidini engellemeye muktedir olacak bir iktidar oluşturacaklardır.

Elefantis, s. 49.

TABLO 17

Türkiye'ye Balkan göçmenleri

(Çoğunlukla Trakya ve Makedonya'dan)

Yıl	Göçmen sayısı
1912-1913	177.352
1914-1915	120.566
1916-1917	18.912
1918-1919	22.244
1919-1920	74.848
Toplam	**413.922**

Kaynaklar: Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu* 1500-1927, Ankara: 1996; Daniel Panzac, "L'enjeu du nombre. La population de la Turquie de 1914 à 1927", *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée.* 1988, 4, p. 45-67; Justin McCarthy, "Muslim Refugees in Turkey", *The Balkan Wars, WWI and the Turkish War of Independence: Essays in honor of Andreas Tietze* (İstanbul: 1993) içinde.

Vc. İdeolojik Sonuçlar

V-15. İlkokul beşinci sınıflar için bir okuma kitabından, 1914

Yunan milletinin en büyük iki düşmanı Bulgarlar ve Türkler olmuştur. İlki en tehlikeli ve en insafsızıdır. Tarihimizde, kendilerine Hristiyan diyen bu vahşi halkın kabalık ve canavarlıklarının korkunç hikayeleri vardır. Türklerle akrabalıkları olan Tatarlardır bunlar. Tuna'yı geçtiler ve topraklarımızda misafirperverlik aradılar. Onlara ekilecek toprak, güvenlik, adalet verdik ve yanında ruhlarını kurtarabilsinler diye Hristiyan inancını, fakat hepsi nafile; Tatar kaldılar.

Bu kitap ünlü bir yazar ve çocuk kitapları yazarı Galatia Kazantzaki tarafından yayımlandı. Başlık "Asker"di. Kitabın kapağında hem antikiteye hem de Bizans'a göndermeler vardır: İki başlı kartal ve geleneğe göre Spartalı annelerin savaşa giderken oğullarına söylediği "ya galip ya da ölü geri gel" vecizesi.

g60. İlkokul beşinci sınıf için bir okuma kitabının ön sayfası

V-16. Pedagog ve halk dili (konuşulan dil) yanlısı D. Glinos'un 1926'da Yunan okul kitapları üzerine yazdığı rapordan eleştirel bir yorum

Bu çalışmanın genel bulgularını gözden geçirirken, aşağıdakileri söyleyebiliriz:

1. Erken 19. yüzyılda, Yunan eğitim ve öğretimi sıcak yurtsever duygulardan esinlendi. Fakat Yunanların Megali İdea'sı, yani bütün Yunanları Türk idaresinden kurtarma ve Bizans devletini başkent Konstantinopol olacak şekilde yeniden kurma arzuları yalnızca Türklere karşı yönlendirildi. Sırplar hariç henüz kuvvetli bir milli uyanış belirtisi göstermeyen Balkanlar'daki diğer Hristiyan halklar daha çok acı çeken kardeşler olarak görüldü ve özgürlük mücadelesine katılmaya teşvik edildi (Rigas Fereos).

Türklere karşı bu milli ideal bugüne dek zayıflamadan geldi. Küçük Asya'daki son felaket ve Yunan halklarının Küçük Asya'dan ve Trakya'dan çıkarılması, eğer doğu işlerinde mevcut statüko değişmeden kalırsa, er geç bu tasavvuru durdurabilir.

2. 19. yüzyıl ortasından ve özellikle 1870'ten sonra –Rusya tarafından yardım edilen Bulgarlar kendi tarihlerini aramaya başladığında ve Türklere karşı ve daha hiddetle Yunanlara karşı döndüğünde– Yunanlar ve Bulgarlar arasındaki Ortaçağ'a ait anlaşmazlıkların hatıraları yavaş yavaş yeniden yüzeye çıkar ve ortaya çıkan ırksal nefret Türklere karşı olandan daha kuvvetlidir. Yunan eğitim ve öğretimi bu durumdan ağır şekilde etkilenmiştir.

3. Balkan Savaşları zamanında ve hemen sonrasında, sadece Yunan-Sırp-Bulgar ittifakı sırasında kısa bir süre hafifleyen bu nefret daha kuvvetli hale gelir. Bu savaşlar sırasında Yunanistan'ı Megali İdea'nın gerçekleşmesine daha da yakınlaştıran Yunan başarıları, yurtseverliği ve milli gururu güçlendirdi ve milliyetçi idealleri besledi. Bu, 1914'ten 1917'ye tüm konulardaki ders kitaplarının niçin milliyetçilik ve ırksal düşmanlık yapmakta zirveye ulaştığını açıklar.

4. 1917'de –liberal bir ruhtan esinlenmiş, çocuk ruhu hakkında daha iyi bir bilgiye dayanan ve barışçı ve daha soylu bir uygarlığın olumlu öğelerini beslemeye odaklanmış– ilkokullarda uygulamaya yeni sokulan eğitim reformu ilk dört sınıf öğrencilerine, ülkeleri ve Yunan kültürü için, milli özgürlük ve bağımsızlık için olumlu bir aşk esinlemekte başarısızlığa düşmeksizin, fakat kör, dışlayıcı bir milliyetçiliği veya ırksal tutkuları da beslemekten uzak bir dizi kitap sundu. Milli ideal başka halklardan nefret ve iğrenme olmaksızın büyütülebilir. Bu kitaplar parlak bir günün gerçek şafağıdır. Kolay anlaşılır ve insancıldırlar. Aynı zamanda reformun henüz ulaşmadığı sınıflar, eski eğilimlerin etkisi altında olmaya devam ederler.

5. Eğitim reformu 1920-22 arasında, yani Kral Konstantin idaresi altında monarşinin yeniden canlanması sırasında, kesintiye uğradı ve 1923'ten 1926'ya ilköğretimin dördüncü sı-

nıfından öteye ilerleyebilmeksizin yeniden başladı. Daha üst sınıflar ve hepsinden önemlisi ortaöğretim, 1914'ten bugüne hiçbir değişiklik yaşamadı.

Kitaptan ve rapordan parçalar şu kaynaktan aktarılmıştır: F. Illiou, "Σχολικά εγχειρίδια και εθννικισμός. Η προσέγγιση του Δημήτρη Γληνού" (Okul ders kitapları ve milliyetçilik: D. Glinos'un yaklaşımı), Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων içinde, ss. 271, 277-278.

Dimitrios Glinos 1917'de E. Venizelos'un eğitim politikası taslağını hazırlayanlar arasında yer aldı, fakat daha sonra komünist oldu. Yukarıdaki yorumu, başka şeylerin yanında, en kötü ders kitaplarının niçin Balkan Savaşları'ndan hemen sonra, Yunanlar Megali İdea'nın gerçekleşme zamanının geldiğine inandığında yazıldığını açıklar.

Balkan Savaşları'ndan sonra Yunanistan'da öğrenciler nasıl eğitildi? Bu tür eğitimin etkisi ne olabilir?
Size göre eğitim sistemlerinin komşu halkların bu tarz bir tasvirini yayması uygun mudur?
Balkan Savaşları'nın hemen sonrasında sizin ülkenizden ders kitapları bulunuz ve ülkenizin komşularının imgesinin ne olduğunu görünüz.

V-17. Bulgaristan'da milli duyguların radikalleşmesi, Ivan Vazov'un şiirlerini takip ederken

A. *Bu Savaş* (Kasım 1912)

Fırtınalı Lozengrad'dan* Ege Kıyısı'na,
Cesetler ekilmiş tarlalara, derelere,
Ve yolumuz mezarlardan inşa edilmiş bir yol,
Yanan köylerden halkların kabirlerine.
[…]
Savaş korkutucu, lanet, delirtici bir şey,
Yok edici kırbaç, kızgınlığın, hıçkırıkların
gümbürtüsü,
Merhametsiz savaş, bir gözyaşı, acı denizi
Tanrım – ve fakat kutsal bir savaş!

B. *Bu mu Uğruna Savaştığımız?* (Nisan 1913)
Kanayan bedenler kütlesi,
Kardeşçe özgürlük uğruna bir kavgada
öldürülmüş
Tamamlanmış büyük olağanüstü bir iş
Korkunç kavgalarda düşmanla, elementlerle,
doğayla;
[…]
Bunun için mi kahraman evlatlarımız
Defne dalları topladılar ve mezarlarla doldurdular
Trakya tarlalarını ve karını
Köleleri bugün bir kez daha köle görmek için mi?
[…]
Bulgaristan, bunun için mi
Bu kahraman güçlerin kabirlerini verdin
Bunun için mi kahramanca döktün
Damarlarındaki en ateşli kanı?

Bu mu uğruna savaştığımız?

C. *Makedonya'ya* (Mayıs 1913)
[…]
Seni bırakmayacağız! Lanet yağsın
başımıza, şanımıza
Güçlü yumruklarımızla zavallı kardeşlerimizin
yeni zincirlerini kırmazsak.
[…]

Ivan Vazov, ss. 52, 152, 153-154.

Vazov'un şiirlerini Balkan ittifakı üzerine fikirleriyle (metin II-5) karşılaştırınız.

V-18. Halk Partisi'nden Bulgar siyasetçi Mihail Madjarov'un anılarından bir alıntı, oğlunun ölümü üzerine acısını ifade ediyor

23 Haziran akşamı bir Bulgar subayı evime geldi ve benimle özel olarak konuşmak istedi. Ricasını kabul ettim. Çekingen ve kafası karışıktı. Selanik cephesinde Lahana muharebelerinde yer aldığını söyledi bana. Ordumuz, bu noktada, bozguna uğramıştı. Oğlum teğmen Iv. Madjarov bu muharebe sırasında bir el bombasıyla yaralanmıştı. Avukattı ve 25. Dragoman

---

* Lozengrad: Kırklareli (e.n.).

alayının 2. taburunda emir subayı olmuştu. Oğlum bir el bombası ile yere yıkıldığı sırada, ölmüş bölük komutanlarından birinin yerini almış bulunuyor ve bölüğe önderlik ediyordu. Subay oğluma ne olduğuna dair beni tam olarak bilgilendirmedi, bunun yerine, oğlumun muharebe meydanında kaldığı ve eğer Venizelos'a bir telgraf çekersem onu kollamaktan sorumlu olacakları kanısı altında bıraktı beni. Haberin benim ve ailem için çok büyük bir şok olduğunu belirtmeye gerek yok. Günlerdir iki oğlumun kaderi hakkında Sofya'da endişe verici söylentiler dolaşıyordu, fakat bu noktada hiç kuşku yok ki, ben korkunç bir sarsıntı geçiriyordum. Venizelos'a telgrafımı acele ile gönderdim ve telgrafa oğlumun Selanik cephesindeki yaralı tutsaklar arasında bulunup bulunmadığına dair beni bilgilendirmesi ricasını iliştirdim. Birkaç gün sonra, Londra konferansından tanışık ve arkadaş olduğum Yunan Başbakanı'ndan bir telgraf aldım. Telgrafta oğlumun kalan yaralı tutsaklar arasında bulunmadığını derin üzüntüyle bildiriyordu. En son ümidimi yitirmiştim. O andan itibaren acının esir aldığı bir adam haline geldim. Etrafımdaki her şey kararmış görünüyordu. Bulgaristan'ın tüm acısı ve tüm derdi bana iki kat daha büyük göründü. Evimdeki her nesne bana kaybettiğim mutluluğun hatırlatıcısı oluyordu. Arkadaşlarımın ve akrabalarımın taziyeleri içimi sadece daha büyük bir mutsuzlukla dolduruyordu ve hatta beni rahatsız ettiklerini söyleyebilecek kadar ileriye gidebiliyordum. Yalnızlığa ihtiyacım vardı. Arkadaş ve akrabalarımla her görüşmem ölen insanlar hakkında bir tartışma ile bitiyordu. Acı veren bir yaranın sürekli yeniden açılışı gibi geliyordu. Hissettiğim sadece yalıtılmışlık ve bana görece huzur veren içimdeki yoğunluktu. Derin kederim Bulgaristan'ın kederlerine karşılık geliyordu. Bulgaristan da benimle aynı tarzda, onun için sevgili ve kıymetli olan her şeyi kaybediyordu. İçine düştüğüm bu mutsuzluk durumunda Çar Ferdinand'ın ve iktidar aygıtının tüm hata ve suçlarını görmezden gelebildim. Onun yerine kızgınlığımı esas olarak yazılı anlaşmalarla daha önceden üzerinde şeklen anlaşmaya varılmış ve tanınmış her şeyi Bulgaristan'a vermeyerek, vatanımı hakkı olandan ölünceye dek mahrum bırakan dünün müttefiklerine yönelttim. Bu noktanın öncesinde kendi kibirliliğimiz ve körlüğümüze ikna oluyordum, fakat komşularımızın kötülüğünü gördüğümde anladım ki bu kusurlar hepimizde ortaktı. Sonra gayri ihtiyari olarak, tüm diğer tarafları da aşağılanmış görme dileği içimde belirdi, öyle ki büyüklük ve alçakgönüllülük niteliklerinin sadece bireyler için değil, fakat milletler için de ne derece gerekli olduğunu anlayabilsinler.

Madjarov, s.185.

Mihail Madjarov (1854-1944) Halk Partisi üyesi Bulgar bir siyasetçiydi, diplomat, gazeteci ve tanınmış biriydi. 1912-1915 arasında Londra ve St. Petersburg'da Bulgaristan'ın elçisiydi. Balkan Savaşları'nı takiben, aşağıdaki fikirleri destekledi: Rusya ve İtilaf ülkeleri ile yakın ilişki sürdürme, bir Sırp-Bulgar anlaşması imzalama, Yunanistan ve Romanya ile uzlaşma (duygular ve fanatizm yerine siyasi akla dayalı bir politika aracılığıyla). Buna karşın, anılarından bu özel parça oğlunun Haziran 1913'de Selanik cephesinde ölümünü duyması üzerine kendi kişisel acı ve kızgınlığını örnekler, ki zamanın yaygın hissinin tipik bir ifadesidir.

V-19. Birinci savaşın başlangıcında tanınmış Hırvat yazar Antun Gustav Matos[52] bir savaşta ölen Sırp arkadaşları için duyduğu acının oldukça ideolojik görüşlerle karıştığı bir yorum yazdı

“Önümde yatan dört arkadaşıma bakıyorum ve vücudumda dört yara açılıyor. İsa’nınkine benzer sakalıyla sarışın bir kafa görüyorum, genç kuşak Sırp edebiyat eleştirisinin gururu arkadaşım Branko Lazareviç’e ait. Bugün, Lazarevic ölüdür, mutludur onu doğuran ülke ve onu emziren memeler. Bir eleştirmen ve gazeteciydi, şimdi, bir kahraman.
Ve benim Vladeta Kovaçeviç’im, bakan ve büyük tarihçi Kovaçeviç’in oğlu, şair Rakiç’in akrabası. Tanrım, o da gitti!
Züppe gibi giyinirdi, orada Paris’te, bir hanımefendinin bakacağı gibi bakardı kendine, o yüzden hoş ve sevgili genç bir hanımefendiyi seveceğimiz gibi sevdik onu.
Bugün hayattayım, ve onlar ölmüş yatıyorlar, Miloş ve Lazar’ın[53] yanında (…) Tüm bu yaralar yakıyor, fakat bu yaraların Kosova’nın[54] büyük, acı yarasının en iyi ilacı olduğunu bilenleri değil. “

Antun Gustav Matos, “Zivi i mrtvi” (Ölü ve Canlı), ilk kez *Obzor* gazetesinde yayımlandı, 3 Kasım 1912, no. 303, ss. 1-2; aynı yazar, *Pjesme / Pecalba (Şiirler* / Yurtdışında Çalışırken), Samobor: 2003 içinde.

? Arkadaşlarının ölümünün “Kosova’nın acı yarası”nı iyileştireceği hususunda yazara katılıyor musunuz?
Belli tarihi olayların “intikamını alma”nın doğru olduğunu düşünüyor musunuz?
Benzer bir durumda ne hisseder ve düşünürdünüz?

V-20. Milletlerarası Balkan Savaşları’nın Nedenlerini ve Yürütülüşünü Araştırma Komisyonu'nun gözünden savaşların sonuçları

Komisyon, gördüğünden ve duyduğundan hareketle, Makedonya’nın yakın siyasi geleceğine dair hiçbir iyimserlik beslemez. Sırbistan şu anda Arnavutluk ile savaşta, Bulgaristan kendine karşı haksızlık olarak gördüğü davranışlar üzerine derin derin düşünüyor ve Yunanistan yeni topraklarının bazı parçalarındaki konumundan emin değil. Bu milletlerin hiçbiri ordularını bir barış durumuna getiremez, zira komşuları anlaşma yapmak kadar bozmaya da hazırlar. Kuşkusuz Balkan Devletleri’nin moral ve sosyal refahına en büyük tehdit artan militarizm eğilimidir. Bu suretle, silah ve diğer savaş malzemesi üreticilerinin temsilcilerine av oluyorlar, muazzam harcamalar içine giriyor ve milli yoksulluğa düşüyorlar.

Adalet ve insanlığa karşı bu suçların karşı psikolojik etkisine gönderme zaten yapıldı. Mesele, milletlerin tam da hayatlarının içine aldıkları, sıradan dolaşım kanallarıyla bütün siyasi vücuda bulaşan bir çeşit virüs olarak düşünüldüğünde, daha da ciddi hale gelir. Burada bütün mesele üzerine odaklanabiliriz, – korkunç ekonomik israf, nüfusun hiç de küçük olmayan bir kısmının zamansız ölümü, en azından sadece kısmen düşünülebilen ve tahmin edilebilen korku ve ıstırap hacmi, tarihin kaydettiğinden daha büyük suçlara dair kolektif milli bilinç. Bu, gelecek kuşağa bırakılmış korku verici bir mirastır. Eğer, insanlık ve hukuktan bu büyük sapmaların hafifletici sebeplerini ararsak, onları bu milletlerin aşırı gençliğinde, milli ve yurttaşlık karakterinin gelişmemişliğinde bulmalıyız ve ilave olarak uzun vassallık dönemlerinde onları kuşatan koşullarda. Hayat ucuzdu; hiçbir şey

[52] Antun Gustav Matos (1873-1914): Hırvat şair, kısa hikaye yazarı, denemeci, köşe yazarı ve eleştirmen. Zagreb, Belgrad, Paris, Münih’te yaşadı. Matos modern Hırvat edebiyatının kurucularından biri sayılır. Usta bir lirik şairdi, fakat aynı zamanda toplumsal eleştirinin tüm türleri ile uğraştı.
[53] Milos ve Lazar Osmanlı savaşları zamanından efsanevi Sırp kahramanlarıdır.
[54] Kosova 1389’daki büyük Osmanlı-Sırp muharebesinin alanıydı ve Sırbistan muharebeyi kaybetmişti (gerçi bazı tarihçiler savaşın sonucunun hâla pek kesin olmadığını düşünürler).

mutlak olarak güvenli ve kesin değildi; haksızlık ve şiddet eylemleri gündelik hayatlarındaki yaygın olgulardı; ve şu ya da bu türden tehlike genel olarak yakındı. Olaylar, ne kadar tiksindirici olursa olsun, dış dünya tarafından çabucak unutulur ve milletler asıl acıyı, ahlaki çürümenin içsel bilincinde ve kendine saygı kaybında çekerler.

Carnegie, s. 272.

? Komisyon'un yorumlarını tartışınız. Savaşların nedenleri ve sonuçları hakkındaki ifadelere katılıyor musunuz? Bu yorumlar objektif midir, değil midir? Düşüncenizi kanıtlayınız!

V-21. Balkan Savaşları'ndan sonra Kilkis bölgesi

A. Bir Türk'ün, İboş Ağa'nın hisleri

Divanda bağdaş kurmuş oturur ve uzun bir çubuğun ucundaki sigarasını sessizce tüttürürken geçmiş birkaç günde yaşadıklarını hikaye etti.

"Oradaydı Bulgarlar, Kilkis'e doğru" dedi, "çoğunlukla komitacılar ve toplarıyla bazı askerler. O tarafta Rumlar demiryolu istasyonunu tutmuşlardı." İki ateş arasında kalmıştı ve bütün gün mermiler ve mermi kovanları başının üzerinde ıslık çalarken tam bu odada oturmuştu, dua ederek.

Rumlar sonra bahçesine girmişler ve duvarların koruması ardında ateşe devam etmişlerdi. Ona su getirmesi için bağırmışlar ve o da kuyuya gitmiş ve toprak testileri doldurmuştu.

"*Valla*, Yudeco," dedi, eli göğsünde, "Azrail, ölüm meleği, yanımda zannettim." Düşünceli, bir sigara daha sardı kendine. "İnsanın günleri sayılıdır, hatta bir tespihin boncukları kadar," diye yorum yaptı. Zamanı henüz gelmemişti, ve merhameti için Allah'a teşekkür etti.

Evet, kuzeydoğuya doğru gökyüzünü karartan duman yanan Kilkis'ti. Önceki gün istasyona gitmiş ve askerler söylemişti.

Burada odanın sessizliğinde, şimdi akşam karanlığının gölgeleri içinde İboş Ağa'yı dinlemek ne hüzünlü. Heyecansız, nefretsiz konuştu. Hepsi Allah'ın takdiriydi! Ve o, amacını biliyordu. Sadece bir kez Türkiye'nin yenilgisine değindi. "Aslan kocayınca," dedi bir iç çekişle, "kurt saldırır." […]

B. Bir Bulgar ile karşılaşma

Kilkis hayaletinden aceleyle uzaklaştıktan sonra, alacakaranlık çökerken, Sarıgöl yolunda üzgün küçük grupla karşılaştık. Bir Bulgar köylüsü sıska bir eşeği çekip götürüyordu, üzerindeki tahta semerde çıplak ayakları bir taraftan sarkan bir çocuk oturuyordu.

Onca gün her taraftan gizlice yaklaşan ölümden nasıl kaçabildiği ne büyükbabanın ne de benim araştırmayı düşündüğümüz bir muammaydı. Sarı dağınık sakallı ve çilli yüzün kırpışan küçük gözlerindeki dehşet ve mutlak ıstırap ifadesi, mutsuzluk, insani korku ve ümitsizliğin cisimleşmiş halleriydi. Hayır, insani değil. Mezbahadaki sığırların hayvani dehşeti, köşeye sıkışmış bir hayvandaki vahşi donuk korku bakışıydı. Bir kez kavrandığında, insanı utanç ve aşağılanma ile, bir insan gözünde bulunmasının utancı ile çökerten bir bakıştı.

Büyükbaba hiç soru sormadı. Onu dikkatlice Aşağı Mahalle'de Kara Mahmut'un evine yönlendirmişti. "Arka yoldan git," demişti. "Kimse ile karşılaşmayacaksın." Ve adam, muhtemelen Bulgarların kendi işgalleri sırasında Türklere nasıl davrandıklarını hatırlayarak, şaşkın ve tereddüt içinde yolda durdu. Büyükbaba onu yeniden temin etti. "Her şey düzelecek. Sana ve küçüğe iyi bakacak."

Sciaky[55], ss. 267, 269.

[55] Leon Sciaky ile ilgili bölüm I-4'e bakınız.

? Türk'ün ve Bulgar'ın duygularını ayrı ayrı tarif ediniz. Niçin Kara Mahmut Bulgar köylüye yardım edecekti?

V-22. *Korku*. Balkan Savaşları'nın mirası hakkında Necati Cumalı'dan bir hikaye

Saydım, bir, iki, beş, yedi, sekiz er, başlarında bir de çavuş. Aramız ikiyüz ikiyüz elli adım kadardı. Tüfekleri çapraz omuzlarında, acelesiz tırmanıyorlardı yokuşu. Gece'yi Soroviç'te geçirmiş, Soroviç'ten yola çıkmış olmalılardı. Ama günlerdir yürüyorlarmış gibi yorgun bir görünüşleri vardı. Yukarılara, bize doğru bakıyorlardı. Elbet görmüşlerdi bizi. Hiç bir değişiklik yoktu görünüşlerinde. El baş devinimlerine bakılırsa içlerinden bazıları türkü söylüyorlardı. Türkülerini kesmediler. Benimse korku düşmüştü içime. Onlar Hristiyan, biz Müslüman, onlar Yunan, biz Türktük. Heybelerimiz doluydu. Üstümde epey para vardı. En önemlisi onların çavuşu onbaşısı yaya, biz atlıydık. Aralarında anlaştıktan, sır olarak kaldıktan sonra, sadece bu sıcakta yürümemek için, bir Yunan jandarma çavuşu ile onbaşısını, bu dağ başında iki atlı Türk'ü çekip vurmaktan ne alıkoyabilirdi ki?

[...] Onlar geldi, biz gittik, aramız kırk elli adıma indi. Artık konuşmuyorduk. Hala elleri kolları, omuzlarına çapraz vurulmuş tüfeklerinin iki ucundaydı. Atımı dışa çekip yol vereyim dedim. Çavuş benden önce yolun dışına çıktı. Erler de onun yanına çekildiler yoldan. Hepsi genç genç çocuklar. Jandarma elbiseleri eğreti duruyordu üstlerinde. Çavuş elini başına götürerek gülümsedi.

- Yasu kirye (Vakitler hayırlı olsun efendi.)

Rahatlayarak güldüm. Elimi başıma sonra göğsüme götürdüm:

- Yasu kirye lukuya (Vakitler hayırlı olsun çavuş.)

- Ehis kapyo fatya (Cigaran kibritin var mı?)

Cigara paketimle kibritimi uzattım.

[...] Korkmuştum. Korkmakta da haklıydım. Daha iki yıl olmamıştı Balkan Savaşı sona ereli. Az cana kıyılmamış, az kurban verilmemişti bu yerlerde. Bu ayak bastığımız, üstünde at sürdüğümüz topraklar kimbilir kaç gencin kanını emmişti. Dağlar hala asker kaçaklarıyla doluydu. Kasabalarda, asker gören yaşlı kadınlar yolunu değiştiriyor, küçük çocuklar korkuyla evlere kaçışıyorlardı.

[...] Sabahın bu ıssız saatinde, bu ıssız orman kıyısında insan insana karşılaşmıştık onlarla. Vur diyen, öldür diyen yoktu aralarında. Onlar da ne kendilerini asker gibi görmüşlerdi ne de bizi karşılarında düşman!..

[...] Yine sevincim geldi yerleşti, bayraklarını uçurtmalarını salıp bayram yerine döndürdü yüreğimi. Ne güzel şeydi insanın insana güvenmesi, sevmesi! Issız dağ başında karşılaşan, ayrı dilden ayrı dinden silahlı insanların, cigara alıp vermesi, birbirlerine gülerek iyi yolculuklar dilemesi!

N. Cumalı, "Korku", Makedonya 1900, 1. Kitap Dila Hanım, Cem Yay., İstanbul, 1981, ss. 180-185.

Necati Cumalı (1921-2000) Florina'da doğdu ve nüfus mübadelesi kapsamında Türkiye'ye göç etti. İzmir'de yaşadı ve Ankara'da çalıştı. Yazar ve şair, *Makedonya* 1900 adlı kitabı yazdı. Cumalı, bir Türk yazarın Balkanlar'daki "kayıp vatan"a gönderme yapışının nadir örneklerinden biridir.

"Korku" başlıklı hikayesinde, vergi toplayıcısı Mustafa kahyası Yasin ile Ağustos 1914'te Florina bölgesinde dolaşmaktadır.

? Yunan askerleri iki Türk'le karşılaştıklarında ne düşünüyorlardı? İki grubun hangi dilde iletişim kurduklarını düşünüyorsunuz?

? **Bölüm V üzerine genel sorular**

Ülkenizde veya kentinizde Balkan Savaşları ile ilgili hiç tatil günü var mı? (Varsa) hangi olaylar kutlanır?

Balkan Savaşları'ndan esinlenen bir roman biliyor musunuz? Savaş nasıl resmedilir?

Harita 4: Balkan Savaşları sonrasında Güneydoğu Avrupa

NOTE TO COLOURING
Acquisitions of New Territory shown in darker tints

Carnegie, Annexe

KAYNAKÇA

- *Adevărul,* весник, gazete 8353, 11 Aralık 1912; 8443, 15/28 Mart 1913

- *Akte të Rilindjes Kombëtare Shqiptare,* [Arnavut Ulusal Uyanışının Yaptıkları, 1878-1912], Yay. Haz.: Stefanaq Pollo ve Selami Pulaha, Tiran 1978.

- Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată* [*Стариот Букурешт*], [Eski Bükreş], c.IV, Bükreş 1933.

- *Балканската война през погледа на един французин. Сборник от документи* [Bir Fransızın gözünden Balkan Savaşları. Bir Belge Kolleksiyonu], Sofya 1977.

- *Балканската война или руската оранжева книга.*[Balkan Savaşı ya da Rus Turuncu Kitabı. Rusya Dişişleri Bakanlığının Balkan Yarımadasındaki Olaylar Hakkında Yayınladığı Diplomatik Belgeler, Ağustos 1912 – Temmuz 1913], Sofya 1914.

- *Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913. Ελληνική λαϊκή εικονογραφία* [Balkan Savaşları 1912-1913. Yunan Popüler imajları], Atina, Yunanistan Tarih ve Etnoloji Cemiyeti – Genelkurmay Başkanlığı, 1992.

- *Balkanski rat u slici i reci* 2, 27 Ocak (9 Şubat)1913; 6, 24 Şubat (9 Mart)1913; 7, 3 (16)Mart 1913; 12, 7 (20) Nisan 1913; 13,14 (27) Nisan 1913; 29, 31 Ağustos (13 Eylül) 1913; 35, 20 Ekim (13 Kasım) 1913, yay.haz: Duşan Mil. Sijacki (2.basım), Belgrad 1922.

- Cem Behar, *Osmanli imparatorluğunun ve Türkiyenin Nüfusu, 1500-1927* c.2, Ankara 1996.

- *Gino Berri, L'Assedio di Scutari. Sei mesi dentro la citta accerchiata*[İşkodra Kuşatması, Kuşatma altındaki kentte altı ay], Editori Frateli Treves, Milano, 1913.

- D. Blagoev, *Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International,* Bürüksel, No 9.

- Palmira Brummett, *Image and Imperialism in the Ottoman Revolutionary Press,1908/1911*, New York, State University of New York Press, 2000.

- Chr. K. Christodoulou, *Τα φωτογενή Βαλκάνια των αδελφων Μανάκη* [Manaki kardeşlerin objektifinden Balkanlar], Selanik 1989.

- Emil Diaconescu, *România şi Marile Puteri după congresul de la Berlin până la 1914* [Berlin Kongresi ertesinden 1914'e kadar Romanya ve Büyük Güçler], Yaş 1937.

- *Dielli* [Güneş] gazetesi, 13 Şubat 1913.

- Ed. Driault, *La question d'Orient depuis ses origines jusqu'a la paix de Sèvres (1920),* Yunancaya çeviren: Lina Stamatiadi, Atina 1997.

- M. Edith Durham, *The Struggle for Scutari,* Londra, Edward Arnold, 1914.

- Niki Eideneier, Arzu Toker (y.h), *Kalimerhaba, Griechisch-Deutsch-Turkisches Lesebuch,* Köln, 1992.

- Milorad Ekmečić, *Uticaj balkanskih ratova 1912-1913. na društvo u Bosni i Hercegovini* [Bosna Hersek'te 1912-1913 Balkan Savaşlarının topluma etkisi] *Radovi iz istorije Bosne i Hercegovine XIX veka* [19. Yüzyıl Bosna Hersek tarihi çalışmalarında], Belgrad 1997.

- Angelos Elefantis, „Η Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης και το εθνικό ζήτημα. Από την αλληλογραφία της Εργατικής Σοσιαλιστικής Ομοσπανδίας Θεσσαλονίκης με το Γραφείο της Β' Σοσιαλιστικής Εργατικής Διεθνούς" [Selanik Federasyonu ve ulusal sorun. Selanik Sosyalist Emek Federasyonu ile II.Sosyalist Enternasyonal Bürosu arasındaki yazışmalardan belgeler], *Ο Πολίτης* 28 (1979), s. 34-49.

- *Embros* gazetesi, Atina, Ekim 27, 1912.

- General İvan Fichev, Генерал Иван Фичев, *Избрани произведения.*[Seçme Eserler], Sofya 1988.

- Dionyssis Fotopoulos, *Athenian Fashions at the turn of the 19th centry,* Atina 1999

- *Furnica*, IX, 20, 17 Ocak 1913; бр. 48, 1 Ağustos 1913; 49, 8 Ağustos 1913; 52, 29 Ağustos 1913.

- Constantin Gane, *Amintirile unui fost holeric*, [eski bir koleralının hatıraları], 2. basım, Bükreş 1915.

- E. Gardika-Katsiadaki, G. Margaritis (y.h.), *Το Αιγαίο των Βαλκανικών Πολέμων* [Balkan Savşlarının Egesi 1912-1913], Atina, Ege Bakanlığı, ELIA, 2002.

- *Gazeta Ilustrată*, II 6 Temmuz 1913; 13 Temmuz 1913; 10 Ağustos 1913; 24 Ağustos 1913.

- Georgiev, G. *Human resources of the countries which took part in the Balkan War 1912-1913, A Collection of Military History* 1983, том I.

- V. Georgiev ve St. Trifonov *История на българите в документи*[Belgelerde Bulgar Tarihi], c.2: 1912-1918, Sofya 1996.

- *Gjurme te Historise Kombetare ne Fototeken e Shkodres* [İşkodra Fotoğraf Arşivinde Ulusal Tarihin İzleri], yay.haz. Kahreman Ulqini, Tiran 1982.

- Elias Grunberg*, Ocupatiunea mijloc de dobândirea proprietătii după Dreptul International Public* [Fetih, Uluslararası Kamu Hukuku çatısı içinde mülk edinmenin araçları], Yaş 1913.

- *Η Αθηνα των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913. Αναμνηστικό Λεύκωμα* [Balkan Savaşlarında Atina 1912-1913], Atina, Atina Belediyesi-ELIA, 1993.

- *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων 1910-1914* [Balkan Savaşlarında Yunanistan 1910-1914], Atina, ELİA, 1993

- Katia Hadjidemetriou, *A History of Cyprus* Lefkoşa, 2002.

- Ch. Hadjiiossif (yp.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα 1900-1922. Οι Απαρχές,* [20. Yüzyılda Yunanistan Tarihi. 1900-1922. Başlangıç], cilt A2, Atina, Vivliorama, 1999.

- Tobias Heinzelmann, *Die Balkankrise in der osmanischen Karikatur. Die Satirezeitschriften Karagöz, Kalem und Cem 1908-1914* İstanbul1999.

- *Hrvatski pokret* [Hırvat Hareketi] gazetesi, Ekim 9-31, 1912; Aralık 2, 1912; Aralık 28, 1912.

- *L' Illustration,* t. CXL [1 Temmuz - 31 Aralık 1912; Ocak-Aralık 1913].

- Charles Issawi, *The Economic History of Turkey 1800-1914*, The University of Chicago Press, Chicago ve Londra, 1980.

- Izzet-Fuad pasha, *Paroles de Vaincu...Après le dèsastre - avant la revanche*, Paris, 1913.

- Kemal H. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914. Demographic and Social Characteristics*, The Univesity of Wisconsin Press, 1985.

- Constantin Kiritescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919* [Romanya'nın birleşmesi için yapılan savaşın tarihi 1916-1919], 3. basım, cilt I, Bükreş 1989.

- P. Kishkilova, *Балканските войни по страниците на българския* печат 1912-1913 [Bulgar gazetelerinde Balkan Savaşları 1912-1913], Sofya 1999.

- *Koprive* (Isırgan) mizah dergisi, 1912.

- Christina Koulouri, *Ιστορία και γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία (1834-1914). Γνωστικό αντικείμενο και ιδεολογικές προεκτάσεις. Ανθολόγιο κειμένων. Βιβλιογραφία σχολικών εγχειριδίων* [Yunan Okullarında Tarih ve Coğrafya (1834-1914). İçerik ve ideolojik imaları. Metinlerden Seçmeler. Ders kitapları kaynakçası], Atina 1988.

- M. Jackson and J. Lampe, *Balkan Economic History, 1550-1950* Bloomington, 1982.

- Dragisa Lapcevic, *Рат и српска социјална демократија* [Savaş ve Sırp Sosyal Demokrasisi], Slovo Ljubve, Belgrad 1978.

- *Liri e Shqiperise* [Arnavutluk'un Özgürlüğü] gazetesi, 12 Ekim 1912.

- *Мир*, [Mir], n.3887, 17 Mayıs 1913.

- Mihail Madjarov, *Дипломатическа подготовка на нашите войни. Спомени частни писма, шифровани телеграми и поверителни доклади* [Savaşlarımızın diplomatik hazırlığı. Hatıralar, özel mektuplar, şifreli telgraflar, gizli raporlar], Sofya 1998.

- Bozo Madzar, *Балкански ратови и изнимне мјере у Босни и Херцеговини 1912-1913. године* [Balkan savaşları ve Bosna Hersek'te alınan özel önlemler 1912-1913] *во Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине XXXV* [Bosna Hersek Tarihçi Cemiyeti Yıllığı XXXV], Saraybosna 1984.

- *Rista Marjanovic's War Album 1912-1918, Belgrad 1987*

- Alekso Martulkov *Моето учество во революционерните борби на Македонија*, [Makedonya'nın devrimci kavgalarına benim katılımım] Üsküp 1954.

- Antun Gustav Matos, *Пјесме/Печалба*, Самобор[Şiirler/Gurbette Çalışmak], Samobor 2003

- Martin Mayer, "Grundschülen in Serbien wärend des 19. Jahrhunderts..." Norbert Reiter, Holm Sundhassen (yh.), *Allgemeinbildung als Modernisierungsfaktor. Zur Geschichte der Elementarbildung in Südosteuropa von Aufklärung bis zum Zweiten Weltkrieg*, içinde, Berlin, 1994.

- Justin McCarthy, "Muslim Refugees in Turkey" *The Balkan Wars, WWI and the Turkish War of Independence. Essays in honor of Andreas Tietze içinde İstanbul* 1993.

- Yannis Megas, *Souvenir. Images of the Jewish Community, Salonika 1897-1917* Selanik, 1993.

- Slavko Mika Micevic, *Српски добровољци у ратовима 1912-1918* [Savaşlarda Sırp Gönüllüleri 1912-1918], Banyaluka 1998

- *Mişcarea* gazetei, Bükreş, 20 Mart/2Nisan 1913; 8/21 Temmuz 1913.

- George L. Mosse, *Fallen Soldiers. Reshaping the Memory of the World Wars* Oxford University Press, Oxford, 1990.

- *Одбрани текстови за историјата на македонскиот народ*, втор дел, Универзитет „Кирил и Методиј“, [Makedonya halkı tarihi hakkında seçme metinler], bölüm II,Üsküp 1976.

- Daniel Panzac, «L'enjeu du nombre. La population de la Turquie de 1914 à 1927», *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée*, 1988, 4, s. 45-67;

- P.Papapolyviou, *Η Κύπρος και οι Βαλκανικοί Πολέμοί.Συμβολή στην ιστορία του Κυπριακού εθελοντισμού* [Kıbrıs ve Balkan Savaşları. Kıbrıs Gönüllüleri Tarihine Katkı], Lefkoşa 1997.

- Leonidas Papazoglou, *Photographic portraits from Kastoria and its vicinity at the time of the Macedonian Struggle. Collection of George Goolobias* Selanik Fotoğraf Müzesi, Selanik, 2004.

- Constantin Popescu, *Din impresiile unui mobilizat* [Bir Acemi Askerin İzlenimleri], Bükreş 1913.

- *Qeveria e Përkohëshme e Vlorës dhe Veprimtaria e Saj,* [Avlonya geçici hükümeti ve yaptıkları, Kasım 1912-Ocak 1914], yay.haz.: Oh. Kotini, Xh Struga, F. Veizi, M. Shuteriçi Tiran 1963.

- С. Радев, *Това, което видях от Балканската война*. [Balkan Savşlarının Nesini Gördüm], Sofya 1993.

- Mihail Sadoveanu, *44 de zile in Bugaria* [Bulgaristan'da 44 gün], Bükreş 1916.

- Leon Sciaky, *Farewell to Salonica. City at the Crossroads*, Paul Dry books, Philadelphia, 2003.

- Selim bay lieutenant, *Carnet de campagne d'un Officier Turc (Octobre-Decembre 1912) De Sul-Oglou a Tchataldja*, Paris-Nancy, 1913.

- Ömer Seyfeddin, Ashab-ı Kehfimiz. Bütün Eserleri: Hikayeler 3, Dergah Yay., İstanbul, 1999, s.76-1178

- Jovan Skerlic, Feljtoni, skice i govori [Tefrikalar, müsveddeler ve konuşmalar], Belgrad 1913, 1965.

- S. Skoko, *Други балкански рат 1913* [İkinci Balkan Savaşı 1913], Belgrad 1968.

- *Slovenec* 122, 31 Mayıs 1913.

- L. Trichas (yh.), *Ημερολόγια και γράμματα από το μέτωπο. Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913* [Cepheden günlükler ve mektuplar. Balkan Savaşları 1912-1913], Atina, ELIA, 1993.

- İvan Vazov, *Събрани съчинения* [Seçme Eserler], c.3, Sofya 1943.

- Ev. C. Vlachos, *The Assimilation of Greeks in the* United States. Atina 1968

- Universul, xxxı, 176, 29 Haziran /12 Temmuz 1913;213.5/18 Ağustos 1913

- *Vojska na Balkanu* [Balkanlar için savaş], yay.haz. Anton susnik ve Vinko Sarabon, Ljubljana 1914.